

MATERIA MEDICA



Наредба славонске Генералне команде од 25. фебруара 1784. године којом се налаже Мајисџрашу да обједини две болничке касе у једну, као и да штеба да постоји само једна болничка зграда. (Историјски архив Београда)

Order of the General Command of Slavonia, issued for the Magistrate on 25th of February 1784, which dictates the merging of two hospital treasuries into one and the construction of one building for both hospitals. (Historical Archives of Belgrade)

235

ГОДИНА

Клиничко болнички центар
Земун, Београд



Glavni i odgovorni urednik / Editor-in-Chief
Prof. dr Sanja M. Milenković

Pomoćni urednici / Associate Editors
Prof. dr Milan B. Jovanović
Dr Vuk Aleksić

Ombudsman časopisa / Ombudsman of the Journal
Prof. dr Biljana Putniković

Sekretar časopisa / Secretary of the Journal
Aleksandra Lukić

Izdavački savet / Publishers Advisory Board
Dr Miloje Marjanović
Mr sc dr Saša Drinjaković
Ivana Škundrić, dipl. pravnik
Andjelka Mihajlović, dipl. ecc
Aleksandra Stojić, VMS
Snežana Pejović, VSTS
Olga Sneškov

Osnivač, vlasnik i izdavač / Founder, Owner and Publisher
KLINIČKO BOLNIČKI CENTAR ZEMUN-BEOGRAD
(Osnovan 1784 / Founded 1784)

**Predsednik Izdavačkog saveta /
President of the Publishers Board**
Dr Miloje Marjanović

Adresa uredništva / Editorial Address
Vukova 9, 11080 Zemun - Beograd, 011/ 377-2692,
e-mail: KBCZemunMateriaMedica@gmail.com

**Priprema za štampu i grafička obrada /
Prepress and layout:**
Uroš Cvijić

Štampa / Printed by:
Alta Nova, Zemun

**Nacionalni uređivački odbor
National Editorial Board**

Atanasijević Tatjana, ISM, Beograd
Cvetković Zorica, KBC Zemun, Beograd
Dejan Stevanovic, KBC Zemun Beograd
Dragoš Stojanovic, KBC Zemun Beograd
Gluvić Zoran, KBC Zemun, Beograd
Isenović Ema, INN Vinca Beograd
Jović Nebojša, VMA Beograd
Libek Vesna, KBC Zemun
Marinković Tatjana, VSZS Visan, Beograd
Miodrag Vukčević, KBC Zemun Beograd
Mitrović Nebojša, KBC Zemun, Beograd
Nešković Aleksandar, KBC Zemun, Beograd
Panjković Milana, KC Vojvodine, Novi Sad
Perović Milan, GAK Narodni front, Beograd
Puškaš Laslo, MF Beograd
Ratko Tomašević, KBC Zemun, Beograd
Štrbac Mile, KBC Zemun
Tamara Jemcov, KBC Zemun Beograd
Vidaković Radoslav, KBC Zemun Beograd

**Međunarodni uređivački odbor
International Editorial Board**

Priebe Stefan, London, UK
Tot Tibor, Falun, Sweden
Andrejević Predrag, Pieta, Malta
Podvinec Mihael, Aarau, Switzerland
Begum Najma, Bethesda, USA
Nina Gale, Ljubljana, Slovenia
Galizia Caruana Gordon, Pieta, Malta
Stojanović-Susulić Vedrana, Randor, USA
Attard Alex, Pieta, Malta
Vujanić Gordan, Cardiff, UK



**KLINIČKO BOLNIČKI CENTAR
ZEMUN - BEOGRAD**



KLINIČKO BOLNIČKI CENTAR ZEMUN KROZ VEKOVE

**Kliničko bolnički centar Zemun
kroz vekove - 18 vek**
Sanja Milenković, Jasmina Milanović

**Kliničko bolnički centar Zemun
kroz vekove - 19 vek**
Jasmina Milanović, Sanja Milenković

**Kliničko bolnički centar Zemun
kroz vekove - 20 vek**
Sanja Milenković, Jasmina Milanović

**Kliničko bolnički centar Zemun 21 -vek
(2000-2010)**
Sanja Milenković

Direktori KBC Zemun kroz istoriju

**Kliničko bolnički centar Zemun 21- vek
(2010-2019)**
Dragoš Stojanović, Sanja Milenković

NASTAVNE BAZE KATEDRI MEDICINSKOG FAKULTETA UNIVERZITETA U BEOGRADU

**Nastavna baza KBC Zemun Katedre Interne
medicine Medicinskog fakulteta u Beogradu**
Aleksandar N. Nešković

**Nastavna baza KBC Zemun Katedre
otorinolaringologije sa maksilofacijalnom
hirurgijom Medicinskog fakulteta u Beogradu**
Prof. dr Milan B. Jovanović, Ass. dr Ognjen Čukić,
Dr Svetlana Valjarević, Dr Sanja Nikolić

**Nastavna baza KBC Zemun
Katedre Hirurgije sa anesteziologijom**
Dragoš Stojanović, Dejan Stevanović,
Nebojša Mitrović

Nastavne baze Visokih strukovnih škola

Materia Medica prvih 35 godina
Sanja Milenković

Organizaciona struktura KBC Zemun

1695 CLINICAL HOSPITAL CENTER ZEMUN THROUGH THE CENTURIES

**1697 Clinical Hospital Center Zemun
through the centuries - 18th century**
Sanja Milenkovic, Jasmina Milanovic

**1707 Clinical Hospital Center Zemun
through the centuries - 19th century**
Jasmina Milanovic, Sanja Milenkovic

**1722 Clinical Hospital Center Zemun
through the centuries - 20th century**
Sanja Milenkovic, Jasmina Milanovic

**1736 Clinical Hospital Center Zemun
through the centuries - 21th century (2000-2010)**
Sanja Milenkovic

1739 Directors of KBC Zemun through the history

**1740 Clinical Hospital Center Zemun - 21th century
(2010-2019)**
Dragos Stojanovic, Sanja Milenkovic

1747 CHC ZEMUN TEACHING CENTERS FACULTY OF MEDICINE, UNIVERSITY OF BELGRADE

**1748 CHC Zemun Teaching Center of Internal Medicine,
Faculty of Medicine, University of Belgrade**
Aleksandar N. Neskovic

**1750 CHC Zemun Teaching Center
of Otorhinolaryngology and Maxillofacial Surgery,
Faculty of Medicine, University of Belgrade**
Milan B. Jovanovic, Ognjen Cukic
Svetlana Valjarevic, Sanja Nikolic

**1752 Nastavna baza KBC Zemun
Katedre Hirurgije sa anesteziologijom**
Dragos Stojanovic, Dejan Stevanovic,
Nebojsa Mitrovic

1753 Teaching Base of High Vocational Schools

1754 Materia Medica first 35 years
Sanja Milenkovic

1758 Organizaciona struktura KBC Zemun



Naredba slavonske Generalne komande od 25. februara 1784. godine kojom se nalaže Magistratu da objedini dve bolničke kase u jednu, kao i da treba da postoji samo jednabolnička zgrada.
(Istorijski arhiv Beograda)

Order of the General Command of Slavonia, issued for the Magistrate on 25th of February 1784, which dictates the merging of two hospital treasuries into one and the construction of one building for both hospitals. (Historical Archives of Belgrade)

235 godina postojanja KBC Zemun

*Carsko-kraljevskom
Slobodnom vojnom komunitetu Zemun
službeno primljeno 3. marta 1784.
bolnički stan*

Sledstveno naredbi Generalne vojne komande od 25. februara tekuće godine trebalo bi značajno smanjiti nepotrebne troškove za dve odvojene bolnice, kao i ukinuti obračunavanje preko različitih bolničkih blagajni. Isto tako, u svim ostalim komunitetima ubuduće bi trebalo da postoji bolnička zgrada, koja mora raspolagati dovoljnim prostorom za smeštaj bolesnika svih dozvoljenih religija. Takođe bi trebalo da postoji samo jedna bolnička blagajna pod nadzorom Magistrata. Što se tiče poslednjeg, počevši od 1. novembra 1783. godine da se vodi samo jedan račun.

Ovo se otpravlja Magistratu radi saznanja i pridržavanja, s tim da nakon prijema preduzme polaganje bolničkih računa i spajanje obe bolničke blagajne. Odmah da se izvrši prodaja obe zasebne bolnice i, prema tome, da se za buduću bolnicu kupi druga zgrada, koja će odgovarati visokom propisu.

*Zemun, 3. mart 1784.
austrijski major J. Majzner
(preveo Zoran Stevanović, Arhiv Vojvodine)*

235 years of CHC Zemun

*To the Imperial-Royal
Free Military Commune of Zemun
Officially Received on 3rd of March 1784
Hospital Premises*

According to the order of the General Military Command, made on 25th of February, current year, all unnecessary costs should be significantly reduced for both hospitals, whereas their finances should not be handled through separate hospital treasuries. In the future, in every commune, there should be one hospital building with enough space to accommodate patients of all tolerated religions. Furthermore, there should be but one hospital treasury under the supervision of the Magistrate. Taking this into account, starting on 1st of November 1783, there will be one financial record.

This will be sent to the Magistrate for their acknowledgement and adherence, so that, upon reception, they would revise their hospital accounts and merge both hospital treasuries into one. The two separate hospitals should be sold immediately, whereas a new building should be bought for the new hospital, in accordance with this order.

*Zemun, on 3rd of March 1784
Austrian Major J. Maisner
(Translated by Zoran Stevanovic, Archives of Vojvodina)*

Članak štampan u *Materia Medica* 2014;30(1):979-988.

Kliničko bolnički centar Zemun kroz vekove - 18 vek

Sanja Milenković¹, Jasmina Milanović²

¹Služba kliničke patologije KBC Zemun, Srbija

²Institut za savremenu istoriju, Beograd, Srbija

Apstrakt

Zemunska bolnica, današnji Kliničko bolnički centar Zemun-Beograd, je osnovana 1784. godine i najstarija je bolnica u Srbiji. Za više od dva veka, svog postojanja je bila i još uvek je pionir u primeni brojnih naprednih medicinskih dostignuća i znanja u ovom regionu.

Ključne reči: bolnica, istorija, vekovi, 18 vek

Uvod

Hodajući dugim hodnicima starog dela najstarije bolnice u Srbiji osećamo u tišini zidova nataložene vekove kroz koje je večita reka bolesnih ljudi i onih koji su ih lečili ostavljala deo sebe. U novim životnim okolnostima, tamo gde svakodnevnica ima prednost nad istorijom, razmišljajući o minulom vremenu pitamo se: „Kako je počelo?„

18. vek

Kada je srpska etnička teritorija, 1716-1718 godine, od Dalmacije, preko Bosne i Hercegovine do Beograda i Podunavlja opet postala poprište novog austrijsko-turskog rata, koji je vodio princ Eugen Savojski, Srbi su uzeli učešće u borbi na

Reprint: *Materia Medica* 2014;30(1):979-988.

Clinical Hospital Center Zemun through the centuries - 18th century

Sanja Milenković¹, Jasmina Milanović²

¹Department of Clinical Pathology CHC Zemun, Serbia

²Institute of Contemporary History, Belgrade, Serbia

Abstract

Zemun hospital, the present-day Clinical Hospital Zemun-Belgrade, was founded in 1784, is the oldest hospital in the Serbia. For over two centuries, it blazed the trail and still pioneers in the application of numerous advanced medical achievements and knowledge in this region.

Key words: hospitals, history, centuries, 18th century

strani Austrije. Otomanska imperija je pobedena, a jugoistočni i zapadni Srem je zajedno sa Banatom ušao u sastav Austrije u kome su već bili Bačka, zapadni i centralni Srem¹.

Veliki protok stanovništva i blizina Turske sa kojom se Austrija graničila nosili su opasnost od bolesti i zaraza (Slika 1.). U jugoistočnom delu Zemuna 1730. godine formira se prva raskućna stanica Kontumac u kojoj su svi putnici sa orijenta izdržavali propisani karantin, a sva roba i pošiljke bivali dezinfikovani².

Značaj Kontumaca još je veći od Beogradskog mira (1739. godine) kada Zemun postaje pogranično naselje posle ukidanja vlastelinstva (1746. godine) i ulaska u sastav Vojne granice.



Slika 1. Zemun sa okolinom oko 1780. godine (Arhiv Srbije)

Beogradski mir zaključen je 18. septembra 1739. između Austrije i Turske posle austrijsko-turskog rata 1737-1739. Odredbama mira Austrija je potisnuta sa Balkanskog poluostrva. Beograd i Šabac sa celom Srbijom do Save i Dunava, Vlaška sa Oršavom i delovi Bosne dobijeni Požarevačkim mirom 1718. vraćeni su Turskoj. Austrija je zadržala Temišvarski Banat ali je morala porušiti i evakuisati sve tvrđave koje je sagradila tokom okupacije, ali i tvrđave uz Dunav prema Turskoj. Odredbama mira obostrano su se morali amnestirati učesnici u ratu, pustiti zarobljenici na slobodu, garantovati nepovredivost granica, zabranjeno je prihvatanje prebeglica (hajduka) i povreda teritorije. Regulisan je promet Dunavom i Savom, i zagarantovana sloboda trgovine³.

Zemun postaje pogranično naselje, (Slika 2.), a 1749. godine Zemun je dobio prava slobodnog vojnog komuniteta s uređenom upravom - Magistratom, na čelu s gradskim sudijom, odnosno gradonačelnikom². U Zemunu koji se nalazio na raskrsnici suvozemnih i rečnih puteva, nastaje privredni polet naročito od pedesetih godina XVIII veka. Oko 110 trgovaca bavili su se uvozno-izvoznim, mešovitim i špeditersko-komisionarskim poslovima. Taj napredak se ogleda i u prostornom širenju grada, povećanju broja stanovnika i razvoju društvenog života, pa i zdravstvene zaštite.

Naselje koje se nalazilo u močvarnoj oblasti izloženo poplavama Dunava i Save nije imalo najpovoljnije uslove za zdravlje svojih stanovnika. Pojavi i širenju raznih bolesti pogodovali su i nedostatak zdrave vode za piće i ishranu, kao i znatan broj nehiđijenskih stanova u Donjem gradu, naročito na Gardošu i Ćukovcu. Posebno je širenju veneričnih bolesti pogodovao stalni boravak garnizona većeg broja vojnika i namernika s raznih strana. Lečenje građana, ako se izuzmu berberi⁴ (koji su obavljali svoje uobičajene usluge: pijavicama i kupicama puštali krv, vadili zube, nameštali kosti, lečili rane), obavljali su prvi školovani zdravstveni radnici – kontumački hirurzi. Po završetku osnovne škole i tri razreda latinske škole odlazili su kod nekog poznatijeg hirurga, a potom išli na univerzitet ili Jozefinsku akademiju. Tamo su posle dve godine školovanja i polaganja ispita dobijali diplomu i zvanje hirurga (magister chirurgiae), a u Zemunu su ih zvali komunitetski hirurzi (Kommunitätsarzt). Oni su puštali krv flebotomijom, vadili zube, nameštali prelome i iščašenja, pregledali umrle. Kasnije su se pojavili prvi lekari sa fakultetom (medicus) i kontumački hirurzi su im pomagali pri obdukcijama i veštačenjima².

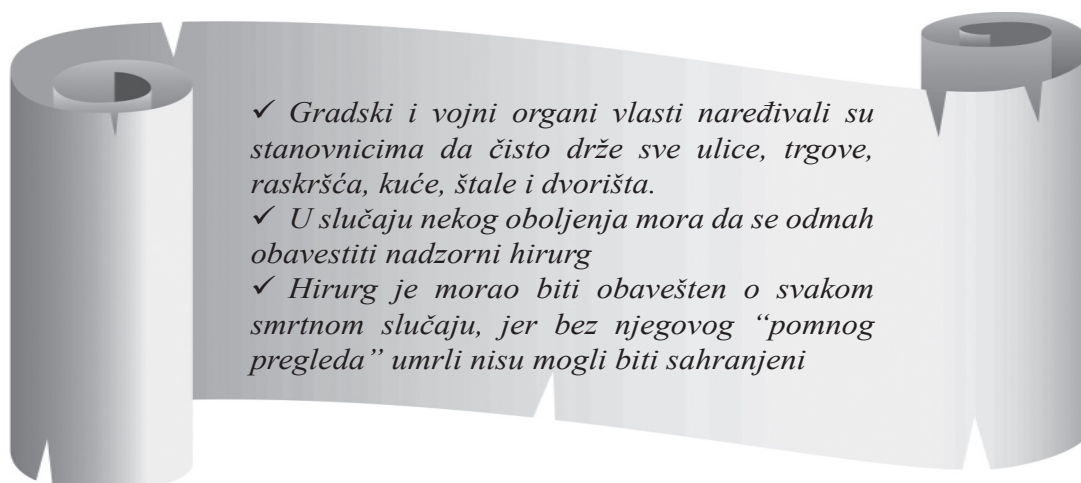


Slika 2. Panorama Beograda i Zemuna 1789.godine (Muzej grada Beograda)

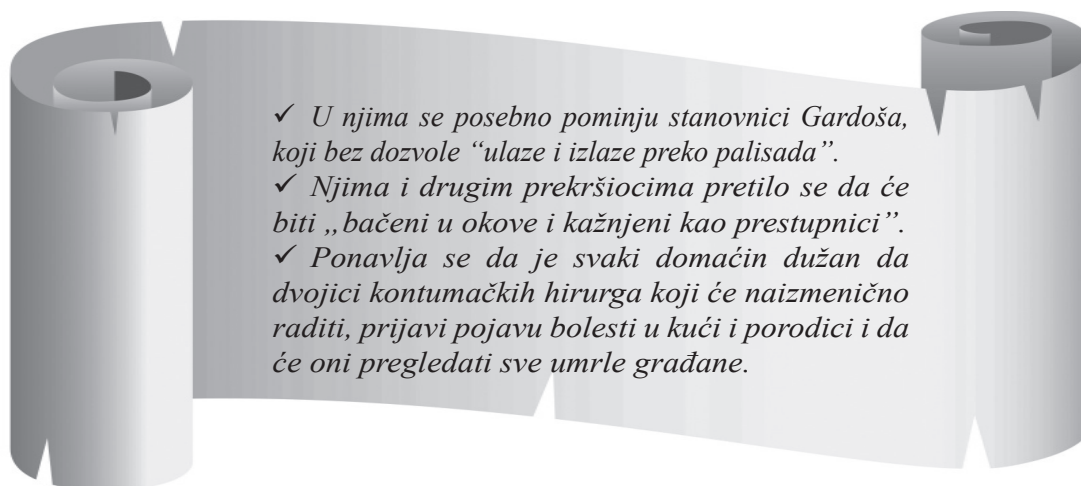
U Zemunu je prva apoteka osnovana 1759. godine i nju je vodio Elijas Haubenl Efuer. Njegova udovica se kasnije udala za apotekara Franca Filipa koji je nastavio rad do 1804. kad je prvu apotekarsku prodavnicu i radionicu preuzeo njegov sin Jozef i on je tada već ustanovljenu Gradsku bolnicu snabdevao lekovima "s trećinom popusta"². Poređenja radi prvu

apoteku u Beogradu otvorio je 1830. mr ph. Mateja Ivanović iz Zemuna⁵.

Interesantan je podatak da je 1762 godine objavljen „Polijski red o čistoći i merama predohrane i suzbijanju pojave bolesti“ i on se objavljivao svake godine "budući da kuga obično potiče od pogani i nečistoće"²



Izvodi 2. - „Polijski red o čistoći i merama predohrane i suzbijanju pojave bolesti“



Godine 1771, povodom "opasnih zdravstvenih prilika u Beogradu", s Polijskim redom objavljene su nove mere predostrožnosti u 12 tačaka

Lokalna vlast u vidu Magistrata postavljena je i organizovana u Zemunu 1751. godine, pa je između ostalog nastojala i da upozna građane s higijenskim propisima. Na inicijativu Generalne komande koja je smatrala da su Zemunu zbog povećanog broja stanovnika „potrebni lekar i babica“, 1768. godine postavljen je prvi komunitetski hirur i pokrenuto je pitanje prve stručne primalje². Generalna komanda je za prvo radno mesto preporučila svog felcera

(Feldscherer) Franca Gsela (Gsell) koji je taj posao obavljao sve do smrti (1778. godine) s godišnjom platom od 150 forinti (f) i 6 hvati ogrevnog drveta, ali pod uslovom da „besplatno leči hospitalce“. Franc Gsel je imao i berbersku oficinu (radionicu), stekao je solidan imetak i u njegovoj ostavini je bilo i knjiga².

U nadležnosti Magistrata nalazio se i rad lekara (fizikusa), hirurga, apotekara, babice, trošarioca, koje je postavljala Generalna komanda na predlog

Magistrata se odlučio za kandidata koji je dobro „znao ilirski” i koji nije tražio stan, jer je bio oženjen Zemunkom. Generalna komanda je ipak imenovala bataljonskog hirurgu Jakoba Lauhbrunera koji nije poznavao jezik većine građana komuniteta i on je na dužnosti ostao do kraja života 1797. godine.²

Postavljanje prve stručne babice nije moglo odmah biti rešeno. Preporučeno je da se radi toga nadležni obrate Beču i raspitaju pod kojim bi uslovima „jedna babica htela doći u Zemun”². Prva komunitetska ispitana primalja pominje se tek 1779. godine kad je iz Budima stigla Terezija Stajnbah Baranović (Gran, Ugarska 1750-1815, Zemun) koja se nadala da će joj uz platu od 100 f, stan i 6 hvati drveta za ogrev, biti bolje nego u Budimu. Kao komunitetska primalja radila je 36 godina i stekla imetak. U Zemunu se 1827. godine, rodilo 255 dece, a usluge kvalifikovanih primalja potražilo je samo 85 porodilja. Prve

pomoćnice primalja, takođe diplomirane babice, se pojavljuju 1791. godine Kao prva se pominje Ana Vajs koja je umrla u Zemunu 1804. godine a godišnje je primala 60 f. Pomoćnice su vremenom, kad bi se upraznilo mesto, najpre postavljane za drugu kojoj je sedište bilo u Gornjoj varoši, a zatim za prvu primalju u Donjem gradu. Sredinom prošlog veka uvedeno je i treće babičko mesto u Franctalu.

Zemunske primalje i pomoćnice su bile pridošlice koje su učile i diplomirale u hirurško-medicinskoj Jozefinskoj akademiji u Beču. Interesantno je da se 1804. godine Generalna komanda obratila Magistratu sa pitanjem: „Da li u Zemunu ima kakvo žensko čeljade kojeg podlekara ili podoficira koje bi uz mesečnu pomoć od 8 forinti pohađalo kurs za ispitane primalje u Beču?”, i vrlo brzo je odgovoreno: „Da u Zemunu nema žene koja bi voljna bila da nauči primateljstvo.”²



Slika 3. Zgrada Gradske bolnice u Bežanijskoj ulici u kojoj je radila do 1891. godine

U to vreme se formiraju i prve bolnice (hospitoli) pri verskim opštinama u Zemunu. Rimokatolička župa je organizovala bolnicu 1758. godine u prizemnici sa dve sobe i kuhinjom u sredini koju je župi zaveštao pivar Kristof Fihtner. U ovoj prvoj zdravstvenoj ustanovi brigu je vodio prvi stalni rimokatolički sveštenik Georg Bitner (zemunski župnik od 1744. do 1779) koji je organizovao skupljanje priloga za njeno izdržavanje. Bilo je to sklonište za siromašne, bolesne i nesposobne za privređivanje gde su dobijali besplatan stan i nešto novca. Na predlog hirurgu F. Gsela Župski ured je 1773. godine zaključio da je

kuća nepodesna, da je treba prodati i izgraditi novu zgradu. Od novca dobijenog za prodatu kuću (320 f.) i priloga više dobrotvora među kojim su glavni hirurg F. Gsel i građanin F. Rehlicer je u roku od 2 godine (1773-1775) od dobro pečene cigle podignuta je nova bolnica (Slika 3.) sa četiri sobe i dve kuhinje. Ona se nalazila na kraju Bežanijske ulice, u blizini gradske kapije (ka Bežaniji) i neposrednom (sa južne strane) susedstvu Kontumaca.

Od 1775. godine u finansiranju je učestvovala i opština koja je odredila da se pojedini prihodi namene za njihovo izdržavanje. Prema istoj odredbi,

potvrđenoj od Dvorskog ratnog saveta, za upravnike katoličke bolnice izabrani su hirurg F. Gsel koji je preuzeo vođenje prihoda i rashoda, i trgovac Franc Rehlicer. Prema dokumentima godišnji prihod (od 1. XI 1775. - 31. X 1776) iznosio je 200 f. i 13 kr., dok je za snabdevanje bolesnika, ogrev, krevetninu i usluge grobara potrošeno 116 f. i 18 kr. U bolnici je sedmično bilo od tri do sedam bolesnika.

Zemunci srpske nacionalnosti, koji su predstavljali većinu stanovništva i imali svoju Crkvenu opštinu, nastojali su da ustanove bolnicu za svoje pripadnike.

Prema zvaničnim podacima pogranični komunitet je 1777. godine imao 3.784 građanina. Od toga je bilo 3.114 pravoslavnih, prvenstveno Srba, i manji broj Grka i Cincara. Zemunski Srbi u to vreme već su imali baroknu Nikolajevsku crkvu i pored nje Srpsku osnovnu školu. U jednom pisanom izvoru nekadašnjeg Magistrata iz 1769. godine zabeleženo je da su bolnički oci (Spitavater) Dimeo Miloš i Mitar Zamfirović izdali novac za negu bolesnika. Stanje u srpskoj bolnici se popravlja kada se ona prepravlja 1775. godine zahvaljujući sredstvima Srpske crkvene opštine koja je prikupljala dobrovoljne priloge vernika i napola podeljenim globama koje je dodelio Magistrat. Sigurno je da je bolnica imala četiri prostrane sobe i da se nalazila u neposrednoj blizini Nikolajevske crkve, najverovatnije na njenoj zapadnoj strani gde je početkom XIX veka podignuta nova zgrada za, već pomenutu Srpsku školu (Njegoševa br. 41 i 43).

Srpska crkvena opština je bila ekonomski jača od Rimokatolicke župe, međutim ni ova bolnica nije imala ustanovljeni fond za izdržavanje, već je zavisila od priloga koji su skupljeni nedeljom u crkvi, za praznike i prilikom verskih obreda, od jedne kućne kirije i prodatih stvari umrlih bolesnika bez naslednika. Osim ovih prihoda novac je prispevao i od legata, kazni, ušteda, pa i nekih posebnih ugovora. Iz sačuvanih obračuna može se ipak zaključiti da su prihodi pokrivali rashode. Od 1775. do 1780. godine staratelji Srpske bolnice primili su 4.189 f., a troškovi za izdržavanje korisnika, popravke i sahrane iznosili su 3.529 f.

Pominjana 1775. godina je značajna u razvoju prvih konfesionalnih ustanova kao utočišta ubogih, starih i nemoćnih, bolnica jer je te godine Zakupna komisija (Komisija za arendiranje) odredila da se Rimokatoličkoj i Pravoslavnoj bolnici „podele na jednake delove” uštede u esnafskim obračunima, porez za neženje (bečarski porez), zaplene, globe, kaduciteti (ostavine bez naslednika), odlaznina (taksa

za one koji odlaze u drugo mesto), laudemijum (taksa pri kupovini nekretnina), mortuarijum (taksa za nasledstvo ostavine) i još neki prihodi, s tim „da se svi ti novci prime pojedinačno u komunitetski obračun” i da se za bolničke staratelje „izaberu dva magistratska lica i dvojica starijih građana”. Godine 1778. izabrana su nova lica: Nasta Živković i krčmar Panajot Georgijević za Srpsku, a Andrija Eimer i Martin Sternacel za Rimokatoličku bolnicu.

U toku 1780. godine za bolničke ustanove u komunitetskoj blagajni prikupljeno je 275 f. i 27 kr. Obe bolnice dobile su po 137 f. i 3 kr. Troškovi Rimokatoličke bolnice su iznosili 557 f. i 32 kr., a Srpske 255 f. i 17 kr. Razlika između prihoda i rashoda pokrivena je sredstvima koja su sakupile Srpska crkvena opština i Rimokatolička župa, najvećim delom priložima i legatima građana.

Sredstva za uspešniju zdravstvenu službu nisu bila dovoljna i dve bolnice nisu mogle u punoj meri da izvrše svoje obaveze. I organi državne vlasti su želeli da se unapredi higijena i medicinska zaštita kako bi se suzbijale bolesti, naročito epidemije, smanjivala smrtnost novorodenčadi itd. U duhu ovih nastojanja i vrhovni komunitetski inspektor major T. Esterajher koji je pratio i dobro poznao prilike u pograničnom komunitetu, početkom 1784. godine o svemu je obavestio Slavonsku generalnu komandu. Generalna komanda je vrlo brzo odgovorila i naredila da „u svrhu smanjenja nepotrebnih troškova za dve bolnice i u svrhu odstranjenja obračuna dveju različitih bolničkih kasa, Magistrat uredi kao i u drugim komunitetima samo jednu bolničku zgradu s dovoljnim prostorom, da smesti bolesnike svih veroispovesti i da uvede samo jednu bolničku kasu pod okriljem magistrata”.

Tako je naredbom Generalne komande od 25. februara 1784. godine formirana nova Gradska bolnica (Bürgerliches Spital) u Zemunu. Ovim aktom ustanovljen je komunitetski Bolnički fond u koji su ulazili već navedeni i drugi prihodi, vođeni su zajednički računi, mada su prilozi još uvek upućivani mesnim verskim organizacijama, ali nije odmah bila ostvarena preporuka da se za bolnicu kupi prikladna zgrada. Naime, i dalje su više od decenije korišćene postojeće bolničke kuće. Međutim, Magistrat je rešenje o ustanovljavanju gradanske bolnice ozbiljno sprovodio. Kad je komanda garnizonskog bataljona septembra iste godine tražila dve bolničke zgrade za svoje potrebe, Magistrat je zamolio majora T. Esterajhera da se zauzme da one ostanu za gradske bolesnike. Intervencija je uspeła i bataljon

je bio upućen na to da osim svoje zgrade za smeštaj bolesnika koristi i privatne kuće.

Poslednjih godina 18. veka, u vreme konačnog ustanovljavanja gradske bolnice, desili su se jos neki događaji. Godine 1787. "uveden je komunitetski fizikat" i na tom mestu od septembra 1788. do aprila 1789. godine bio je dr Andreas Sref (Schropf) s godišnjom platom od 400 f., stanom i 12 hvati ogrevnog drveta. Međutim, postavljanje još jednog lekara nije ispunilo očekivanja da će se fizik neumorno starati o zdravlju gradana, naročito onih koji su u bolnicama. Početkom marta 1789. godine prilikom službene posete bolnici gradonačelnika kapetana Vebera, bolesnici su se žalili da ih fizik "ne posećuje svaki dan, a kad to učini, samo pita za prinovu i ode dalje". U izveštaju koji je Vojnoj komandi napisao načelnik grada navedeno je da je "Lekar dužan da tri puta dnevno obiđe bolesnike u bolnicama i da svakog bolesnika pregleda i da ustanovi da li bolest napreduje, nazaduje ili stoji na istom stanju", pa prema nalazu treba "udešavati ordinaciju". Načelnik je, na kraju, izrazio nadu "da će kod budućeg pregleda zateći bolje stanje". Ako do promena ne dođe, on će "biti primoran da ovu nemarnost prijavi" višem nadležnom organu. Fizik Šref ubrzo je umro i na upražnjeno mesto preporukom bečkog Medicinskog fakulteta došao je dr Jozef Vinkler, sin stalnog lekara u Petrovaradinu, koji je osim "dobre medicinske spremljanja potkovano i u veterini". Zanimljivo je da se J. Vinkler još kao student obraćao Magistratu radi zapošljavanja. U pismu je isticao da ga je otac "poučavao o klimi i bolestima ove zemlje i o načinu lečenja i da je voljan stupiti u opštinsku službu koju će obavljati "najvećom revnošću". Želja mu je ostvarena: u Zemunu je radio trinaest godina, do početka jula 1802. godine kad je umro.

Nekoliko meseci posle pomenute posete, gradonačelnik je bio upoznat sa tim da se u Srpskoj bolnici u četiri sobe nalaze samo dva bolesnika, a u dve sobe Rimokatoličke bolnice - dvadeset jedan bolesnik. U izveštaju on ističe da lekar i hirur ne mogu "prići bolesnicima radi utvrđivanja pulsa" i da bolesnici zbog takve blizine disanjem i isparavanjem mogu jedan drugog zaraziti. Da bi se stanje popravilo, gradonačelnik je s lekarom i ekonomom naložio da se bolesnici Rimokatoličke bolnice mogu jednim delom premeštati u Srpsku bolnicu, da se zarazni bolesnici izdvoje u posebne sobe, da se za svakog bolesnika izrade posebni kreveti, da se stari poprave, da se izrade krevetske furniture i predaju bolničarima,

da se naprave potrebne stolice za nuždu, nabave posude za mokrenje ("guske"), da se sobe očiste i okreće i da se od 1. jula vodi samo jedan račun za obe bolnice. Sve ovo se zbivalo u ratnim godinama (1788-1790) austrijske opsade i zauzimanja turskog Beograda kad se u pograničnom komunitetu, u prvoj liniji fronta, nalazio veliki broj vojnika, konja i razne vojne opreme.

Sledeći korak u fizičkom spajanju dve bolnice učinjen je objavom Regulativa za komunitete Zemun, Karlovce i Petrovaradin, novembra 1787. godine. U aktu poseban paragraf govori o bolnicama, stručnom osoblju i obezbeđivanju sredstava za njihovo izdržavanje. Naglašeno je da one treba da se uredi ne samo za siromahe već i za građane malih i skromnih zarada, koji nisu sebi mogli da obezbede skuplje lečenje i osnovnu negu kod svoje kuće. Naloženo je da se postojeće bolničke zgrade moraju proširiti i opremiti, a bolničko-uboške blagajne (Die Spitals-und Armenkassen) „obilno dotirati“ delimično u pomenutu svrhu, a delimično kao pomoć kućnim siromasima, udovicama i siročadi. Propisani su, takođe, već pominjani prihodi koji će se ulivati u bolničke i sirotinjske fondove (Spitals-und Armenfundus).

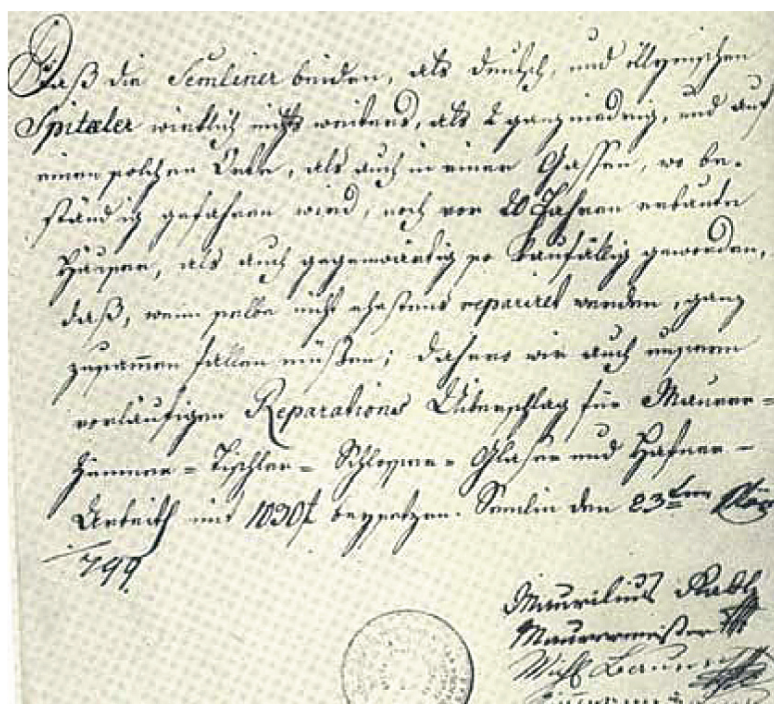
Iz podataka koji su prezentovani o stanju bolnica u zemunskom komunitetu, može se utvrditi da su do tada obavljani značajni konstitutivni poslovi koji su započeti 1784. godine Komunitetski regulativ je zapravo velikim delom sankcionisao već učinjeno i poslužio je kao osnova u daljem radu. Organi vlasti veću pažnju posvećuju zdravstvu i higijeni u gradu. Godine 1789. iz zdravstvenih razloga izmeštena je stara i sagrađena nova klanica. Iste i potonjih godina insistiralo se na čišćenju grada. Magistrat se obraća Generalnoj komandi da odobri mogućnost, uzevši u obzir veliki broj bolesnika, izdvajanja novca iz gradske blagajne u bolnički fond. Generalna komanda pozitivno odgovara, ali napominje da se besplatna bolnička nega daje samo siromašnim ljudima. Ona se interesuje za pravo stanje imovine Bolničkog fonda i traži detaljniji izveštaj o godišnjim interesima na kapitale, prihodima, iznosima pre i posle rata i razlozima smanjivanja Bolničkog fonda u ratnim godinama. U austrijsko-turskom ratu 1787-1791. Srbi su poslednji put ustali da se bore za drugoga. I tada su se na nagovor Austrijanaca digli na oružje. Ovaj rat je u narodu ostao upamćen pod nazivom Kočina krajina. Kapetan Koča Anđelković je bio jedan od vođa srpskih frajkora, dobrovoljačkih jedinica koje su imale naročite uspehe u borbama u Srbiji. Mir u

Svištovu je bio neočekivan, kod naroda je izazvao zaprepašćenje i ogorčenje. Na takvu izdaju valjevski knez Aleksa Nenadović je dao čuveni odgovor: „... ja moje zakletve ne prestupam niti cara izneveravam i ostavljam, no car ostavlja mene i sav narod srpski, kao što su naše pradede ostavljali, zato idem natrag preko Save, a nemam pisara niti drugih učenih ljudi, no ću ići od manastira do manastira i kazivati svakom kaluđeru i popu da u svakom manastiru zapišu, da više nikad tko je Srbin Nemcu ne veruje”⁷. Prilike su se posle prestanka borbi i sklopljenog mira postepeno menjale. Svištovskim mirom 1791. godine Austrija napušta ratobornu politiku protiv Turske⁸.

Kada je rat protiv Turske završen, civilni život u Zemunu se polako vraćao u normalu, ali se situacija u bolnicama nije mnogo promenila. Početkom 1792. godine ekonom je obavestio Magistrat da su bolnički kreveti istrošeni i da nema dovoljno slame i posteljine. Vrlo brzo posle toga komunitetski hirurrg je primio osam posteljnih garnitura za Nemačku i četiri za Srpsku bolnicu.

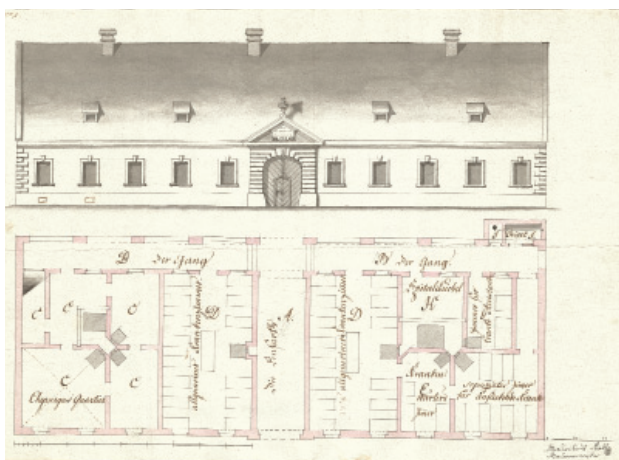
Izvesno je da je Nemačka bolnica uživala veću podršku organa vlasti, kao što je to bilo i u organizovanju i unapređivanju Nemačke škole i drugih ustanova. Srpska bolnica, prema mišljenju Relje Katića koji se tim pitanjem posebno bavio, sve više je zaostajala u odnosu na Nemačku bolnicu. Zgrada srpske bolnice je procenjivana “bolesnici su primani u Katoličkoj bolnici” i fizičko spajanje bolnica bilo izvršeno dve godine kasnije (do 1795.) i pisac Medicinskih prilika u Zemunu Risto Jeremić smatra da je te godine “stapanje bilo izvršeno”².

Definitivna odluka o zatvaranju srpske bolnice je doneta 1799. godine s obrazloženjem da njene prostorije “ne odgovaraju svrsi ustanove” i da je “sklona padu”. (Slika 4.). Sledeće 1800 godine njena zgrada nije više korišćena i prodana je na licitaciji trgovcu Lazaru Petroviću za 1.451 f., a novac od prodaje ušao je u Bolnički fond iz kojeg se izdržavala Gradska bolnica (Bürgerliches Spital).



Slika 4. Dokument iz 1799 godine u kojem zemunski majstori zidar M.Rabl i tesar M.Bauer utvrđuju da prostorije Srpske bolnice ne odgovaraju svrsi ustanove „jer je ona i pored izvršenih prepravki pre dvadeset godina sklona padu“

Pošto bolnička zgrada nije u potpunosti odgovarala proširenoj nameni, Magistrat je prvo nameravao da se ona popravi (1800) (Slika 5.)



Slika 5. Plan Gradske bolnice iz 1800. godine, prema kojem je postojeća bolnička zgrada u Bežanijskoj ulici temeljito adaptirana i proširena 1805/6. godine. Potpisao ga je zidarski majstor Mauricijus Rabl

Međutim, insistiralo se na prostoru, i tada je rešeno da se sazida nova zgrada. Domaći majstori, zidar Jozef Vertih i ugledni tesar i starešina esnafa Mihael Bauer, podneli su izrađeni plan i proračun svih radova za građenje veoma solidne jednospratnice koja bi kostala 11.700 f. i 45 kr. Kako to obično biva, usled nedostatka sredstava konačno je odlučeno da se postojeća prizemnica popravi i proširi, što je i urađeno 1805/06. godine. To je i danas sačuvana dugačka prizemnica (Slika 1.) na uglu Bežanijske i ulice Majakovskog, koja se u to vreme nazivala Bolničkom (Spitalgasse), odnosno Spitaljskom ulicom, koja je kasnije prepravljena i dograđivana i služila je određenoj nameni sve do jeseni 1891. godine.

Tada je urađen plan za dvospratnicu na uglu Vrtlarske i Gundulićeve ulice, ali zgrada nije sazidana (Slika 6.)

U ovakvim okolnostima tekao je rad Bolnice u prvim godinama 19 veka. O pacijentima su brigu vodili fizik, hirurg i nekoliko pomoćnih radnika (bolničari, pralja i dr.). Korisnici (osim ubogih) plaćali su bolnički dan 5 kr. prema propisu koji je važio 1802, a zatim 6 kr. (mart 1803), ali s napomenom da je povećanje dozvoljeno "samo dok traje skupoća". Prema decembarskom izveštaju 1802. godine krajem novembra bilo je 12, pridošlo 9, otpušteno 6 i krajem decembra na lečenju je ostalo 13 bolesnika.

Pomenutim godinama završava se prvi period u dugoj istoriji Gradske bolnice^{7,8,9,10} bilo da se kao početna uzme 1775. godina kad su obe već postojeće bolnice bile prepravljene, bilo da se za prelomnu godinu prihvati 1784. kad je ustanovljen komunitetski Bolnički fond. Proces potpunog spajanja, prvenstveno fizičkog, trajao je deceniju ili nešto više. Bitno je da je pogranični grad na Dunavu koji se nalazio u punoj fazi privrednog prosperiteta, posle prvih konfesionalnih hospitala, dobio zdravstvenu instituciju koja s drugim ustanovama i objektima potvrđuje njegov urbani karakter na prelazu iz XVIII u XIX vek^{11,12,13}.



Slika 6. Plan za izradu nove jednospratne zgrade Gradske bolnice iz 1779. godine koji su uradili zidar Jozef Vertih i tesar Mihael Bauer, ali zgrada nikada nije sazidana (Istorijski arhiv Beograda)

Literatura

1. Zemun u doba Vojne granice kroz dokumenta (1749-1881), katalog izložbe Beograd, 1956. koju su priredili Narodni muzej Zemuna i Istorijski arhiv Beograda.
2. Dabidžić M. Prvi hospitali i bolnički fond. U Dabidžić ured. 220 godina zemunske bolnice, Bigz, Beograd 1985.
3. [http://sr.wikipedia.org/sr-el/ beogradski mir u: Dvesta godina Zmunske bolice 1748-1984](http://sr.wikipedia.org/sr-el/beogradski_mir_u:_Dvesta_godina_Zmunske_bolice_1748-1984), Beograd 1985., ured. Dabižić, Beograd, 1985.
4. Dabižić A. Srpska medicina u Srednjem veku. Timočki medicinski glasnik, 2004(29); Suppl.1:p.27-30.
5. Za bolji položaj i unapređenje struke Magazin WHITE / Decembar 2007.
6. Zemunski magistrat [http://www.arhiv-beograda.org/Latinica /istorijat_ zemunskog_lat.html](http://www.arhiv-beograda.org/Latinica/istorijat_zemunskog_lat.html)
7. Srbi pod turskom, austrijskom i mletačkom vlašću–prvi deo. <http://www.srpskadijaspora> .
8. Istorijat <http://www.bbasta.org.yu/istorijat.html>
9. Grupa autora, Istorija srpskog naroda, IV-1, Beograd, 1986.
10. Risto Jeremić, Medicinske prilike u Zemunu, katalog izložbe, Beograd 1973.
11. Miodrag Dabižić, Zavičajni muzej pregled prošlosti Zemuna, katalog izložbe, Beograd 1973.
12. Petar St. Marković, Zemun od najstariji vremena pa do danas, Zemun, 1896.
13. Miodrag Dabižić, Dušan Ostojić, Uzdin Hadžagić, Dušan Gril, Tomislav Janjatović, Radoslav Ninković, Zoran Jocić, Dvesta godina Zmunske bolice 1748-1984, Beograd 1985.

Summary of 18th - century

After signing the Treaty of Belgrade in 1739, Zemun achieved status of a border town of the Habsburg Monarchy. Since 1746, it was a part of the Military Frontier. The first concern to be dealt with was to prevent an epidemic of infectious diseases which threatened to spread from the territory of the Ottoman Empire. Therefore in 1730, a “kontumac” - quarantine station for travelers and merchandise was established. In 1749, Zemun achieved status of a free military commune under the jurisdiction of Petrovaradin Regiment. In 1751, a Magistrate (Town Hall) was established, however the General Command still had to approve of its decisions. Zemun was given the right to independently regulate and organize certain parts of its health care system. In order to prevent the spread of disease, the Monarchy enforced a law by the name of „Generale Normativum in Re Sanitatis“ which was applied to its entire territory. According to the law, the health care of the population was a state matter; all residents have equal rights to health care; an epidemic prevention system was established; obligations of doctors, pharmacy workers and medical staff were fully determined; health care costs and expenses were regulated. A special place was given to the town doctor – “fizik”, a specialized doctor appointed and financed by the Magistrate. In return, the town doctor had to submit medical reports to the Town Hall on his work with people and their health care, assessments and control of other doctors, pharmacy workers and medical staff.

In the second half of the 18th century, there were two hospitals in Zemun. The Serbian hospital, known as Greci Ritus Non Uniti Spital, Raitzisches Lazaret and Das Illyrische Spital. The exact date of its founding is unknown, however the first document where it was mentioned dates back to 1769. The German Hospital, also known as the Catholic Hospital (Deutsches Spital, Katholisches Spital) was founded in 1758. Other hospitals existed for a certain period of time, such as the Military Hospital (founded in 1788) and the Jewish Hospital (founded in 1814). The Magistrate of Zemun provided financial aid to both Serbian and German Hospital. On 25th of February 1784, the General Command gave order to merge the Orthodox and Catholic Hospital into one. In this newly formed hospital, they treated patients of all acknowledged religions and the hospital finances were administered by the Town Hall. This led to the founding of a new Town Hospital (Bürgerliches Spital) in Zemun. At the time, there was no suitable building for such a hospital, so plans were made for constructing a new one. However, due to insufficient funds, a mere adaptation to the existing building was done in 1805 and 1806.

Članak štampan u *Materia Medica* 2014;30(1):979-988.

Kliničko bolnički centar Zemun kroz vekove - 19 vek

Jasmina Milanović¹, Sanja Milenković²

¹Institut za savremenu istoriju, Beograd, Srbija

²Služba kliničke patologije KBC Zemun, Srbija

Apstrakt

Razvoj Zemunske bolnice u 19. veku bio je obeležen poboljšanim uslovima i povećanim brojem pacijenata. Dolazak dr Vojislava Subotića na rad u bolnicu bio je jedan od ključnih trenutaka u unapređenju njenog rada. Od 1887. godine bolnicom je upravljao Red sestara milosrdnica Sv. Vinka Paulskog. One su do 1891. godine podigle novu zgradu bolnice.

Ključne reči: bolnica, istorija, vekovi, 19 vek

Uvod

Zgrada Rimokatoličke bolnice iz 1775. godine, koja je prvobitno imala 4 sobe i 2 kuhinje i posle spajanja sa Srpskom bolnicom je korišćena za smeštaj i pored postojanja jedinstvene bolničke ustanove. Ona je u svom veku doživljavala mnoge izmene. U njoj je pre 1789. uređen stan za hirurga i na taj način bio je smanjen broj prostorija za bolesnike. Poznato je, isto tako, da je imala (1800) i hapšeničku sobu (Spitalsarrestanten Zimmerlein) s prozorom prema ulici, u koju su smešteni i duševni bolesnici. Međutim, pošto su se pod prozorom zaustavljala deca, najčešće nevaspitana, koja su svojim ponašanjem uznemiravala umobolne, komunitetski hirurg je zatražio da se prozor zazida i da se drugi otvori prema dvorištu. To je bilo potrebno, kako je zapisano, i zbog bolesnih zatvorenika „da se ne bi dogovarali” sa saučesnicima i drugim sumnjivim posetiocima¹.

U istoriji razvoja Zemunske bolnice novo poglavlje počinje 1811. godine kada je Generalna komanda izdala Magistratu Uputstvo o upravljanju bolnicom. Kasnije će se po tim Uputstvima uređivati i druge bolnice. Zgrada Gradske bolnice, prema sačuvanom planu, zauzimala je znatan deo osnove i danas postojeće ugaone stambene kuće u Bežanijskoj ulici. Bila je „to u početku simetrično oblikovana klasicistička prizemnica s pet prozora na svakom krilu i plitkim rizalitom koji

Reprint: *Materia Medica* 2014;30(1):979-988.

Clinical Hospital Center Zemun through the centuries - 19th century

Jasmina Milanovic¹, Sanja Milenkovic²

¹Institute of Contemporary History, Belgrade, Serbia

²Department of Clinical Pathology CHC Zemun, Serbia

Abstract

The development of Zemun Hospital in the 19th century was followed by better work conditions and an increasing number of patients. The arrival of doctor Vojislav Subotić to the hospital and his work were key moments in the general improvement of the hospital. Since 1887, the hospital was administered by a society known as „Sisters of Charity of Saint Vincent De Paul“. By the end of 1891, they had constructed a new hospital building.

Key words: hospitals, history, centuries, 19th century

se iznad dekorativnog ulaza za kola i pešake završavao trouglastim zabatom i ukrasnom figurom”. Ona je imala stan za lekara (hirurga ili fizika), dve velike sobe za bolesnike (sa po desetak postelja), manju sobu za teške bolesnike, manju sobu za bolesne zatvorenike, odvojenu sobu za zarazne bolesnike, kuhinju i privat. Iza zgrade bilo je prostrano dvorište s bunarom i jamom za đubre (1821), koje se graničilo s Kontumacom, a na istočnoj strani (prema današnjoj ulici Majakovskog) nalazila se bašta. Iz dokumenata i prema današnjem izgledu, može se zaključiti da je zgrada, osim proširenja i temeljitih prepravki koje su obavljene 1805/6. godine, dograđivana i kasnije. Već juna fizik Gehard je predlagao da se zidana mrtvačnica preuredi za porodilje, a da se nova odaja za mrtve napravi od drveta. Ova zamisao će se s izmenom ostvariti kasnije. Godine 1818. Magistratu je naređeno da za proširenje Gradske bolnice treba odmah da kapariše kuću u neposrednom susedstvu („uz nju”). Tri godine kasnije Generalna komanda je dozvolila da se iz Bolničkog fonda isplati 500 f. za kupovinu kuće „radi proširenja Gradske bolnice”. Iste godine procenjivana je jedna ostavina u korist bolničkog proširenja, a sledeće godine (1822) fizik A. Valkoni je predložio da se na bolničke „prozore stave гвоздене решетке”¹.

Krajem dvadesetih godina Magistrat¹ je podneo obrazloženi predlog da se u Bolnici sagradi zasebna soba za „ženske bolesnike”, jer su se one nalazile

u istim prostorijama s muškarcima, i da se reši pitanje prostorije za mrtve. Ovaj posao ubrzo je i obavljen. Godine 1829. je od mrtvačnice i jedne sporedne prostorije uređena soba za bolesnice. Drugi zahtev je verovatno ostvaren 1830. jer je Magistrat početkom sledeće godine podneo višoj vlasti izveštaj o potrebnim stvarima „za novosagrađenu mrtvačnicu u Gradskoj bolnici”. Prema jednom izveštaju iz aprila 1830. godine Bolnica je imala tri sobe za bolesnike, jednu za bolesnice i jednu za hapšenike i u njima su se nalazile 23 postelje. Ona je u to vreme u toku jedne godine, 1829. na primer, primila 195 bolesnika (umrlo 16). Za opskrbu korisnika, bolničara i grobara, kućnih siromaha (14), nahoćad, lekove, održavanje zgrade, nameštaj, osvetljenje i čišćenje, izdato je 1.791 f. i 30 kr. Ukupni prihod iznosio je 2.217 f. i 53 kr. U osoblje Bolnice, osim lekara (fizik), hirurga i ekonoma, treba računati i pralju. Ona je 1823. imala godišnju platu 36, bolničar 96, a grobar 24 f. sa naknadom za svaki pogreb (24 kr). Ekonom je obavljao i druge osnovne dužnosti u komunitetu gde je dobijao i godišnju platu.

Pomenutim radovima prvobitni bolnički objekat konačno je prerastao u ugaonu zgradu s izduženim krilom u Bežanijskoj i manjim krilom u tadašnjoj Bolničkoj ulici. Međutim, ima podataka da Gradska bolnica nije uvek mogla da primi sve obolele i zaštićene građane. U takvim slučajevima bolesnici su smeštani u privatne kuće u neposrednoj blizini, naravno, uz propisanu naknadu ili neku olakšicu kućevlasniku. Uporedo s proširivanjem obavljani su i odgovarajući unutrašnji radovi i prema raspoloživim sredstvima Bolničkog fonda i iz drugih izvora nabavljana je bolnička oprema².

Komunitetskim regulativom potvrđen je Bolnički fond u koji su se ulivali propisani redovni i vanredni prihodi i pokloni. Na kraju obračunske godine 21. oktobra 1800. crkvenobolnički i sirotinjski kapital u obveznicama iznosio je 3.047 f. i 16 kr. Svi su oni uz interesnu stopu od 3 do 5% dati u javne fondove. Početkom 1815. godine Bolnički fond imao je 4.186 f. (3.920 f. u obveznicama i 266 f. i 3 kr. u gotovom novcu). Obligacije su ustupali pojedini građani. Izvesni Dimitrije Papo, na primer, zvanično je 1816. izjavio da poklanja svoja potraživanja iz stečajne mase N. N. Poznati trgovac Atanasije Karamata predao je (1820) svoju obveznicu od 1.060 f., koliko mu je dugovao trgovac K. Solar. U oba slučaja policijski komesar M. Filipović postavljen je za zastupnika Fonda i naređeno mu je da preduzme potrebne mere radi naplate¹.

U ovu vrstu prihoda spadaju i legati koji se javljaju u toku celog prethodnog i početkom XX veka. Iznosi su različiti, ali je vredno zabeležiti da najveća suma potiče od trgovca Elorda Trpka Đorđevića, rodnom iz Bitolja, koji je zaveštao 5.000 forinti. Prema dokumentima može se zaključiti da su se u Fondu nalazila znatna novčana sredstva i da su tada ona uz kamatu pozajmljivana pouzdanim licima. Zanimljivo je da je većina korisnika bila izvan Zemuna. Posebno se pominje broj poslovnih ljudi iz obližnjeg Pančeva.

Dobrovoljni prilozi za Bolnički fond skupljani su u novcu i naturi. Postojali su stalni oblici ovog vida davanja građana. Međutim, često su organizovane posebne akcije. Tako je komunitetski sindik juna 1806. sastavio spisak priložnika koji su već dali ili su obećali da će predati prilog za „novu bolnicu”. U isto vreme sindik je izvestio da su neke zanatlije poklonile pojedine predmete i učinile stručne usluge. Jedan stolar besplatno je opravio dvojna vrata u bolničkoj zgradi. Druga dvojica poklonili su po jedan gvozdeni krevet. U vezi s tim je i dopis komunitetskog fizika dr A. Valkonija, u kojem predlaže (1813) Magistratu da se izvesni berberin oslobodi dužnosti noćne straže i primanja ljudi na konak jer je on voljan da svake nedelje besplatno brije bolničke bolesnike.

U dobrotvorene akcije uključivano je i mesno sveštenstvo. Ono je zamoljeno da u crkvama pozove građanstvo da se odazove, tj. da prema mogućnostima prilaže, napominjući da će imena dobrotvora biti dostavljena visokoj vlasti. Na pojedine kuće u gradu prilepljeni su pozivi i u njima je istican pozitivni primer Petrovaradina i Karlovaca, gde je ova dobrotvorna akcija uspela. Može se posredno zaključiti da se slično dogodilo i u Zemunu jer je nekoliko meseci kasnije, marta 1820. godine, Generalna komanda zahvalila na trudu koji je Magistrat uložio u prikupljanju znatne sume za Bolnički fond. Ona je ujedno naredila da se svi prilagači pozovu na zajedničku sednicu na kojoj im treba saopštiti zahvalnost s naglaskom da je o njihovom rodoljubivom postupku obavesten i Dvor. U posebnu grupu priložnika treba uvrstiti dugogodišnjeg komunitetskog hirurga P. Hrudimskog koji je od 1820. nekoliko godina dobrovoljno uplaćivao, obično povodom carevog rođendana, 36 f. u korist mukotrpnih bolesnika i za pranje bolničkog rublja.

Dobrotvorna akcija zabeležena je i 1829. kad je inicijativa potekla od Dvorskog ratnog saveta koji je reskriptom saopštio područnim organima vlasti da se za bolničke fondove imaju uvesti vanredni prihodi, i to preko javnog skupljanja dobrovoljnih priloga,

zatim prihoda od svih javnih zabava, streljačkih družina itd. Magistrat je iste godine bio obavešten da je „društvo čestitara u Temišvaru” o Novoj godini prikupilo 272 f. u korist tamošnje gradske bolnice i da će aktivnost nastaviti i narednih godina. U priloge Gradskoj bolnici treba registrovati i slamu za prostirku, odnosno za punjenje slamarica bolničkih postelja, koju su besplatno davali stanovnici koji su se bavili zemljoradnjom.

Izvesno je da su prihodi varirali u pojedinim godinama. Oni su zavisili od broja bolesnika, dužine bolesti, a i od socijalnog porekla pacijenata. Sredstva ponekad nisu bila dovoljna. S tim ciljem je Dvorski ratni savet 1831. odobrio da se bolničkom fondu od slučaja do slučaja mogu izdavati potrebni iznosi iz magistratske blagajne.

U poslednjim decenijama XIX veka, posle izvesnih izmena koje su nastale u finansiranju bolničke ustanove, u izveštajima zemunskog Gradskog poglavarstva navedene su zaklade koje su se nalazile pod njegovom upravom. Među njima su 1888. zabeležene Bolnička zaklada, Uboška zaklada (8.983f.) i sedam zaklada građanskih porodica, čije su kamate namenjene siromašnim. Bolnička zaklada imala je u obveznicama 2.455f., s naznakom da „prihod kao i kamate ove zaklade sprovodu u opštinsku blagajnu iz koje se i pridolazeći troškovi izmiruju”³.

U Gradskoj bolnici postepeno je nabavljan nameštaj i pribor i na taj način su stvarani sve povoljniji uslovi za lečenje i smeštaj. Tako je krajem avgusta 1800. odobrena nabavka kade za kupanje bolesnika i ona je ubrzo kupljena za 8 f. i 12 kr. Zanimljiva je primedba višeg organa koji se čudio što se hirurg tako kasno setio ovog važnog bolničkog predmeta. Iz jednog spiska bolničkih rekvizita, koji je napravljen 16. januara 1802, može se videti stanje u još nedograđenoj Bolnici. Ona je imala: 5 sobnih nužnika (Leibswhele), 5 odgovarajućih posuda za sobne nužnike, 1 mrtvačka nosila, 9 slamarica, 12 lanenih čaršava, 12 jednostavnih i 12 dvostrukih čebadi, 3 stara kreveta, 1 lanac za bunar, 12 limenih šolja, 12 limenih čaša za vodu (Trinkbecher von Zinn), 12 pljuvaonica, 1 kadu i 9 jastuka (Kopfpilster).

Briga za opremanje bila je povećana u vreme uređivanja novih prostorija. Februara 1806. godine Magistrat je stavio u dužnost sindiku (komunitetski pravnik) da prikuplja priloge za nabavku bolničkog nameštaja i posuda i da obaveštava o imenima priložnika. Nekoliko meseci kasnije sindik je podneo spisak s imenima građana koji su već dali ili su

obećali da će predati prilog „za novu bolnicu”. Skoro godinu kasnije, pošto je gradska bolnica primala i duševno obolele, mada je uz dobro obrazloženje tražena kupovina, kovač i užar su prema uputstvu lekara izradili dva kreveta s čvrstim pojasevima i prstenovima za „sputavanje besnih i zanesenih bolesnika”¹.

Pažnja je posvećivana i opremi komunitetskih babica. Poznat je spisak primaljskog pribora koji je sastavljen avgusta 1799. Godine 1809. nabavljeno je još nekoliko instrumenata tako da su mogli biti izvedeni stručni porođaji. Iste godine kupljen je i sandučić (skatula) s instrumentima za obdukciju koja je obavljana u posebnoj prostoriji.

O stanju u bolnici može se govoriti i na osnovu raznih izveštaja nadzornih organa. Štabni lekar dr Kinstlern, koji je obavljao inspekciju bolnica, 1812. i 1813. godine pregledao je i Gradsku bolnicu. U izveštajima je ukazivao na propuste i nedostatke. On je, pored ostalog, konstatovao da je „ekonom popustio u revnosti, jer je opterećen mnogim policijskim poslovima”. Bolničke sobe nisu „cele godine krečene”, pod „jedva dvared istrven”, peći nisu popravljene, rublje se retko, i to loše, pere, u sandučićima za ispljuvke nije bilo peska, čebadi ima „samo koliko i kreveta”, a mnoga su neupotrebljiva i nema papuča. On je primetio da treba nabaviti „nekoliko limenih pljuvaonica” i „bezuslovno jednu tutu (LeibschOssel)”, da mrtvačnicu treba preurediti u sobu za zarazne i one bolesnike koji zaudaraju. Osim primedbe na rad ekonomu, nepovoljnu ocenu dobio je i hirurg P. Hrudimski koji bi trebalo da „bude revniji” i da „bolje gleda bolesnike”. Negativna ocena uticala je na osoblje koje nastoji da se stanje poboljša. U dopisima odgovorno lice traži slamarice, slamu i starog platna za sarpije (češljanica), obloge i kompresore (povezi za stezanje krvnih sudova). Što se tiče sarpije, osoblje će za to upotrebiti istrošeno bolničko rublje, a ukoliko ga ne bude dovoljno, prikupiće ga preko kvartalnika (građani koji su obavljali izvesne dužnosti u pojedinim delovima grada) od stanovnika komuniteta.

Iz izveštaja inspektora dr Kinstlerne koji je Bolnicu obilazio i potonjih godina, može se utvrditi napredak. On je Generalnoj komandi saopstio da je „u svakom pogledu potpuno zadovoljan zatečenim stanjem”. Na osnovu primljenih podataka Generalna komanda je izrazila zadovoljstvo i zamolila Magistrat da se ova prijatna vest saopsti fiziku dr A. Valkoniju, hirurgu P. Hrudimskom i upravitelju Bolnice Vasi Stefanoviću. Dopis sličnog sadržaja stigao je Magistratu u poznu jesen i sledeće, 1821. godine. Komanda je iskazivala

priznanje Magistratu i bolničkom osoblju „za uredan i savestan rad”. Pomenuti inspektor je, dobija se utisak, dobro poznao prilike u Gradskoj bolnici. On je izneo mišljenje da Bolnički fond ne može da podmiri sve potrebe, pa je Generalna komanda, na osnovu toga, zahtevala od Magistrata da „podstakne žiteljstvo” na davanje priloga u novcu i u naturi, uključujući i namirnice, predočavajući im primer već pomenutih komuniteta u Sremu.

Nastojanja da se unapredi Bolnica su nastavljena. Fizik dr A. Valkoni je preporučivao nabavku malog bandažnog aparata i poslat je predračun, hirurk i upravitelj molili su i dobili sredstva za kupovinu 12 slamarica i 12 jastuka.

U to vreme (mart 1823) Komanda Petrovaradinske regimente obratila se Magistratu s molbom da pošalje Uputstvo o upravljanju bolnicom (propisano 1811) prema kojem je radila i Bolnica u Zemunu, jer je trebalo da se otvori bolnica u Sremskoj Mitrovici. U odgovoru Magistrat je izneo stanje i iskustva. Navedeni su, pored ostalog, podaci o ogrevnom drvetu, ulju za osvetljenje, sapunu i visini opskrbe takse. Radi poređenja s već predočenim iznosima, godine 1806. bolnički dan sa 6 podignut je na 9 kr. ako broj pacijenata ne prede 20, a u slučaju da ih bude više, onda 8 kr. Tri godine kasnije, zbog skupoće, taksa je povećana na 12, a zatim na 19 kr. Međutim, pošto su životne namirnice pojeftinile, vraćena je na 12 kr. tako da je Magistrat za ovaj postupak dobio pohvalu od više vlasti. Posebno se govori o domaćim siromasima van Bolnice, koji zbog starosti ili telesne slabosti ili neke mane dnevno dobijaju po 5 kr. kako bi izbegli prosjačenje. Dalje se govori o ekonomu, dokumentaciji svih primanja i izdataka, pisanju mesečnih izveštaja, vođenju blagajničkog dnevnika, sklapanju godišnjih računa koji se revidiraju i dostavljaju Dvorskom vojnom savetu.

Osim navedenih poslova, naređenjem pomenutog organa, vidi se da je postojao strogo utvrđeni red u radu. Bolnička uprava starala se da tako bude i u bolničkom novčanom poslovanju. Izvesno da su za ovu priliku najzanimljiviji mesečni izveštaji o prijemu i otpuštanju bolesnika, o njihovim bolestima i o uspehu lečenja. Pisani izveštaji su u prvim godinama prošlog veka rađeni prema utvrđenom obrascu. Izveštaj za april 1805, na primer, sadrži podatke: početno stanje bolesnika, primljeno novih, otišlo, svega i ostalo bolesnika. Izveštaji su kasnije bili sadržajniji⁴. Raport o bolesnicima od 1. do avgusta 1807. sadrži pored već navedenih i nove rubrike:

Datum dolaska ili odlaska. U tom izveštaju navedeno je da je poslednjeg dana jula zatečeno 16, primljeno 13, otpušteno 13 i da je poslednjeg dana avgusta ostalo 16 bolesnika. Na kraju ovog dokumenta je dopisana Prijava da su Bolnici potrebni posude za vodu, umivaonik s nogarima, 12 limenih kašika, da treba dovoljan broj lanenih čaršava pošto svaki krevet ima samo jedan, i da oni ne mogu biti zamenjeni kad se uprljaju, da nedostaje 13 jastuka i isto toliko čaša. Zanimljivo je da je Magistrat već 4. septembra rešio da se rekviziti nabave, ali da se umesto čaša poruče keramičke kupice.

U izveštajima od 1835. godine nalaze se i podaci o mestu rođenja i zanimanju pacijenata. Na osnovu ovih dokumenata mogu se utvrditi broj, zanimanje bolesnika, njihovo poreklo i vrste bolesti. Broj bolesnika kretao se u početku do 25, u novembru 1835. bilo ih je 37, a kasnije i više (40). Prema zanimanju bili su (novembar 1835): 3 bravara, užar, baštovan, 3 sluge, 2 služavke, ribar, 2 pekar, glumac, krojač, stolar, obuçar, 12 siromaha bez zanimanja i za sedmero iz Zemuna nije zebeleženo zanimanje. U izveštajima se kasnije nalaze kočijaši, mlinari, kelneri, torbari, nadničari, kalfe (pomoćnici), čizmari, šeširdžije, brusači, drvodelje, lađari, policajci, pisari, prosjaci itd. Od 37 bolesnika u novembru 1835. godine iz Zemuna je bilo 17 bolesnika, dok je za ostale zabeleženo da su se rodili u Bratislavi, Pragu, Miškolcu, Sighetu, Temišvaru, Novom Sadu, Apatinu, Rumi, Mitrovici, Osijeku, Gradiški i nekim selima Hrvatske i Srema. U jednom mesečnom izveštaju od 40 bolesnika, 11 je iz Zemuna, dok su ostali poticali iz raznih mesta tadašnje Austrije (s Ugarskom). Veliki broj ljudi sa strane treba razumeti jer je pokretljivost radne snage bila veća. Pomoćnici raznih struka išli su za poslom (u fremt), a i pogranični grad bio je privlačan za namernike koji su često prelazili i u susednu Srbiju. U predočenom spisku nedostaje znatan broj zanimanja, na primer, trgovci, činovnici, sveštenici itd. Građani srednjeg i bogatog imovnog stanja lečeni su u svojim domovima, tj. oni su koristili usluge lekara opšte prakse.

Što se nabavki tiče, treba navesti da je posebna briga posvećena zagrevanju bolničkih soba u zimskim danima. U prostorijama su se nalazile zidane, a zatim (od 1808) i gvozdene peći. Redovno su nabavljane propisane količine ogrevnog drveta, ali se dešavalo da su one bile potrošene pre kraja zime. U takvim slučajevima kupovane su dodatne količine, ali je upravitelj morao, na primer kao u proleće 1816. kad je na toj dužnosti bio član Spoljnog veća A. Dasner,

da obrazlaže da je zima bila oštrija i da je duže trajala nego prošle, odnosno 1814/15. godine.

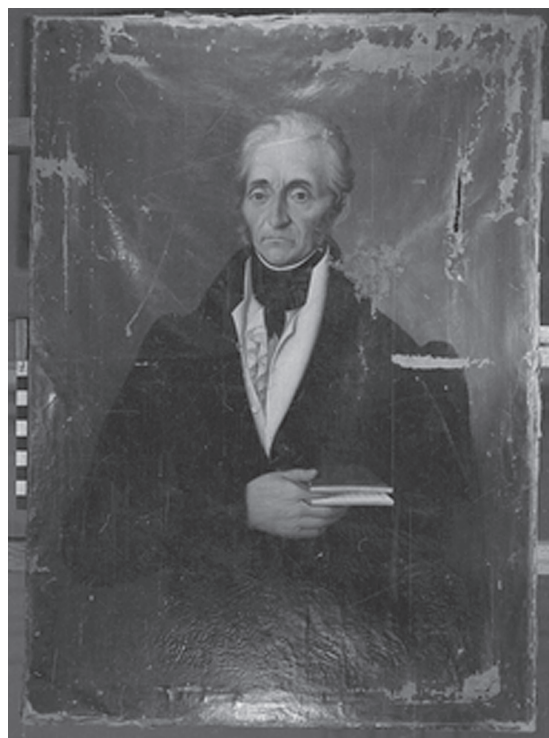
Isto tako treba pomenuti da je 1838. nabavljen aparat za puštanje krvi (Schropfapparat). Prema mišljenju R. Jeremića bio je to „ceo instrumentar“ do početka 80-tih godina, do dolaska fizika dr V. Subotića.

Svakako da je zanimljivo navesti nazive mnogobrojnih bolesti koje se nalaze u mesečnim i drugim bolničkim izveštajima. Dijagnoze su pisane na nemačkom jeziku, i to većinom prema simptomima. Počevši od 1801. godine veoma mnogo je zastupljena malarija (Malaria - barska groznica) koja se pojavljuje pod nazivom Fieber, i to s različitim atributima prema trajanju i drugim osobinama (jednodnevna, višednevna, povratna - Wechselfieber, trajna - anhaltendes itd.). Vrlo često se pojavljuje trbusni tifus (Nervenfieber). Rista Jeremić smatra da u ovu bolest treba uvrstiti i gastrisches Fieber i anhaltendes Fieber. Isto tako spominje se i bolest hitziges Fieber, Hitzfieber (Fieberhitze) koja bi mogla biti pegavaac (Flecktyphus). Česti su zatim difterija (Braune), skarlatina (Scharlach), sušica (Hektik, Lungenschwindsucht ili Lungensucht), razne reumatične bolesti (Gicht), razne vrste dizenterije (Ruhr, Dysenterie i Diarrhoe), skorbut (Scharbock), crveni vetar (Rotlauf), prosaste ospice (roter Friesel), kožne bolesti, čirevi, vodena bolest (Wassersucht), skleroza (Verhartung), zapaljenje plućene maramice, otoci, kaplja, probadi (Seitenstechen), veliki kašalj, grčevi (Krampfe), zapaljenje pluća (Lungenentzündung), šuljevi (Goldader), kašalj s izbacivanjem krvi (Bluthusten), izbacivanje krvi (Blutbrechen i Blutspeien), zapaljenje vrata (Halsentzündung), iscrpljenost (Auszehrung), slabost (Schwache), razjedanje kostiju (Beinfrass), duševne bolesti (Wahnsinn), rane, opekotine i druge povrede. Zabeleženi su, takođe, verdorbene Saft, Krampfhusten, Gliederreissen i dr. Posebno se pominju sifilis (Lues venerea ili Lustseuche) i gonorea (venerischer Samenfluss). U gradu su vrlo česti šarlah, rubeole, male boginje (Morbilli ili Masern), velike boginje (Variolae), kozice (Varicella) i boginje (Pocken). Ove bolesti su zahvatale decu, ali je velika smrtnost bila među „ilirskom decom“ u predgrađu i na Čukovcu i Gardošu. U spisku bolesti i simptoma nisu navedene kuga i kolera. Borba protiv ovih bolesti bila je stalni zadatak Kontumaca kojem su iz razumljivih razloga pomagali svi državni organi i zdravstvene ustanove u gradu.

Hirurzi, fizikusi, lekari

Značajnu ulogu u zdravstvu Zemuna i Gradske bolnice imali su hirurzi. Pojedine građanske porodice imale su svoje kućne lekare. Članove ugledne trgovačke porodice Spirta lečio je dr Jovan Stejić. Dr Jovan Stejić lečio je i Kneza Miloša Obrenovića, a u istorijskim spisima nalazimo na sledeća zapažanja: „Knez Miloš je poznate lekare, dr Vitu Romitu i dr Jovana Stejića koristio kao vaspitače svoje dece, a u ličnim odnosima nije prezao ni od ponižavanja. Tako je pomenuti dr Stejić morao da Kneza opasuje i raspasuje i bio dužan da po ceo dan bude uz Miloša”⁵. Često se događalo da su lekari dobijali otkaze ili su sami odlazili, jer nisu mogli da izdrže takvo ophođenje Kneza i ostalih velikaša⁶.

Osim J. Stejića, koji je radio i u Srbiji, od samostalnih lekara radili su i dr Garzoni, dr Dimitrije Fruštić, dr Đorđe Pantelić⁷ (Slika 1.), dr Đorđe Mušicki, dr Jakov Breslauer, dr Jakov Milanković, dr Sigmund Hercog, dr Hugo Berger, dr Isidor Vajs, dr Konstantin Radojčić sina fizikusa Miloša i Radivoj Vukadinović, sin zemunskog protoprezvitera i spisatelja Jeftimija, koji je 1890. prešao u Srbiju i postavljen za varoškog fizika Jagodine⁸.



Slika 1. Privatni varoški lekar i pisac dr Đorđe Pantelić



Brojni iskusni hirurzi radili su u Gradskoj bolnici i unosili nova saznanja u praksu. Svojim pregalaštvom, obeležili su početak 19. veka: dr Prokop Hrudinski, Bavarac dr Franc Kuri i dr Paul Fisinger koji je bio poslednji komunitetski hirurg. Zanimljiv je podatak da je dr Paul Fisinger (rođen u Pešti 1813. godine a umro u Zemunu 1889. godine) testamentom ostavio sredstva za postavljanje meteorološkog stuba i vitrine sa odgovarajućim instrumentima u centru tada već uređenog gradskog parka⁹.

Godine 1798. za pivremenog hirurga postavljen je prekobrojni kontumački lekar Samuel Andraš, a zatim je do imenovanja novog stalnog hirurga tu dužnost obavljao kontumački hirurg Endredi. Ovaj hirurg je kasnije u Kontumacu lečio ustaničkog vojvodu Cincar Janka koji je 1806. bio ranjen u boju kod Šapca¹⁰. Novi hirurg Prokop Hrudinski (Kolin u Českoj, 1770 - Zemun 1828.) primio je dužnost početkom 1801. godine kao iskusni radnik jer je imao petnaest godina staža u vojsci. No, treba navesti da je radi povećavanja prihoda tražio da otvori i hiruškoberbersku ordinaciju, čemu su se usprotivili i mesne vlasti i berberski esnaf. Godine 1822. dobio je pohvalnicu za marljivo vakcinisanje, a dve godine kasnije - remuneraciju od 40 f.

Posle smrti Hrudinskog na mesto hirurga došao je Franc Kuri (Kury), Bavarac (St. Wolfgang, 1794), koji je radio do penzionisanja 1859. godine. Bio je popularan u građanstvu tako da mu je privatna praksa donosila najmanje 150 f. godišnje. Dobio je više pohvalnica za marljivi rad oko vakcinacije. Za izvesne podvige učinjene 1848/49. godine dobio je Srebrni krst s krunom. Poslednji komunitetski hirurg bio je Paul Fisinger (Pešta, 1813. -Zemun, 1889.), koji je hirurgiju završio u Jozefinskoj akademiji. Posle rada u vojsci gde je stekao zvanje nadhirurga (Oberwundarzt), 1859. izabran je za opštinskog i lekara Bolnice i na toj dužnosti nalazio se do penzionisanja 1871. godine. Kao ugledni građanin tada već slobodnog grada Zemuna, koga oslovljavaju sa „emeritierter Kommunitaetsphysicus“, postavljen je za gradskog većnika. Veoma aktivno je učestvovao u radu Gradskog zastupstva i pisao članke u poznatom Semilner Wochenblattu I. Soprona.

U jednom prilogu pisao je, na primer, o velikoj smrtnosti žitelja i tu pojavu pripisivao je bolestima, nedozvoljenim pobačajima, izbegavanju lekarske pomoći i traženju leka kod vračara. Prema matičnim knjigama srpske Gornjovaroške crkve (paroh Dim Ruvarac) naveo je podatak da je od 1857. do 1883.

rođeno 1952 a umrlo 1934 lica. Zaključio je da je prirodni priraštaj bio vrlo mali: svega 18 duša.

Do kraja osamdesetih godina XIX stoleća, osim već pomenutih, bilo je još nekoliko fizika. Posle dr J. Vinklera za fizika je izabran dr Anton Gebhard (Beč 1763) koji je u Zemun došao u leto 1802. i radio do 1813. godine¹¹. Zaveo je vakcinaciju dece protiv boginja i u taj posao uveo je i dva hirurga. S kontumačkim hirurgom prelazio je u ustaničku Srbiju, odnosno Beograd, gde je pelcovao decu i pružao stručne usluge. Na svoj zahtev premešten je u Karlovac. Novi fizik bio je dr Anton Valkoni (Walcony), rođen u Vinkovcima 1781. Na dužnost u Zemunu stupio je 1. novembra 1813. i na tom odgovornom radnom mestu nalazio se do penzionisanja, u proleće 1850. godine. Doktor medicine postao je 1810. na Jozefinskoj akademiji, a zatim je sledeće godine položio veterinarske ispite u Institutu za veterinu u Beču. U Zemun je stigao u vreme veoma nepovoljnih zdravstvenih prilika jer se posle sloma Prvog srpskog ustanka u pograničnom komunitetu nalazio veliki broj izbeglica. Energičnim i strogim merama sprečio je srdobolju, a 1814. kad je u Beogradu i okolini zavlada kuga, iskusni fizik „tačno je postavio dijagnozu kuge“, tako da su blagovremeno sprovedene propisane mere i sprečeno širenje ove opake bolesti. U zasluge mu se upisuje ugušenje epidemije kolere koja se iz Rusije širila po evropskim zemljama i 1831. doprla do Zemuna¹². Posle penzionisanja preselio se u Požun, današnju Bratislavu. Za ovog revnosnog lekara već je izrečeno da je u Gradskoj bolnici zaveo red, da je stručno pomagao Kontumacu i Vojnoj bolnici.

Dr Miloš Radojčić rođen u Irigu 1820. godine, završio je studije medicine u Beču. Svojim radom ušao je u istoriju Zemuna i Vojvodine. Posle sticanja diplome lekara u Pešti (1847) nastanio se u Pančevu gde su ga zatekli burni događaji 1848/49. godine, u kojim je aktivno učestvovao kao zdravstveni i politički radnik. Dr Radojčić imao je vrlo bogat i intenzivan život kroz koji su se ispoljavali svi njegovi talenti. Bio je član Glavnog narodnog odbora, poslanik Iriga, drugi sekretar Narodne skupštine, politički savetnik i šef saniteta Vojvodstva Srbije. Krajem marta 1850. izabran je za zemunskog fizika i vredno je radio do penzionisanja 1872. kad je izabran za gradskog zastupnika. Pored stručnog rada dr Radojčić učestvovao je u formiranju mnogih bolnica srpske narodne vojske (Karlovci, Sentomeš, Irig, Čurug), izdao je „Kratko poučenje o koleri“, učestvovao u

obnovi rada zemunske biblioteke (osn. 1825), član je i osnivač Srpske crkvene pevačke zadruge (1863), objavio je pesme *Srpska zora*, a u lokalnom listu *Graničar* (1876) „Crte iz povesnice Srema“. Za primerenu aktivnost odlikovan je u Srpskom pokretu, a 1872. godine dobio je i Viteški krst Franca Josifa.

Posle dr Radojičića dužnost fizika poverena je dr Jakovu Milankoviću (Srem. Karlovci, 1832. - Zemun, 1883), koji se posle završene medicine 1859. nastanio u Zemunu gde je obavljao privatnu praksu i delovao kao politički i društveni radnik (SGC, SCPZ i dr.). Godine 1868. izabran je za predsednika Srpske crkvene opštine, sledeće godine bio je direktor srpskih škola, a od 1871. - stalni potpredsednik Eparhijske skupštine u Karlovcima i član Gradskog zastupstva.

Godine 1873. istakao se u borbi s epidemijom kolere koja je iz srednje Evrope doprla do Zemuna. Kao ugledni građanin 1876. izabran je za gradonačelnika, ali ovaj izbor više vlasti nisu potvrdile jer je „važio kao prononsirana srpska osoba kojoj se s obzirom na ondašnje događaje na Balkanu uprava grada Zemuna nije mogla poveriti”.¹

Na mesto rano umrlog fizika, 1883. kompetovao je iz Beča dr Vojislav Subotić (Slika 2.), sin uglednog književnika i javnog radnika dr Jovana i poznate srpske feministkinje Savke. Međutim, izabran je Zemunac dr Đorđe Jovanović, tada privatni lekar u Vršcu, koji se početkom sledeće godine zahvalio na poverenju i izboru jer je, kako misli novinar Sopron, Gradsku bolnicu „našao u dezolatnom stanju”.



Slika 2. *Prof. dr Vojislav Subotić (1859 - 1924)*

Gradsko zastupstvo tada je jednoglasno prihvatilo dr V. Subotića (Novi Sad, 1859. - Beograd, 1924) koji je posle gimnazije u Novom Sadu i Karlovcima medicinu (osim jednog semestra u Parizu) završio u Beču.

Posle doktorata primljen je na bečku hiruršku kliniku prof. Ed. Alberta, odakle dolazi u Zemun gde je 6. februara 1884. naimenovan za prvog gradskog fizika, odnosno protofizika, jer je u isto vreme izabran i drugi fizik dr Milutin Jovanović (Novi Sad, 1858-1893). Pisac Jeremić je pre pola veka rekao da dolaskom dr Subotića „nastupa novo doba Gradske bolnice” koja „postaje savremeno lečilište”¹.

Kao gradski fizik i primarni lekar Gradske bolnice dr Subotić je nastojao da u celini unapredi njen rad. Tada su izvršene i izvesne izmene u raspoloživim prostorijama. Najvažnija izmena je bila ta da je bolnička kuhinja pretvorena u operacionu sobu u kojoj su počeli prvi hirurški zahvati (Slika 3.) mladog operatera, tako da Gradska bolnica sve više stiće glas i privlači pažnju obolelih ne samo iz okoline već i s udaljenih strana.

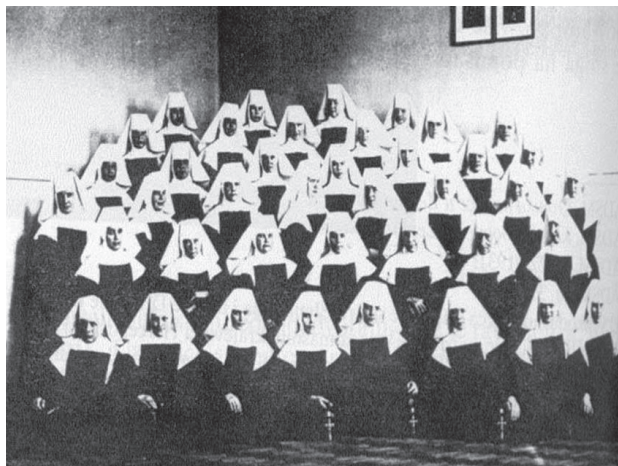
Milosrdne sestre u Zemunskoj bolnici

Iz više razloga zanimljive su godine druge polovine devete decenije XIX veka jer su to poslednje godine boravka bolesnika u staroj bolničkoj zgradi u Bežanijskoj ulici. Stoga treba, poređenja radi, hronološkim redom navesti najvažnija zbivanja i najosnovnije podatke. Značajna godina je 1887. kad je Gradsko zastupstvo donelo više zaključaka o Bolnici. Prema redosledu usvajanja, prvo je rešeno da se u bolnici postavi ugovoreni staratelj i drugo, verovatno je i usvojen novi Bolnički red (Diatenordnung). Svakako da je sve veći priliv korisnika uticao na ostale zaključke: da se „po stavcima bolnoobskrbnih cijena izda ishrana bolesnika pod najam”, da se Zemaljskoj vladi podnese predstava radi povećanja „obskrbne cijene za inozemce u ovoj bolnici i lečene na 85. (umesto 55 novčića - prim. autora) po osobi na dan, a osobito na one iz Turske, Srbije, Rumunije, Bugarske, Bosne i Hercegovine” i da se neupotrebljiv bolnički inventar, kao i neuteriva potraživanja, otpišu.



Slika 3. *Komplet hirurških instrumenata Jetter & Ccheerer – Aesculap dr Hranislava Joksimovića, između 1896 i 1905 godine (MNT.T178.486. Fotografija Miloš Jurišić)*

Nešto kasnije, posle pregovora, predstavnici grada i Reda sestara milosrdnica sv. Vinka Paulskog (Slika 4.) 2. avgusta 1887. sklopili su preliminarni ugovor „radi primanja ovogradske bolnice u upravu na 10 godina”. Ugovor je potvrdilo Gradsko zastupstvo koje je rešilo da se u Bolnici preduzmu znatni adaptacioni radovi u iznosu od 2.500 f. a za nabavku nameštaja „votirato je 500 for”¹. Sve ovo je veoma brzo realizovano, do 1. novembra iste godine kad su i sestre milosrdnice primile upravu Bolnice.



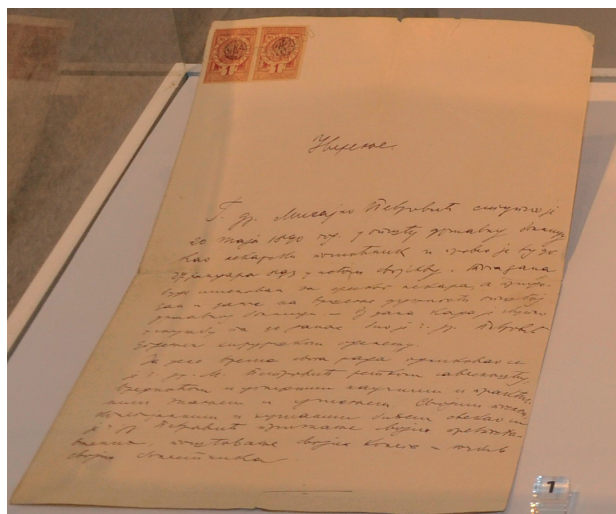
Slika 4. Red sestara milosrdnica sv. Vinka Paulskog

Poveravanje Gradske bolnice ženskom monaškom redu čije su pripadnice iz Zagreba došle u Zemun dalo je vrlo brzo pozitivne rezultate. Već je rečeno da se stara bolnička ustanova nalazila u fazi uspona i dolazak stručnih i za negu bolesnika opredeljenih sestara bio je novi podsticaj rukovodećim lekarima. I jedni i drugi nastojali su da se u postojećim uslovima pruži što bolja nega i uspešnije lečenje obolelih građana i namernika sa strane. Na ovo mišljenje navodi i broj lečenih i može se zaključiti da se od 1884. povećavao broj korisnika bolnice. Pomenute godine usluge je zatražilo preko četiri stotine građana, a 1888. je njihov broj više nego dvostruko veći. Isto tako povećao se broj ambulantno lečenih.

Najveći broj bolesti odnosio se na malariju (Febris in term.), zatim na akutne kataru pluća i organa za varenje i najzad na venerične bolesti. Posebno je navedeno da je tuberkuloznih bolesnika bilo 41 (18 umrlo), akutno infektivnih bolesti 6, ozleda 47 i 2 slučaja samoubistva (ozlede nožem). Značajno je, isto tako, da je u toku godine izvedeno 130 većih operacija, od kojih 14 ambulatorno, i to 83 pod narkozom i 47 pod kokainom. Operacije su izveli primarijus Subotić

i sekundarijus Jovanović i „dragovoljno po potrebi pomagali ostali ovovaroški lekari”: kotarski lekar dr Mavro Rehnič, vojnički lekar dr Adalbert Taler (kasnije protofizik zemunski) i privatni lekar dr Isidor Vajs. Zanimljiv je podatak da su lekovi za bolnicu uz popust od 50%. i to „u izvrsnoj kakvoći”, nabavljani u apoteci „Kod zlatnog orla” Dragutina T. Trescika, koja je Bolnicu snabdevala još početkom 20-ih godina istog stoleća.

Izveštaj Gradskog poglavarstva za upravnu 1888. godinu sadrži i mišljenje o radu sestara milosrdnica. Pominjući datum preuzimanja uprave Bolnice dalje se kaže: „Primjetiti je da su milosrdnice u svakom pogledu, kako obzirom na njegu tako i na hranu, kao i inače na urednost i čistoću sve moguće učinile, da su neobičnim požrtvovanjem, brižljivošću i odanjem i danju i noću nad bolesnicima lebdile, a lekarima su bile pri ruci i od velike pomoći i pri operacijama kao pri svagdanjoj ordinaciji ambulantima, te su i s njihove strane mlogo doprinijele napretku i lijepom glasu ovogradske bolnice kako u samom gradu tako i u svojoj okolini”. Iz izloženog može se uvideti napor već tada uvažavanog protofizika Subotića (Slika 5.).



Slika 5. Detalj stalne postavke Muzeja nauke i tehnike Medicina u Srbiji kroz vekove - Prvo uverenje o specijalizaciji u Srbiji koje je napisao dr Vojislav Subotić za dr Mihaila Petrovića. Opšta državna bolnica, 1897 (MNT.T:180.315/8. Fotografija. Miloš Jurišić)

Zabeleženo je da je Subotić 1885/86. svakog dana prelazio u Beograd gde je lečio ranjenike srpsko-bugarskog rata, a da je dr Jovanović u njemu učestvovao kao dobrovoljac (1885) i o tome je napisao nekoliko podlistaka u novosadskom „Braniku”. Predanim radom mladi hirurg dr Subotić stekao je veliko iskustvo i ugled. Za njega su biti zainteresovani i drugi. U proleće 1889. dr Subotić je podneo ostavku i ona je 27. maja prihvaćena u Gradskom zastupstvu. Većnici su „izrazili svoje žaljenje sto Zemun gubi takvu snagu” i iz zahvalnosti su mu „jednoglasno odredili tromesečnu platu kao nagradu”.

U Kraljevini Srbiji dr Subotić nastavlja rad i postaje šef Hirurškog odeljenja Opšte državne bolnice i radom se afirmisao kao osnivač moderne hirurgije i hirurške literature u Srbiji. Učestvovao je u Prvom svetskom ratu i u mirnim godinama nastavlja rad u Beogradu. Jedan je od osnivača Medicinskog fakulteta čiji je profesor postao 1919. godine. Umro je pet godina kasnije i sahranjen je na zemunskom pravoslavnom groblju.

Posebno je interesantan istorijski podatak da je ulica u kojoj se i bolnica i danas nalazi dobila 1897. godine ime Vukova ulica, iako je Zemun bio na teritoriji Habzburške monarhije, a do danas nije menjano. To je bila ona ulica kojom se izlazilo na četvrtu zemunsku kapiju. Ona se svojim izlaskom graničila sa kontumacom i parlatorijom odvojenih od Zemuna zidom i zemljišnim kompleksom. Blagodareći rigoroznim merama austrijskih vlasti u kontumacu i izvan njega sprečen je u izvesnoj meri prodor kužnih epidemija u južne granične delove Austrije, time i Zemuna¹³. Vuk Stefanović Karadžić je u Zemunu boravio 32 puta¹⁴. On je živio sa porodicom u kući popa Koste Rakića u Preradovićevoj ulici br. 7 u blizini Opštine Zemun od 1829. do 1832. godine, a njegov sin Sava išao je u školu u Zemunu. Vuk Karadžić je imao tuberkulozu kolena¹⁵ koja se iskomplikovala kontrakturom kolena, pa je i pored lečenja u mađarskim banjama tražio pomoć i od tadašnjih zemunskih fizikusa dr Dimitrija Fruštića i dr Jovana Stejića (Slika 6) koji su mu bili prijatelji. Boravio je u karantinu kako su propisi nalagali, a kroz rešetke na prozorima je vodio razgovore sa mnogim viđenijim ljudima tog doba koji su dolazili da ga obidu. Kada je umro u Beču njegove posmrtno ostatke su prenosili vozom iz Beča. Na tom putu je poseban vagon 12. oktobra 1897. godine, na Miholjdan, prenoćio u Zemunu na putu ka porti Saborne crkve gde je sahranjen¹⁵.



Slika 6. Jovan Stejić, lekar, osnivač i načelnik srpskog saniteta, književnik, protivnik Vukovih reformi: „Za vas nema srpstva do tamo u Vojvodini, pa kakvo je, takvo je, do Božje volje!”, pisao je Teodoru Pavloviću da „ohladi” njegovu želju za prelaskom u Srbiju⁷.

Za novog fizika pošto je tu dužnost kratko obavljao dr M. Jovanović, izabran je dr Adalbert Taler (Vinkovci, 1836 - Beč, 1911), vinkovački đak koji je 1861. na Jozefinskoj akademiji promovisan za doktora medicine (Slika 7.). Odmah je stupio u vojnu službu, a zatim je kao nadlekar došao u Zemun gde je imao vrlo razgranatu praksu, pa je često prelazio i u Beograd, a jednom je po pozivu putovao i u Carigrad. Kad je 1886. proslavljao 25-godišnjicu lekarskog rada dobio je od Gradskog poglavarstva diplomu počasnog građanina Zemuna. Godine 1889. izabran je za prvog fizika i na tom položaju ostao je do penzionisanja 1910. godine¹.

U međuvremenu je posle smrti dr M. Jovanovića, za drugog fizika izabran dr Sava Nedeljković o kome će posebno biti reči, jer njegov zdravstveni rad, kao i dr A. Talera pripada periodu kad je već podignuta nova zgrada Gradske bolnice.

Nova zgrada Bolnice

Izgradnja železničke pruge koja je pogranični Zemun 1883. godine povezala sa Srednjom Evropom, a zatim podizanjem mosta na Savi (1884), preko Beograda i s Istokom, i druge okolnosti uticali su na to da poslednje godine XIX veka budu obeležene privrednim oživljavanjem. Ono se ogledalo u proširivanju starih i otvaranju novih većih radionica, prvih fabrika (1888), parnih mlinova, ciglana, pekara, pivara itd. U isto vreme veća pažnja posvećivana je unapređivanju poljoprivrednih grana, naročito ratarstva i vrtlarstva, i podizanju kvalitetnijih rasa

stoke. Ove promene podstakle su izgradnju novih objekata za potrebe privrede, novih ustanova i nadgradnju u koju treba uvrstiti i obnovu zastarelog građevinskog fonda, uređivanje ulica i šetalista, proširenje kanalizacione mreže i kopanje prvih arteskkih bunara (od 1892) sa zdravom pijaćom vodom.

U takvim uslovima pomišljalo se i na izgradnju nove bolničke zgrade. Gradska opština, kojoj su nedostajala sredstva, obratila se Redu sestara milosrdnica i počeli su pregovori¹. Oni su uspesno završeni Ugovorom Bolnice milosrdnih sestara s nizom tačaka koje treba navesti, jer pokazuju prvobitne mogućnosti i stanje u novoj bolničkoj zgradi i ustanovi.



Slika 7. Telerova vila, kuća dr Adalberta Telera sagrađena 1890. godine koju je njegova udovica prodala u jesen 1913. Redu milosrdnica. Kuća je služila za smeštaj bolničkih lekara i duhovnika. (Razglednica na kojoj je prikazana Telerova vila, iz kolekcije gospođe Snežane Vicić)

Tačka Ugovora	Tekst Ugovora
<i>I</i>	<i>Red sestara se obavezao da će o svom trošku podići „Opštu javnu bolnicu” na zemljištu „nekadašnje vojničke jahaonice” i tadašnje bašte koju su koristile milosrdnice, s tim da bolnica bude vlasništvo istog reda.</i>
<i>II</i>	<i>Bolnička zgrada i sve prostorije u njoj moraju u svemu odgovarati postojećim propisima i u njoj mora biti najmanje 100 bolničkih kreveta, a osim ostalih potrebnih prostorija, mora biti i „dovoljan broj separativnih soba za bolesnike boljeg staleža, te i dovoljan broj soba za motrenje umobolnih”. U slučaju povećanja broja bolesnika koji traže bolničko lečenje, Red se obavezao da će zgradu proširiti.</i>
<i>III</i>	<i>U vlasništvu Reda su dve pomenute zemljišne parcele, svi medicinski instrumenti i celokupni bolnički nameštaj, pribor i rublje.</i>
<i>IV</i>	<i>Red se obavezao da će preuzeti i druge dužnosti koje su navedene u posebnim tačkama.</i>
<i>V</i>	<i>On će preuzeti pristojno izdržavanje i negu ubogih i nemoćnih građana, koji će ostati u prostorijama stare bolničke kuće u Bežanijskoj ulici, a koja će ostati u vlasništvu opštine. U pogledu ove ustanove (ubožnice) sklopiće se posebni ugovor u kojem će se ustanoviti i cena izdržavanja.</i>
<i>VI</i>	<i>Opština grada je zadržala pravo na dve besplatne postelje III razreda „u ime naknade za poklon” koji je naveden u tački III. Osim toga opština je zadržala pravo da građani Zemuna za lečenje u sobi III razreda plaćaju 40 n. (80 pa 90 filira) dnevno. Ako njihov broj bude veći od 12, onda će bolnički dan biti 50 n. (1 kruna). Utvrđeno je, takođe, da se Red podvrgava opštem cenovniku za javne bolnice, koji propisuje Zemaljska vlada. Ovo ograničavanje nije se odnosilo na separatne sobe koje su korisnici plaćali prema propisima Reda.</i>
<i>VII</i>	<i>Važno je istaći promenu da je Ugovorom prestala obaveza grada u pogledu obezbeđivanja lekara. Ona je prešla u nadležnost Reda koji je birao osoblje i s njim ugovarao nagradu.</i>
<i>VIII</i>	<i>U ovoj tački je zaključeno da će dosadašnji ugovor koji je između grada i Reda sklopljen 2. avgusta 1887, prestati da važi u onom času kad se sagradi, uredi i komisijski primi nova bolnička zgrada. Tada će na snagu stupiti novi, odnosno ovaj ugovor koji će biti potvrđen od viših organa.</i>
<i>IX</i>	<i>Pošto prema propisima Gradsko poglavarstvo mora vršiti nadzor nad upravom javnih bolnica, one će u tom cilju iz svoje sredine birati posebni odbor - Zdravstveni odbor.</i>
<i>X</i>	<i>U ovoj tački navedeni su brojevi katastarskih čestica i površine nekoliko parcela, među njima i tzv. kužno groblje, koje će Red koristiti za bašte, a u slučaju pojave epidemije i za smeštaj drvenih baraka za obolele od infektivnih bolesti. Gradska opština će u pripravnosti držati odgovarajuću montažnu baraku koja treba da primi najmanje 30 bolesnika. Redu se nalaže da vodi upravu i da brine za sve pripisane potrebe bolnice i bolesnika, uz naknadu koju će plaćati interesenti i grad.</i>
<i>XI</i>	<i>Red se obavezao da će tokom vremena, ako nastupe „javni obziri” i/ili ako „osobite okolnosti” budu iziskivale, Bolnicu ustupiti gradu ili Zemaljskoj vladi, uz cenu, koja će se nagodbom, a eventualno sudbenom procjenom ustanoviti”. Treba odmah reći da ova tačka nije odgovarala Redu koji će kasnije nastojati da je se reši. Smatrana je za „smrtnu osudu koja je priječila sva dalja razvijanja Bolnice”.</i>
<i>XII</i>	<i>Sva zaveštanja; zapisi i darovanja namenjena Gradskoj bolnici pripadaju gradskoj Bolničkoj zakladi za negu bolesnika grada Zemuna.</i>
<i>XIII</i>	<i>Ugovor stupa na snagu onog dana kad ga prihvati Gradsko zastupstvo Zemuna i odobri Zemaljska vlada u Zagrebu. S izvesnim ispravkama najviši organ ga je odobrio 31. marta 1892, odnosno 6. jula 1893.</i>

Odmah posle pregovora počelo je zidanje nove troetažne zgrade s čeonim delom prema Vrtlarskoj ulici i dva dvorišna krila prema planovima koje je 1890. potpisao graditelj Johan Nepomuk Hole iz Slavonske Požege. Radove su izveli domaći majstori: zidarske - Kosta Ljubinović sa Stevanom Živanovićem, tesarske - majstor Ivković, stolarske - Vilhelm Vajberger, limarske - Stefan Klemens i drugi, a pod rukovodstvom J.N. Holca koji je, kako je zabeleženo, „već 23 godine nadzirao građenja bolnica milosrdnih sestara”. Do jeseni 1891. godine svi poslovi bili su završeni i 4. oktobra je za ono vreme i za građane Zemuna monumentalno zdanje osvećeno (Slika 8.). Svečani čin otvaranja

obavio je Superior Reda Fidelis Heperger (Zagreb) uz asistenciju mesnog rimokatoličkog sveštenstva, a u prisustvu predstavnika svih zemunskih nadležstava, sestara milosrdnica i drugih. Međutim, broj zvanica na prigodnom banketu „bio je ograničen zbog malog prostora refektorije (trpezarije), tako da su na njemu osim sveštenstva još prisustvovali: gradonačelnik P. Morti, šef Redarstva Levin Cavrak, dr A. Taler, viši notar Nikola Pavlović i graditelj J.N. Hole. Naravno da je sve proteklo u „prijatnoj atmosferi”, a i „čule su se mnoge zdravice”: papi, biskupu J.J. Štrosmajeru, vladaru, banu itd.



Slika 8. *Prvobitna zgrada Opšte i javne bolnice milosrdnih sestara*

Na ovaj način je stara zdravstvena ustanova nastavila rad u novim uslovima, dok je stara prizemnica namenjena za prihvatilište siromašnih, starih i iznemoglih građana, koje je isto tako Ugovorom za Uboški dom, sklopljenim između grada i Nadstojništva Reda, povereno bolničkim milosrdnicama.

Prema tačkama pomenutih ugovora Gradsko poglavarstvo je 1892. izabralo Odbor za nadzor nad Gradskom bolnicom, u koji su ušli potpredsednik grada Ivan Perkovic, lekar dr Isidor Vajs, Dimitrije Jovanovic Bukovički, ravnatelj gradske pisarnice Toma Zlatić i oba fizika. Kasnije, posle donošenja Zakona o zdravstvu (1894), biran je Zdravstveni odbor Gradskog zastupstva, koji je imao više članova i predsedavao mu je načelnik grada. Kad se pogleda sastav ovog odbora iz 1908. godine, jasno je da je reč o uglednim građanima koji su veoma savesno obavljali povereni posao.

Predsednik Zdravstvenog odbora bio je advokat Petar Marković, a članovi: fizik dr A. Taler, gradski kotarski lekari dr V. Payee i dr S. Nedeljković, županijski lekar i ravnatelj Bolnice dr Milan Crlenjak, lekar Bolnice dr Atanasije Puljo, župnik Mato Strae, protoprezviter Nikola Savić, gradski veterinar Salamon Fuks, apotekar mr ph. Hinko Strajm, upravitelj Kr. redarstva Ziga vitez Maravić, lekar dr Konstantin Radojčić, apotekar mr ph. Ferdo Ziga, industrijalac Mavro Binder i ratar Jakob Sajfert (poslednja četvorka su iz redova gradskih zastupnika - većnika)¹.

Osim ovog opštinskog tela nadzor nad Bolnicom vodili su i viši zemaljski činovnici i gradski fizik. Posete su bile česte, i čini se, nenajavljivane. Februara 1892, na primer, Bolnica je iznenadno pregledana i utvrđeno je da je sve u redu i čisto. Međutim, opštinsko povereništvo „primetilo je da se pijaća voda dunavska filtrirati treba jer je to od velike koristi po bolesnike, a

isto tako da je prema broju bolesnika malen broj milosrdnica". Nekoliko meseci kasnije (jun) u Zemunu je boravio sanitetski savetnik i protomedikus dr Kalivoda Falkenštajnski i tom prilikom posetio „u pratnji gradskog fizika, Bolnicu i ovdašnje apoteke, koje je u najboljem redu našao". Zanimljiv je detalj da se uvaženi savetnik naročito povoljno izrazio o apoteci F. Benka (Glavna ulica 33), koja je proizvodila dobru soda-vodu.

Nije bez razloga pri posetama ove vrste posebna pažnja obraćana vodi, jer, treba se podsetiti, prvi arteški bunari sa zdravom pijaćom vodom kopani su u Zemunu tek od 1892 (Hotel „Grand"). U dvorištu Bolnice izbušen je bunar 1898 (pančevački

preduzimač Jozef Spajbenvajn) koji je s cevima od 53 mm (do dubine od 35,5 m) za 24 časa davao 50,4 l vode čija je temperatura iznosila 15° C. Bio je to 18. privatni bunar u gradu. U susedstvu Bolnice, u Gradskom parku, nalazio se javni bunar br. 5, iskopan 1897, čija se voda pomoću štrcaljke jer nije imao stabilnu crpku upotrebljavala za polivanje¹⁶.

Uprava Bolnice rešavala je i druga pitanja. Godine 1899. na bolničkom zemljištu u Vrtlarskoj ulici sagrađena je lepa i solidna prizemnica za infektivne bolesnike, tj. „bolnica za infekciozne bolesti (Infektions-Spital)" (Slika 9.) koja se do tada nalazila na Bežanijskoj kosi u blizini prokopa za železničku prugu.



Slika 9. *Paviljon za infektivne bolesti pri Javnoj opštoj bolnici podignut 1899. godine u Vrtlarskoj ulici. U njemu je danas Neurološka služba KBC Zemun. (snimljeno oko 1931. godine)*

Literatura

1. Dabižić M. Prvi hospitali i bolnički fond, u: Dvesta godina Zmunske bolnice 1748-1984, ured. Dabižić Beograd 1985., Bigz, Beograd 1985.
2. Dr Risto Jeremic, Medicinske prilike u Zemunu 1750 - 1900, Beograd 1937
3. Izvještaj Poglavarstva grada Zemuna za upravnu 1888. godinu, Zemun 1890.
4. Hran. M. Joksimovic, Zdravstvene i socijalne prilike u Zemunu 1804-1813, rukopis, Beograd, oko 1954.
5. Milanovic D. Etika u medicini kroz vekove, Beograd, 2000.
6. Nenadović M. Istorijlski razvoj medicine srpskog naroda. U Medicinska etika ured. Nenadović M, Univerzitet u Prištini, Medicinski fakultet, 2002.
7. Krestić P.V. Srpsko nasleđe. Istorijske sveske, 1998;11: (oko 3 str.). Na Internet strani <http://www.srpsko-nasledje.co.yu/sr-l/1998/11/article-10.html>
8. Nikolić L, Pantelić Đ. Mali glasnik Zemun, br.45,1913 ;3(16):1-3.
9. Plivelić S. Prilog klimatskim odnošenjima grada Zemuna u M.A.Dabižić. ured. Začetak i stvaranje prvih šetališta Zemuna, GGB, 1981, str.116.
10. Katić R. O lečenju Karađorđevog vojvode Cincar Janka Popovića u Zemunu 1806. godine. SA,1519. moja VSP
11. Dabižić M. Gradska bolnica u vremenu 1795-1891. godine u: 220 godina Zmunske bolnice, ured. Dabižić, Bigz, Beograd 1985, str.10-16.
12. Nikolić V. Znameniti zemunski Srbi u 19. veku. U R. Jeremić ured.,Med. Prilike Zemun 1913, str.102-108
13. Baklaja B. Vukova ulica. Materia Medica 2002;(18):64.
14. Николић И. Балканите. Ние сред другите и те сред нас. Юбилеен сборник в чест на 70-годишнината на проф. Илия Конев, София 1988, стр. 280-300.
15. Opskrba vodom u Hrvatskoj i Siavoniji 1896-1905. sa podacima za godinu 1906, Zagreb 1907, str. 171-174.

Summary of 19th - century

In 1811, the General Command issued a set of guidelines on hospital management and handed it to the Magistrate, which then regulated the Town Hospital in Zemun according to the document. The Department of Gynecology was founded the same year. Due to bad conditions in the hospital, the most common patients were craftsmen, servants, beggars, whereas those more wealthy went to private doctors and were treated from home. In 1821, another house was bought in the vicinity of the hospital in order to expand it, which led to a total of three male sickrooms, one female sickroom, one for prisoners and 23 hospital beds. The hospital was financed from regular incomes, such as fines, as well as other incomes, such as legacies and charities. The number of patients was constantly increasing, so in 1829, 195 patients were treated and in 1886, there were a total of 458 hospitalized patients. In 1887, an emergency medical service was established.

In 1884, the arrival of Vojislav Subotić as the hospital doctor had a great influence on the improving the hospital work. Soon after, doctor Subotić, the „primary doctor“ of the Town Hospital, turned the hospital kitchen into an operating room, where first surgical procedures were performed. After initial negotiations, the Town Magistrate and the society „Sisters of Charity of Saint Vincent De Paul“ signed a contract, according to which the society was to take over the hospital administration on 1st of November 1887. The society was obliged to establish a General Hospital in Zemun with a minimum of 100 hospital beds. Johann Nepomuk Holtz, from Požega in the Slavonia county, made plans for the construction of a new hospital building. By the autumn of 1891, the construction was fully completed and on 4th of October, the building was consecrated. In 1905, one floor was added to the frontal part of the building and the last great adjustment was made in 1913, when the house of the widow of doctor Thaler was bought in order to use it as accommodation for hospital doctors and medical staff.

Sisters of the Order were successfully running the Zemun General Hospital from 1891 to 1945. Their work was supervised by the Medical Committee of the Town Hall and the head of the committee, the town mayor. In 1899, a beautiful house was built for patients with infectious diseases. The hospital equipment was constantly being improved and in 1901 a new x-ray machine was bought, while they had already owned a sterilizer.

Članak štampan u *Materia Medica* 2014;30(1):979-988.

Kliničko bolnički centar Zemun kroz vekove - 20 vek

Sanja Milenković¹, Jasmina Milanović²

¹Služba kliničke patologije KBC Zemun, Srbija

²Institut za savremenu istoriju, Beograd, Srbija

Apstrakt

Dvadeseti vek je bio najburniji period u istoriji Zemunske bolnice i doneo joj je mnoge promene. Radeći i tokom dva svetska rata, osoblje bolnice je pomagalo i vojnim i civilnim bolesnicima i ranjenicima. Bolnica je svoj rad tokom ovog perioda obavljala u tri različite države, pod različitim upravama i vlasnicima.

Ključne reči: bolnica, istorija, vekovi, 20 vek

Uvod

Na početku XX veka se velika pažnja poklanja opremanju bolnice¹. Važan je, stoga, podatak da je 1901. godine nabavljen novi Rendgenov aparat i da je ona posedovala sterilizator, što je posebno isticano u svim potonjim godišnjim izveštajima. Može se reći da je opština nastojala da poboljša preventivnu i kurativnu zaštitu u celini. Grad je u to vreme podeljen na tri zdravstvena kotara (rejona): I - Donji grad (profizik A. Taler), „ II Gornja varoš (fizik S.

Reprint: *Materia Medica* 2014;30(1):979-988.

Clinical Hospital Center Zemun through the centuries - 20th century

Sanja Milenković¹, Jasmina Milanović²

¹Department of Clinical Pathology CHC Zemun, Serbia

²Institute of Contemporary History, Belgrade, Serbia

Abstract

The 20th century was the most eventful period in the history of Zemun Hospital and it brought many changes. Working through out both world wars, the hospital staff aided those who were wounded or ill, both soldiers and civilians. Throughout this period, the hospital worked in three different countries, under various administrations and owners.

Key words: hospitals, history, centuries, 20th century

Nedeljković) i III - Franctal. Na mestu trećeg fizika od 31. januara 1895. nalazio se dr Vinko Pavec (Češka. 1848) koji je medicinu završio u Beču (1871). U službu Gradskog poglavarstva prešao je iz vojske i u Zemun je radio do penzionisanja 1911. godine. Iste godine, posle penzionisanja dr A. Talera, za prvog fizika (Slika 1.) izabran je dr Sava Nedeljković (Mol 1863 - Beograd 1948) koji je posle završene medicine u Beču (1891) dve godine radio kao opštinski lekar u Staroj Pazovi.



Slika 1. dr Sava Nedeljković (1863-1948), prvi gradski fizik od 1911. do 1932.

Od 1895. do 1911. bio je gradski kotarski fizik ili drugi fizik Zemuna. Na dužnosti prvog fizika nalazio se do penzionisanja 1932. godine. Stekao je ugled veoma aktivnog društvenog radnika. U studentskim danima bio je član Srpskog studentskog društva „Lora” u Beču, a kasnije - Srpskog lekarskog društva u Beogradu. Istakao se kao dobrovoljni lekar humanih ustanova (Dom slepih, Dom ratne siročadi krljice Marije itd.) i društava (Društvo „Milosrđe”), kao organizator na suzbijanju epidemija (1910/11), na snabdevanju grada zdravom vodom, na izgradnji higijenskih stanova i kao član i funkcioner Srpskog sokola, Crvenog krsta itd. Dobio je niz priznanja i odlikovanja za društveni rad (Vitez reda F.J., Počasni znak Crvenog križa II reda s ratnom dekoracijom i Jugoslovensku krunu III stepena, 1932). Na mesto drugog fizika izabran je dr Luka Ristić.

Ugled Bolnice i dalje je rastao, jer su uspešne stručne (hirurške i druge) intervencije privlačile obolele i s drugih strana. Drugo, povećavao se broj stanovnika i u ovom delu tadašnje države, tako da se već u prvim godinama XX veka ukazivalo na potrebu povećanja broja bolničkih postelja. Treba uzeti u obzir da su u novoj bolničkoj zgradi stanovale i milosrdnice i da su u njoj imale lepo uređenu kapelu i druge prostorije. Ovi i drugi razlozi uticali su na to da se već 1905. godine prema planovima graditelja Franje Jenča (Zemun 1867-1967), koji je bio i izvođač radova, nadgradi etaža na čeonom delu zgrade (Slika 2.), dok su krila prema dvorištu ostala u prvobitnom stanju. Na ovaj način uvećan je kapacitet Bolnice, međutim, može se primetiti da je ovom intervencijom narušena arhitektonska kompozicija objekta u celini^{2,3}.

Posle dograđivanja sprata došlo je do izmena u organizaciji i raspoređivanju prostorija i opreme. Bolnica koja je do tada imala samo Opšte odeljenje, novom raspodelom stručnih poslova podeljena je na Hirurško, Interno i Venerično odeljenje. U odeljenjima su radila tri stručnjaka: županijski fizik, primarni i ravnajući lečnik dr M. Crlenjak, kotarski i primarni lečnik dr Kornel Tausk i kotarski i primarni lečnik dr A. Puljo. U važnije promene treba uvrstiti i uređivanje nove operacione sobe za koju se zalagao dr Tausk koji je u Bolnicu i došao za primarijusa Hirurškog odeljenja. U jesen 1913. godine Red milosrdnica je od udove dr A. Talera za 80.000 kr. kupio kuću koja se nalazi u neposrednom susedstvu. Stilska zgrada, sagrađena 1890. godine uređena je za stanovanje bolničkog lekara i duhovnika⁴. Ovo proširenje bolničkog kompleksa je poslednji značajniji događaj u istoriji ove zdravstvene ustanove do 1914. godine.

Nije nezanimljivo predložiti da su u zdravstvenoj službi Gradskog poglavarstva osim tri fizika bili i gradski veterinar, istovremeno upravnik Gradske klanice i nadzornik, i tri primalje. Prema Statutu grada Zemuna iz 1897. godine prvi fizik primao je, uključujući i stanarinu 1000, kotarski fizikusi po 850, veterinar 750, dok su gradske babice dobijale po 220 forinti. U gradu je radilo još 11 privatnih lekara opšte prakse (među njima 3 zubna) i tehničarka zubar. Tri apoteke snabdevale su bolničke ustanove i građane potrebnim lekovima. One su se nalazile u Donjem gradu: apoteka „Kod zlatnog orla” F. Zige (danas Trg pobede 18), „Kod sv. Trojstva” F. Benka (Ul. Glavna 33) i „Kod Salvatora” H. Strajma (Bežanijska 16).



Slika 2. Prema planovima Franje Jenča 1905. godine je dograđen još jedan sprat na čeonom delu zgrade.



Slika 3. Dr Sava Nedeljković, ravnatelj Bolnice Crvenog križa i nepoznati vojni lekar sa dobrovoljnim bolničarkama 1914. godine. Bolnica se nalazila u Gradskoj dečaćkoj školi.

Prvi svetski rat prekinuo je dugi mirni period i Zemun se ponovo našao na prvoj liniji ratnih sukoba. U gradu i okolini sprovedena je mobilizacija, zatim hapšenje istaknutih rodoljuba i zatvaranje talaca. Godine 1914. u nekoliko navrata ulazila je u grad srpska vojska ili su do periferije mesta pristizale srpske izviđačke jedinice i komitske grupe. U ovim borbama i okršajima, pored poginulih, javljao se sve veći broj ranjenih vojnika koje je trebalo lečiti.

U ratnim okolnostima Bolnica nije mogla zadovoljiti potrebe nastale situacije jer su sukobi neočekivano dugo trajali. Iz ovog razloga zgrada Gradske dečaćke škole pretvorena je u Bolnicu Podružnice Crvenog križa, koju su opsluživali vojni i mesni lekari, dobrovoljne bolničarke i bolničari (iz redova građanstva) i vojnici⁵. Bolnica se nalazila u školskoj zgradi (Slika 3.) do sredine 1917. godine, jer je tada linija fronta i borbi bila daleko od Zemuna.

U Kronici Bolnice milosrdnih sestara prilično uopšteno su zabeležene teškoće koje su nastale zbog nerazumevanja vojnih vlasti. Naravno da su najveće pritužbe bile na veoma otežano snabdevanje. Ističe se da je u „dobavi životnih namirnica i potreba” bio angažovan i duhovnik Matija Pavić i da su se one „s velikom mukom dobavljale”. Zabeleženo je, isto tako, da su pod krovom Bolnice potražile zaklonište mnoge osobe, jer se u gradu u momentima borbe i smenjivanja vlasti „nitko nije usudio stanovati”.

Relativni mir koji je trajao do kraja oktobra 1918. narušen je kad su savezničke snage proterivale neprijatelje iz Srbije. Austrougarske i nemačke jedinice ubrzano su se tada povlačile preko Zemuna. Dana 1. novembra srpska vojska ušla je u prestoni Beograd, a 5. novembra u austrijski Zemun čija je većina stanovnika oduševljeno pozdravila svoje oslobodioce.

Bolnica u Kraljevini SHS/Jugoslaviji

Kraj rata doneo je značajne promene u položaju Zemuna koji je izgubivši svojstvo pograničnog grada, nalazio svoje mesto u sastavu Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca, odnosno Jugoslavije. Stanje se postepeno normalizovalo, i to se odnosilo i na Bolnicu koja je nastavila rad pod istim nazivom i pod upravom milosrdnica. Prema jednom zvaničnom spisku u Bolnici su još uvek bili ravnatelji dr M. Crlenjak i dr K. Tausk, a sa njima su radili očni lekar dr Vladimir Flegel (Zagreb) koji je još u toku rata sa Galicijskog fronta došao u Zemun, i pomoćni lekar dr Edmund Pacak⁶.

Prva personalna promena došla je od nadstojništva Reda, koje je predstojnicu i upraviteljicu s. St. Raspor, posle 31 godine predanog rada u Zemunu, 18. decembra 1918. premestilo na istu dužnost u Bolnici milosrdnih sestara u Zagrebu. Ona je Zemuncima ostala u prijatnoj uspomeni, jer se sa ljubavlju obraćala bolesnicima i sestrama i „brinula se za sve potrebe njihove”. Na njeno mesto postavljena je s. Frederika, predstojnica pomenute zagrebačke bolnice. Dana 24. februara 1921. ravnatelj dr M. Crlenjak premešten je za podupravitelja Zakladne bolnice u Zagrebu. Upravu Bolnice je do kraja juna iste godine vodio dr Dušan Jurinac, a od 1. jula za ravnatelja je postavljen dr Ivan Baboselac (1885-1949)⁷. (Slika 4.)



Slika 4. Dr Ivan Baboselac (1885-1949) lekar, hirurg. Bio je upravnik bolnice od 1921. do 1941. i upravnik Bolničkog centra u Zemunu od 1945. godine.

Iste godine već pominjani duhovnik iz ratnih vremena M. Pavić premešten je u Jakovo, a na njegovo mesto postavljen je katiheta Realne gimnazije (prof. J. Gunčević). Zanimljiv je podatak da su se u vilu dr Talera uselili načelnik Higijenskog odeljenja Ministarstva narodnog zdravlja Dr Andrija Štampar (1888-1958), kasnije profesor Medicinskog fakulteta u Zagrebu, i jedan vojni superior (svešteno lice).

Godine 1924. rešenjem Ministarstva narodnog zdravlja sve bolnice u državi razvrstane su u tri reda. Radi poređenja treba navesti da su u I redu bile: Opšta državna bolnica u Beogradu, Zakladna bolnica i Bolnica milosrdnih sestara u Zagrebu, Splosna bolnica u Ljubljani itd. Zemunska bolnica je usla u II kategoriju u kojoj su se nalazile bolnice u Dubrovniku, Splitu, Skoplju, Nišu, Karlovcu, Sisku, Varaždinu i druge. Bolnice u Vukovaru, Sokobanji, Rumi, Kraljevu, Mitrovici i ostale bile su lečilišta III reda⁷.

Početkom februara iste godine (1924) za predstojnicu Bolnice postavljena je s. Eleuhadija i ubrzo je počelo uređivanje bolničke zgrade, koje je sa manjim prekidima trajalo do 1932. godine. Počelo se sa adaptacijom kuhinje i uvođenjem kanalizacije, a sledeće godine su uređeni perionica koja je kasnije opremljena mašinama za pranje, sušenje i peglanje rublja (1930), i privati (nove keramičke šolje) i izvođeni potrebni vodoinstalaterski radovi. Posle unutrašnjih radova pažnja je posvećena uređivanju bolničkog kruga. Godine 1928. uređeno je prostrano dvorište i postavljene su vrtne ograde, dok je troškom opštine „zasvođen kanal ispred Bolnice i oko Gradskog parka” i izgrađena „cesta od doteranog kamena”.

Uporedo sa ovim radovima uprava Bolnice nastojala je da dogradi zgradu, poveća njen kapacitet i obezbedi savremenije uslove za stručni rad i negu. Bolnica je, prema izveštaju o stanju 1928, imala četiri odeljenja: Interno, Hirurško sa rodilištem, Venerično i odeljenje za zarazne bolesti. Istaknuto je da postoji posebna soba za muške bolesnike „koji imaju otvorenu tuberkulozu”. U Bolnici je radilo 6 lekara, do 40 milosrdnica i pomoćno osoblje. Ona je imala 268 postelja i u toku godine lečeno je 3.362 bolesnika iz Zemuna i njegove bliže (sela zemunskog sreza) i dalje okoline. U Domu ubogih i nemoćnih bilo je 35, a u Dečjem domu - 38 korisnika koji su bili pod kontrolom bolničkih lekara⁸. Za bolničke usluge oni su plaćali 30 dinara dnevno. Zemunski građani i opština za zavičajne siromahe uzivali su 40% popusta, dok su bolesnici koji su ležali u sobama I klase (sa jednim krevetom u sobi) plaćali

više. Građanka Matilda Šestak, ćerka vlasnika poznatog restorana "Crna mačka", plaćala je za deset dana po hiljadu dinara. Osim lekara u Bolnici, tri fizika (prvi, drugi i treći), lekarske usluge još su davali i: 1 sreski, 4 Okružnog ureda za osiguranje radnika, 1 železnički, 2 vojna, 2 školska i 7 privatnih lekara. Ukupno je u gradu bilo oko 25 lekara.

Uboški dom u Bežanijskoj ulici nastavio je rad, ali se uvidelo da stara prizemnica ne može zadovoljiti povećane potrebe. Stoga se odlučilo da se u neposrednom susedstvu, na uglu Gundulićeve i Studeničke (sada ulice Majakovskog), podigne nova zgrada kojom bi se ujedno obeležila deseta godina oslobođenja grada. Već 12. maja 1928. godine na svečani način postavljen je temeljni kamen sa uobičajenom poveljom. Ova svečanost obavljena je u prisustvu gradonačelnika dr Petra Markovića, predstavnika organa vlasti i nadleštva, milosrdnica i građana. Prema planovima gradskog inženjera Đorđa J. Šujice (Petrovaradin, 1897-1982 Beograd,) svi radovi izvedeni su do kraja oktobra, i 4. novembra iste godine, uoči Dana oslobođenja grada, opet je održana prigodna manifestacija na kojoj su pravoslavni i rimokatolički sveštenici obavili obred posvećenja u prisustvu zvanica i velikog broja građana⁹.

Novu dvospratnicu Doma kralja Petra Prvog za uboge i nemoćne, na kojoj se u trouglastom prostoru iznad glavnog ulaza nalazio reljef vladara, a u hodniku iznad izlaza, spomen-ploča sa prigodnim tekstom, opstina je, pozivajući se na ranije sklopljeni Ugovor (1896), upravu Doma poverila milosrdnicama s molbom da se strogo sporovodi Kućni red za Uboški dom, koji su obostrano potpisali i koji je potvrđen još 14. decembra 1900. godine.

U prostorije zgrade koja je procenjena na 2.042.541 dinara, uselili su se i jedan deo pripadnika Doma, Gradska ambulanta i Gradski fizikat, dok je drugi deo starih lica ostao u Ubožnici u Bežanijskoj ulici. Takvo stanje ostalo je do završetka rata 1945. godine.

U to vreme ustanovljena je Oblast sremska (1927) sa skupštinom (predsednik dr P. Marković), čije je sedište bilo u Vukovaru. Oblasna vlast donosila je budžet i izdavala uredbe koje su se, pored ostalog, odnosili i na narodno zdravlje. Na taj način i Bolnica u Zemunu bila je podređena oblasnim organima koji su pratili rad, ispitivali račune i kontrolisali red i čistoću. Godine 1929. oblasna komisija pregledala je knjige i račune i obračunavala je izvesna

predašnja dugovanja između Bolnice i državnih organa. Konačni rezultat bio je povoljan za bolničku blagajnu u koju je Oblast uplatila 301.000 dinara.

Raspolažući sredstvima uprava Bolnice je odlučila da se zgrada postepeno uredi. Aprila 1929. počelo je malanje soba, hodnika i nuzprostorija, bojenje drvenarije, kreveta i druge opreme. U određenom broju soba postavljen je parket. U vezi s ovim radovima, a još više radi razrešavanja nekih tačaka Ugovora iz 1892/93. godine, došlo je do posete glavne nadstojateljice Reda m. Ignacije (Pavičić). Naime, Poglavarstvo Reda i uprava Bolnice želeli su poništenje Ugovora koji je prema mišljenju milosrdnica sprečavao razvitak Bolnice. „Dobrotom načelnika grada dr P. Markovića, gradskih većnika, naročito fra Nikole Fugera”, kako je istaknuto, 16. marta 1930. sazvana je sednica Gradskog zastupstva, kojoj su u ime Družbe Reda prisustvovala vrhovna tajnica s. Angela i predstojnica s. Eleuhadija. Većnici su pristali na poništavanje dotadšnjeg ugovora (u celini), dok su obaveze milosrdnica prema Domu ubogih i nemoćnih utvrđene novim ugovorom.

Iste godine bolnička uprava je „za uzdržavanje Bolnice” kupila polje u Bežaniji (106.000 din.), a zatim za 700.000 din. zemljište „nasuprot Bolnice” od preduzetnika Novaka. Bila je to „lijepo uređena bašča” koja je povrcem snabdevala celu Bolnicu. Zabeleženo je da je „stvar prevođenja i prepisa uredio” zemunski advokat dr Živko Bertić, politički radnik i pisac (umro u Beogradu 1938).

Pošto je još krajem februara objavljen novi zakon o zdravstvu, u toku godine sastavljen je novi pravni akt: „Pravilnik Bolnice” koji je 24. novembra 1930. odobrio ministar narodnog zdravlja. Pravilnikom su utvrđeni položaj i prava Bolnice u odnosu na organe vlasti.

Zbog povećanog broja korisnika upravnik Bolnice dr I. Baboselac „uporno je zahtevao da se podigne novi paviljon”. Međutim, procenjeno je da bi „takova gradnja stajala velike svote” i stoga je odlučeno da se podigne drugi sprat na oba bolnička krila prema dvorištu. Uprava se obratila nadležnim organima i posle priličnog broja intervencija dobijene su dozvole grada i ministarstva. U ovim nastojanjima učestvovao je i načelnik dr A. Štampar koji je, pored ostalog, „ishodio Bolnici naplatu” nekih zaostalih računa od državnih organa.

Kad je dobijena građevinska dozvola, uz uslov da se u celoj zgradi uvede centralno grejanje, izvođenje građevinskih radova povereno je poznatom preduzeću

Kraus, Katinčić i komp., dok su drugi poslovi predati ovlašćenim izvođačima. Novosadski preduzetnik J. Spirka, na primer, preuzeo je uvođenje centralnog grejanja.

Baš u vreme kad su obavljene sve pripreme za dograđivanje, navršila se šesta godina (drugi mandadni period) starešinstva predstojnici s. Eleuhadiji. Pošto se smatralo da nijedna sestra u ovakvim prilikama ne može preuzeti upravu kuće, Red se obratio nadležnom organu u Rimu i Sveta stolica je s. Eleuhadiji potvrdila predstojništvo i „za treće trogodište”.

Radovi su ubrzo započeti i oni su veoma dobro napredovali zahvaljujući, kako je primećeno, suvom i toplom vremenu koje je „gradnji pogodovalo”. Oba krila zgrade „bez ikvih nepravilnosti” već do septembra došla su pod krov, tako da su u jesenjim danima obavljani unutrašnji, najvećim delom zanatski radovi.

Posle velikih novčanih izdataka, brige i truda svi poslovi bili su završeni do decembra. Prema želji upravnika, da bi se Bolnica predstavila široj javnosti i da bi se izrazila zahvalnost „mnogim visokim ličnostima”, rešeno je da se osvećenje novih prostorija „u velikom stilu” obavi 10. decembra. Ovom svečanošću ujedno se želelo obeležiti 40 godina rada u novoj, odnosno tadašnjoj bolničkoj zgradi (Slika 5.).



Slika 5. *Uprava, šefovi odeljenja i lekari Javne opšte bolnice prilikom proslave četrdeset godina rada u novoj zgradi bolnice, 1931. godine.*

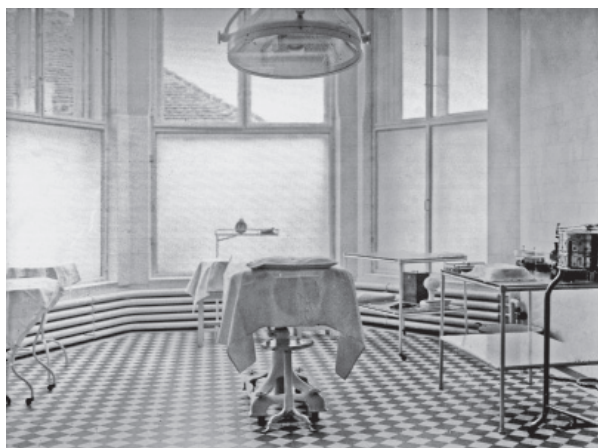
Zakazanog dana održana je svečanost, uz prigodni obred posvete (župnik dr Ivan Šulc), kojoj su prisustvovali predstavnici Ministarstva narodnog zdravlja, gradonačelnik dr Miloš N. Borić, gradski savetnik dr N. Fuger, komandant Konjičke škole general Milan Vuković, komandant Vojnog sanitetskog slagališta pukovnik Radmilo Milić, vazduhoplovni potpukovnik Miodrag Tomić, šef Tehničke policije u Beogradu A. Andonović, vojni superior dr Ferdo Rožić i drugi. Red milosrdnica

zahvalio je svima za učinjene usluge koje su pospešile realizovanje zamisli o proširenju ove ugledne zdravstvene ustanove.

U ovom slavlju koje je ispalo „na svačije udivljenje”, naročita čast učinjena je staroj bolničarki, vratarki s. Honesti (Sajović) koja je tada imala 40 godina radnog staža, jer je ona u Gradsku bolnicu pristigla među prvim milosrdnicama.

Prema svemu, 1931. godina predstavlja jednu od prelomnih u dugoj prošlosti Bolnice. Ona je tada mogla da pruži još kvalitetniju uslugu i negu. Uvedeno je centralno grejanje u sve sobe, sproveden je vodovod s toplom i hladnom vodom i završeni su kanalizacioni radovi. Opravljen je (1930) stari, ali dobar rendgen-aparat koji je počeo s radom 23. maja i obnovljena je bolnička apoteka. Ona je dobila novi nameštaj (stalaže i dr.) i nove boce sa signaturama.

Veoma važno je reći da je Bolnica tada imala 400 kreveta tako da je „potpuno zadovoljavala sve potrebe”. Prosečan broj bolesnika, koji se dnevno nalazio u Bolnici, bio je oko 250, a godišnje je od tri do četiri hiljade građana koristilo usluge lekara. Prema izvesnoj statistici u toku poslednje decenije (do 1931) stručnjaci Bolnice izveli su preko sedam hiljada raznih operacija (Slika 6.).



Slika 6. *Hirurška sala Opšte bolnice u Zemunu oko 1923. godine, hirurški sto sa svetiljkom, sterilizator i police s instrumentima (Muzej grada Beograda).*

Bili bi zanimljivi i bliži podaci o finansijskom poslovanju. Za ovu prigodu izvesnu orijentaciju pruža podatak da je godišnji budžet iznosio tri i po miliona dinara⁷.

Dograđivanjem zgrade definitivno je formirano pet odeljenja: 1) Hirurško (s porodilistem) - šef dr I. Baboselac, 2) Interno - šef dr Ivan Jurin, 3) Dermatološko - šef dr M.N. Borić, 4) Infektivno

- šef dr I. Jurin i 5) Očno. Dr M.N. Borić bavio se i političkim radom. Kao gradski odbornik 9. decembra 1931. imenovan je za predsednika opštine Zemun, pošto je dotadašnji predsednik dr Svetislav Popović bio izabran za poslanika Narodne skupštine. Dr Borić bio je gradonačelnik do kraja marta 1934. kad se do tada samostalna gradska opština Zemun pripojila opštini grada Beograda.

U spisak bolničkih lekara treba uvrstiti i dr Katicu Donat-Binder, dr Nikolu Kovačevića, dr Franju Goranića i mlade lekare koji su bili na praksi, na primer, dr Jovana Čučkovića koji je posle završenog Medicinskog fakulteta u Beogradu kao sekundarni lekar radio u Internom odeljenju od juna 1935. do kraja jula 1941. godine.

U novoj zgradi izvršene su i neke izmene u raspodeli prostorija. Krajem decembra 1931. godine sestre su se s II sprata prema Vrtlarskoj ulici, preselile u jednu stranu nadgradnje, dok su pročelje i drugo krilo nadgradnje dodeljeni Internom odeljenju. Na II spratu pročelja od sredine januara 1932. bili su tuberkulozni bolesnici koji su dotada koristili levu stranu prizemlja. U suterenu su postojale samice za nervne, odnosno duševne bolesnike.

U toku 1932. okrečene su sve prostorije i hodnici, obojeni podovi, a stare drvene stepenice između etaža zamenjene su novim od kvalitetnog bračkog kamena.

Na svojoj ekonomiji u neposrednoj blizini grada milosrdnice su organizovale proizvodnju nekih ratarskih i povrtarskih kultura i gajile stoku. Međutim, kako se Zemun postepeno izgrađivao i širio, neke gospodarske objekte trebalo je izmeštati. Od zemljoradničke porodice Smederevac 1931. kupljen je za 150.000 din. majur s kućom i na tom prostoru podignute su nove staje, obori i drugi manji objekti, u kojima su smeštene domaće životinje i živina. Dve godine kasnije poljoprivredno dobro je prošireno: za 100.000 din. „kupljena je Smederevčeva kućica, ambar za kukuruz, svinjac i 3/4 jutra zemlje”, zatim je uspešno obavljena kupovina „nove štale i još dva svinjca”. Godine 1936. otkupljena je kuća s baštom u Vrtlarskoj ulici, koja je uređena za stanovanje. Sredinom sledeće godine nabavljena su dva polovna motorna vozila: automobil za prevoz osoba i teretnjak za prevoz materijala i namirnica.

Povećavanjem poljoprivrednih površina i podizanjem ekonomskih zgrada nastojalo se da se po što povoljnijim cenama obezbedi snabdevanje osnovnim namirnicama. Isto se može reći i za ostale

kupovine. Prihode je trebalo uvećati, jer Bolnica se ponekad, prilikom većih zahvata, i zaduživala. Nastojalo se da se dugovi što pre vrate.

Posebna pažnja bila je posvećena održavanju bolničke zgrade i njenog dvorišta. Godine 1937. sestre su za sebe iza zgrade uredile park koji je bio zasaden crnogoricom i cvećem. Za zalivanje biljaka sprovedena je vodovodna cev tako da su zasadi i trava uvek bili zeleni i prijatnog izgleda.

Posle pripajanja Zemuna Beogradu, podizanjem Savskog (Zemunskog) mosta i uvođenjem autobuskog (1934), pa tramvajskog saobraćaja s Beogradom (1935), preseljavanjem i otvaranjem izvesnog broja preduzeća i ustanova, povećao se promet i broj žitelja. Ubrzo se pokazao nedostatak bolesničkih postelja i uprava je razmišljala o mogućnosti iseljavanja milosrdnica iz bolničke zgrade. Pošto se u neposrednoj blizini nalazila već pominjana „Talerova vila” u kojoj su stanovali lekari i duhovnici, odlučeno je da se ona obnovi i proširi. S predlogom se složilo Poglavarstvo Reda, dobijene su neophodne dozvole od nadležnih organa grada i u junu 1937. počelo je rušenje vile i raščišćavanje terena za gradnju, uključujući i slobodni prostor između Bolnice i Gradskog parka. Međutim, došlo je do izmene i građena je dvospratnica s glavnim ulazom prema severnoj granici Parka. Sve radove izveo je graditelj Blaz Misita-Katusić i u proleće 1939. počelo je postupno useljavanje sestara u prostrane sobe i nuzprostorije savremene građevine. U novu zgradu smestilo se, pod izvesnim uslovima, i nekoliko penzionerki, dok su kapela, arhiva, trpezarija, kuhinja i magazini ostali u bolničkoj zgradi.

Podizanjem Doma sestara milosrdnica, zapravo njihovog samostana, završena je skoro jedna decenija obnavljanja, dograđivanja i uređivanja Bolnice, koja su vezana za delatnost tadašnje uprave sa s. Eleuhadijom na čelu. Od svojih saradnika i savremenika ocenjena je kao istrajna radnica koja je u zajednici s drugim odgovornim licima veoma mnogo doprinela solidnoj materijalnoj osnovi i ugledu Bolnice predratnog Zemuna.

Preseljavanjem sestara u novu zgradu uvećan je kapacitet Bolnice (za 100 postelja), tako da je opet zadovoljavala proširene potrebe grada i okoline. Takvo stanje i raspored ostali su sve do ratne 1941. godine, pa i posle toga.

Lekari, apotekari i babice

U Zemunu koji je prema popisu 1931. imao 28.074, a 1941. godine oko 35.000 stanovnika, o zdravstvenim i higijenskim prilikama vodili su računa i tri fizika, lekari Okruženog ureda, vojni, školski i privatni lekari. Godine 1932. penzionisan je dugogodišnji zdravstveni radnik, fizik dr Sava Nedeljković i na njegovo mesto izabran je dr Đorđe Gucković (Glina, 1876-1953, Zemun) koji je medicinske studije 1903. završio u Insbuku. Jedno vreme boravio je u Šimanovcima i opsluživao je i sela u okolini. Krajem 1918. preselio se u Zemun i postavljen je za drugog, a zatim za prvog fizika. Na toj dužnosti ostao je do 1941. kad se zahvalio i u ratnim danima obavljao je privatnu praksu. Posle oslobođenja je reaktiviran i s drugima učestvovao u obnovi zdravstvene službe u gradu. Bavio se društvenim i sportskim radom (SK „Vitez”).

Osim već pomenutih zdravstvenih radnika u Zemunu su još radili: dr Rajko Marković (1879-1924), dr Kosta Radojčić, lekar za unutrašnje bolesti dr Aleksandar Band, dr Milan Dragutinović, lekar, za unutrašnje bolesti dr Dimitrije Popović, lekar za unutrašnje bolesti dr Arnold Sen, dr Isidor Veksler, očni lekar dr Stanislav Župić, lekar za unutrašnje bolesti dr Klara Dajčeva-Župić, lekar za unutrašnje bolesti dr Pavle Atanacković, dr Miodrag Živković, lekar za unutrašnje bolesti dr Nikola Grkinić, dr Pavle Viticki, dr Davor Matković, dr Stevan Poazarev i dr. Od zubnih lekara zabeleženi su: dr Atansije i dr Đorđe Puljo, koji su kasnije prešli u Beograd, dr Vidosava Popović (majka dr Olge Popović-Dedijer), dr Jovan Barac, dr Borivoje Penavski, dr Benedikt Berger (posle oslobođenja profesor Stomatološkog fakulteta u Beogradu).

Radio je i izvestan broj zubara i zubnih tehničara: Marija Jorgovski, Edmund Klajnman, Ljubica Božanić, Petar Junačko itd. U gradu je bio znatan broj primalja: Leposava Dukić, Marija Grbić, Julija Em, Fema Ilić, Marija Kreg, Veronika Latinović, Marija Mesaroš, Marija Sokolović, Marija Takač i Persida Tomić¹⁰. Do 1941. godine u gradu su osim već navedenih starih apoteka Ferdinanda, pa Vladimira Zige, Nikole Benka i Hinka Strajma radile i apoteka „Kod sv. Nikole” (osn. 1921) Vladislava Mihla (Michel) na uglu ulica Vojvode Putnika 2 i Ciglanske (Zlatiborska) na Kalvariji, apoteka Živojina Atanackovića (osn. 1925) u ulici cara Dušana 6 (kasnije na Trgu Branka Radičevića

16), apoteka „Zdravlje” (osn. 1932) Đorđa Ivkovića u ulici Kralja Petra 4 (danas Glavnoj), danas apoteka „Fruška gora” i apoteka „Kod sv. Vendelina” Vilima Kersbauma u ulici kraljice Marije 59 (Prvomajska 61) u predgrađu Francal. Bile su to lepo uređene i primerno održavane radnje u kojima su građani osim lekova mogli dobiti, ako su u pitanju lakša oboljenja i ozlede, i besplatni savet i stručnu preporuku.

Slom predratne Jugoslavije

Godine 1941. posle sloma predratne Jugoslavije, u Zemunu su nastale velike promene. Dana 13. aprila obrazovana je nova, posebna gradska uprava na čelu s gradonačelnikom nemačke nacionalnosti. U administrativnom pogledu grad se nalazio u „Nemačkom privrednom području” i takvo stanje bilo je do 10. oktobra iste godine kad je Zemun ušao u sastav Nezavisne Države Hrvatske.

Zemunska bolnica je ostala pod upravom milosrdnih sestara i ona je nastavila rad s neznatno izmenjenim nazivom: Opća bolnica sestara milosrdnica s pravom javnosti u Zemunu. Kad je uspostavljena nova vlast, bilo je, pored ostalog, pokrenuto pitanje dugogodišnjeg upravnika Bolnice dr Ivana Baboselca. Ustaški organi u Zagrebu smatrali su ga nepodobnim i posle pozivanja u Zagreb i kraćeg pritvaranja i ispitivanja, po kazni je odredbom Ministarstva zdravstva krajem jula 1941. godine postavljen za ravnatelja Državne bolnice u Bijeljini. Za novog upravnika u Zemunu došao je dr Ante Kovačević koji je zatekao izmenjen lekarski sastav, jer su neki iz bolnice otpušteni, a neki došli iz drugih krajeva tadašnje države.

Deo lekara i pomoćnog osoblja podržavao je pokrete otpora. Među njima su dr Nikola Kovačević, dr Katica Donat-Binder, dr Franja Goranić, Dimitrije Atanacković i drugi.

Rad Bolnice u tim godinama bio je otežan, jer je snabdevanje bilo povezano s raznim teškoćama. One su bile izražajnije od sredine 1942. godine kad je došlo do nestašica pojedinih prehrambenih artikala, lekova, sanitetskog i drugog materijala neophodnog za rad zdravstvene ustanove. S druge strane, bolnica je imala sve vreme veći broj korisnika, jer su njene usluge zahtevale jedinice okupacione vojske u gradu i one u prolazu. Sve te poslove morali su obaviti stručnjaci i bolničke sestre. Jedino su nemački vojnici, bolesnici i ranjenici imali posebno osoblje.

U Hronici Bolnice posebno je istaknuto da je u poslednjim ratnim godinama pristizao sve veći broj ranjenika koji su obično dovođeni u noćnim časovima. Dežurno osoblje (lekar, sestra i pomoćnica) vrlo često nije moglo obaviti prijem i neophodne stručne medicinske poslove. Naveden je slučaj da je u toku jedne noći dopremljeno pedeset ranjenika. U takvim prilikama, naročito kad su bile potrebne hitne intervencije, pozivani su (iz grada) hirurzi i sestre instrumentarka.

Oboleli i ranjenici, koji su dopremani s raznih strana, donosili su mnogo insekata (vaši, stenice i dr.). Osoblje Bolnice, milosrdnice i njihove pomoćnice, preduzimale su sve mere da se nepoželjni insekti odstrane, da ne pređu na druge bolesnike i da se održi propisana i uobičajena higijena u kući. Iz svih navedenih razloga naponi su bili vrlo veliki tako da su „zbog teškog rada i slabe ishrane ... mnoge mlade sestre obolele”, a neke su „i podlegle bolesti”. Tada su nadležni organi vlasti za izvesne pomoćne poslove uposlanjali lica iz redova građanstva.

Posebne teškoće došle su 1944. godine kad su sve češće preko Zemuna ka svojim odredištima preletali saveznički avioni.

U to vreme svi bolesnici su morali biti smešteni u skloništa, a posle prestanka opasnosti vraćani su u svoje postelje. Prilikom jednog bombardovanja

Zemuna jedna manja bomba pala je na Bolnicu, ali srećom, bez većih posledica. Međutim, teške posledice vazdušnog napada doživeo je grad u ponedeljak 17. aprila 1944. godine kad su anglo-američki avioni bombardovali Beograd i Zemun. Osim pomoći i nege u Bolnici, bolničke sestre su morale pomoć pružati i ranjenicima po kućama.

Poslednji dani okupacije doneli su, takode, mnoge teškoće. Vojska, policijski i drugi organi pod pritiskom oslobodilačkih jedinica napustali su grad. Kod Bolnice je ostavljen izvestan broj logoraša i iznemoglih zatvorenika. Bili su to iscrpeni ljudi „s izgledom pepela”. Neki su bolovali od pegavca i, naravno, bili puni insekata. Predstojnica i sestre prihvale su pridošlice, koje su bile iz raznih krajeva zemlje, i posle očišćenja i osnovne nege oni su se oporavili i vratili svojim kućama.

Dan oslobođenja, 22. oktobar 1944. godine, osim radosti i uzbuđenja, doneo je Bolnici i ranjene borce NOVJ i Crvene armije. Celokupno osoblje dobilo je od Komande mesta, komandanta majora Milana Žeželja i političkog komesara kapetana Branka Pešića nove zadatke u postojećim ratnim uslovima. Ona je postala prvenstveno vojna ustanova koja je prihvatala, lečila i negovala ranjene i obolele borce NOVJ, odnosno JA, sa Sremskog fronta, od oktobra 1944. do jeseni 1945. godine (Slika 7.).



Slika 7. Grupa ranjenih boraca upućenih u bolnicu sa Sremskog fronta krajem 1944. godine.

Zbog stalnog i sve većeg priliva ranjenika koji su kolima, kamionima i železnickim kompozicijama pristizali, u gradu su u bolnice pretvoreni Dom vazduhoplovstva na Jugoslovenskom trgu i Poljoprivredno-šumarski fakultet u Nemanjinoj ulici, u kojem je jedna od prostorija uređena za obavljanje hirurških intervencija. Na ovaj način obrazovan je Bolnički centar pod rukovodstvom predratnog upravnika Javne opšte bolnice sestara milosrdnica dr Ivana Baboselca koji se kao pukovnik NOVJ vratio u oslobođeni Zemun. Osim zemunskih lekara, stručne poslove obavljali su i lekari iz Beograda, dok je negovanje bolesnika povereno bolničkim sestrama i građankama koje su ili mobilisane, ili su se dobrovoljno prijavile za ovaj humanitarni rad.

Ovim zbivanjima završen je još jedan i počeo novi period u drugoj prošlosti Bolnice u Zemunu. Tada je došlo i do personalnih i drugih promena. Dotadašnji upravnik dr Ante Kovačević, koji se nije kompromitovao u vreme okupacije, napustio je Zemun ostavši u dobroj uspomeni ljudi s kojima je sarađivao. Na njegovo mesto postavljen je dr Nikola Kešeljević. Isto tako, došlo je do promene u upravljanju i vlasništvu Bolnice.

Sestre milosrdnice su upravljale bolnicom koja je bila u njihovom vlasništvu sve do nacionalizacije 1947. godine. One su u duhu svojih shvatanja savesno obavljale posao za koji su se opredelile. To su radile i u vreme rata, odnosno okupacije, i ako se daje opšta ocena, treba reći da je njihov stav u vreme velikih iskušenja bio korektan. One su svedoci mnogih zbivanja koja su se u to vreme u Bolnici dešavala i pripremala. Posredno ili neposredno svojim držanjem pomagale su i činile manje, ali u uslovima okupacije veoma korisne uluge.

Javna opšta bolnica – Zemun

Od oktobra 1945. Vojna bolnica ponovo postaje Javna opšta bolnica - Zemun. Raspolagala je sa 432 postelje, imala 194 zaposlena, od toga 29 lekara i farmaceuta, 30 medicinskih radnika sa srednjom spremom i 43 bolničara. Svi oni s mnogo truda nastavili su rad čuvajući pozitivne tradicije renomirane zdravstvene ustanove koja svoje početke vezuje za daleko XVIII stoleće.

Prve poratne dane ova zdravstvena ustanova dočekala je kao Vojna bolnica u kojoj su zajednički radili lekari Beograda i Zemuna. Značajne zadatke Bolnica je preuzela u vreme i nakon proboja

Sremskog fronta, jer je najveći broj ranjenika usmeravan ka ovoj zdravstvenoj ustanovi. Osim postojećeg objekta korišćene su i današnja Osnovna skola „Svetozar Miletić”, Poljoprivredno-šumarski fakultet, a delimično i zgrada Komande vazduhoplovstva. Najkomplikovanije operacije odvijale su se u objektu današnjeg Poljoprivrednog fakulteta.

Prvog oktobra 1945. godine Vojna bolnica postaje ponovo civilna zdravstvena ustanova. Smeštena je u staroj zgradi, uz korišćenje objekta današnje Neurološke službe, koja je tada bila zarazno odeljenje (do 1946. godine). Isti je slučaj i s Očnim odeljenjem koje je postojalo, takode, do 1946. godine.

U tadašnjoj organizaciji rada delovali su: Interno odeljenje, Pedijatrijsko odeljenje, Hirurško odeljenje, Ginekološko-akušersko odeljenje, Dermatovenerološko odeljenje, Rendgen-kabinet, Laboratorija i Apoteka. Po broju postelja najveća odeljenja su bila: Hirurško, Ginekološko-akušersko i Interno odeljenje. Svako je imalo više od 100 ležajeva. Devet godina kasnije, 1954. godine, ova zdravstvena ustanova registrovana je kao Gradska bolnica, 1965. godine kao Opšta bolnica u Zemunu, a 1973. godine kao Klinička bolnica u Zemunu. Te godine konstituisana je kao Radna organizacija sa 12 OOUR-a i jednom radnom zajednicom. Nakon sprovedenog referenduma 1978. godine izglasan je Samoupravni sporazum o udruživanju radnika u tri OOUR-a i jednu radnu zajednicu. U sastavu OOUR-a bile su jedinice udruženog rada. Postojali su OOUR-i Internističkih grana, Hirurških grana, Zajedničkih medicinskih dijagnostičkih službi i Radna zajednica zajedničkih opštih službi.

Kada je ova ustanova registrovana kao jedinstvena radna organizacija (bez OOUR-a, a sa radnim jedinicama) pod nazivom Kliničko-bolnički centar Zemun – Beograd⁷ ustanovljen je 31. decembra 1983. godine nov način organizovanja. Od oslobođenja i ustanovljavanja Javne opšte bolnice, pa do tada stara bolnica, a i novoangažovani i izgrađeni prostori, rekonstruišu se, menjaju i prilagođavaju nameni. Stara zgrada podignuta potkraj prošlog veka značajniju rekonstrukciju doživljava 1974. godine, kada je na drugom spratu adaptiran prostor za koronarnu jedinicu. Operacioni blok na prvom spratu dograđen je 1964, a na drugom spratu 1976. godine.

Novi deo, koji se koristi za potrebe ambulantno-polikliničkog rada, apoteke i uprave, završen je 1965/1966. godine. Ima četiri sprata i funkcionalno je povezan sa starom zgradom Bolnice. Godine 1976.

dograđen je peti sprat za potrebe Neurohirurške službe. U delu rekonstrukcija značajno je uređivanje i prilagođavanje prostora koji od 1978. godine koristi Kabinet za transfuziju krvi.

Kliničko-bolnički centar, osim stare zgrade u Vukovoj ulici 9, koristio je i objekte u Vrtlarскоj 57, gde je smeštena Dermatovenerološka služba, danas Neurološka služba, u Gundulićevoj 32, gde je smeštena Pedijatrijska služba, u Gundulićevoj 34, gde je Služba fizikalne medicine, reumatologije i rehabilitacije, a danas Služba Medikalne onkologije, posebnu zgradu u krugu Bolnice, koja se koristi za potrebe Finansijske službe, objekat u Ulici Izletnički put br. 6, gde je smeštena Služba pneumoftizilogije i vertikalni deo zgrade Antituberkuloznog dispanzera u ulici 22. oktobra u Zemunu gde su bile smeštene Dijabetološka, Oftamološka i Neuropsihijatrijska ambulanta, a danas Služba za konsultativne i specijalističke preglede. Kliničko-bolnički centar je 1985 godine raspolagao sa više od 10.000 m² ukupne površine.

U objektima Bolnice, nakon oslobođenja, smeštene su 432 bolesničke postelje. Broj postelja se povećavao iz godine u godinu, prema rastu ukupne funkcije današnjeg Kliničko-bolničkog centra i racionalizaciji njegove organizacije. Devet godina kasnije (1954. godine) broj postelja je bio 546, tri godine kasnije (1957) 560, da bi već 1961. godine dostigao brojku od 701 ležaja. Godina 1975. dočekana je sa 814 postelja, a 1978. sa 836, da bi se 1984. godine u svim objektima Centra nalazilo 853 postelje.

Sa brojem postelja, ali pre svega sa objedinjenijom funkcijom dijagnostike i lečenja, rastao je i broj takozvanih „ispisanih bolesnika”, tj. broj lečenih građana. U 1954. godini lečeno je 14.500 građana. Tri godine kasnije u Bolnici je lečeno 17.000, a 1961. godine 18.000 bolesnika. Broj „ispisanih bolesnika” 1975. godine bio je oko 20.000, 1978. godine 23.500, da bi krajem 1984. godine dostigao broj od 26.554. Procenjuje se da je od oslobođenja do 1985 godine u Kliničko-bolničkom centru Zemun lečeno oko 800.000 bolesnika. 1980 godine prosečno bolničko lečenje trajalo je 13,2 dana da bi se sa osavremenjivanjem metoda lečenja smanjivalo do nekada nezamislivih granica od 11,1 dan (1984. godine).

Ukupne rezultate, proširenje funkcije i organizovanje savremene zdravstvene zaštite pratilo je i povećanje broja zaposlenih. Od 194 zaposlena (29 lekara), broj zaposlenih je više nego upetostručen, a broj lekara šest puta veći nego prve poratne godine. U brojkama je to izgledalo ovako: 1956.

godine radilo je 47 lekara, od kojih 21 specijalista. Pet godina kasnije 1961, od 52 lekara - 24 su bili specijalisti, dok je 1975. godine bilo 124 lekara, 1978. godine - 151, da bi 1985 ekipu sačinjavao 181 stručnjak sa diplomom medicinskog fakulteta. Podaci o zaposlenima i stručnosti ostalog osoblja su slični, od 194 zaposlena 1945. godine, preko 800 - 1976. godine, do oko 1.078 1984 godine.

Treba napomenuti da se stručnijim kadrom, specijalizacijama, školovanjem radnika Centra neprestano težilo ka smanjivanju broja zaposlenih nemedicinskih, u korist medicinskih radnika.

Kliničko-bolnički centar Zemun - Beograd je 1984. godine bio zdravstvena radna organizacija u sastavu Zajednice zdravstvenih ustanova grada Beograda i Socijalističke Republike Srbije, kao i sastavni deo Zajednice zdravstvenih ustanova Jugoslavije.

Centar, dva veka nakon osnivanja, vršio je funkcije: primarnu zdravstvenu, naučnoistraživačku i nastavno-pedagošku. Primarna delatnost se ostvarivala preko bolničke zaštite i ambulantno-polikliničko-dispanzerske zaštite. Uslove za to su pružali kapaciteti stacionara Centra sa 853 bolesničke postelje organizovane u 12 stacionarnih službi, četiri dijagnostičke službe i 25 specijalističkih ambulanti. Medicinske službe Centra obezbeđivale su sve vrste medicinskih intervencija izuzev Službe za infektivne bolesti, koja je zbog specifičnosti, a na osnovu dogovora, poverena Infektivnoj klinici Medicinskog fakulteta i Neuropsihijatrijske službe poverene Neuropsihijatrijskoj klinici Medicinskog fakulteta.

Prijem bolesnika u okviru bolničke zaštite vršio se u Kliničko-bolničkom centru Zemun u toku celoga dana (24 časa), odnosno 365 dana godišnje. Dnevno se na hospitalizaciju primalo u proseku 80 pacijenata, a toliko se i otpuštalo. Subotom i nedeljom prosek prijema i otpusta je bio oko 40 bolesnika. Godišnje se u okviru bolničkog lečenja primalo 1984 godine i otpuštalo oko 23.000 bolesnika, a na Akušerskom odeljenju se radalo između 3.000 i 3.500 beba. Postojala je organizacija posebnih dežurnih ekipa za prijem bolesnika na hospitalni vid lečenja. Usled stalne otvorenosti Centra, njegovog geografskog položaja na stecištu dva međunarodna puta, veoma razvijenih industrijskih potencijala Zemuna i okoline, pa prema tome i čestih saobraćajnih i drugih nesreća - u Centru su nalazili pomoć građani, ne samo Zemuna već i drugih delova Jugoslavije. Zbog toga je u ovom centru i organizovana mogućnost svakodnevne timske obrade politraumatizova-

nog bolesnika (u svako doba dana i noći), s obzirom na to da su istovremeno kontinuirano dežurali lekari svih disciplina (hirurzi, neurohirurzi, internisti, anesteziolozi, urolozi, ginekolozi, rendgenolozi, otorinolaringolozi i drugi). Činjenica je da u Kliničko-bolničkom centru u Zemunu, zahvaljujući njegovoj organizacionoj strukturi, postojala mogućnost da se mahom sve vrste oboljenja i povreda mogu „pod jednim krovom” lečiti.

Kliničko-bolnički centar Zemun je za to vreme, 1984. posedovao savremenu dijagnostičku opremu i primenjivao najsavremenije dijagnostičke i terapijske postupke ispitivanja i lečenja bolesnika. Savremena dijagnostička linija za otkrivanje svih vrsta bolesti sastojala se od klasične, ultrazvučne i kompjuterizovane dijagnostike. Moderno opremljen operacioni blok sa 10 operacionih sala omogućavao je izvođenje najkomplikovanijih operativnih zahvata - hirurgije, ginekologije i akuserstva, urologije, neurohirurgije, otorinolaringologije sa maksilofacijalnom hirurgijom, čiji je broj premašivao 10.000 godišnje.

Lečenje anaerobnih infekcija - posebno gasne gangrene, omogućeno je u hiperbaričnoj komori smeštenoj u okviru Traumatološkog odeljenja Hirurške službe. Ovu komoru po potrebi su koristile sve zdravstvene organizacije sa teritorije SFRJ.

Kliničko-bolnički centar Zemun je 1984 godine imao u svom sastavu sledeće organizovane intenzivne jedinice: koronarnu jedinicu, gastroenterološku intenzivnu jedinicu, neurohiruršku intenzivnu jedinicu i opštu hiruršku - reanimacionu intenzivnu jedinicu sa ukupno 27 postelja. U tim jedinicama su radili timovi lekara i sestara posebno osposobljenih za ovu vrstu rada. Zapažen je, takođe, i rad gastroenterološke ekipe, koja je posedovala najsavremenije dijagnostičke metode za otkrivanje svih vrsta oboljenja digestivnog trakta, sve endoskopske pretrage i ultrazvučnu dijagnostiku. U kardiologiji se primenjivao neinvazivni dijagnostički tretman u otkrivanju bolesti srca, ultrazvuk, ergometrija, vektorkardiografija, polikardiografija Neurofiziološki odsek je bio savremeno opremljen elektroencefalografijom sa evociranim potencijalima i elektromiografijom i pružao dragocenu pomoć u dijagnostici i terapiji neurohirurških i drugih neuroloških oboljenja. Rendgenološka služba je svojom opremom omogućavala takozvanu klasičnu dijagnostiku, vaskularnu radiološku dijagnostiku, neuroradiološku, a posebno kompjuterizovanu tomografiju celog tela. Kliničko-bolnički centar se posebno ističe i Službom za tran-

sfuziju krvi koja je po obimu rada i vrsti delatnosti na drugom mestu u SR Srbiji (iza Republičkog zavoda za transfuziju krvi). S obzirom na veliki broj aparata, uglavnom vezanih za najkomplikovaniju elektroniku, Kliničko-bolnički centar formirao je i razvio Odsek kliničkog inženjerstva. U njemu je radio jedan stalni inženjer elektroničar sa jednim inženjerom i elektrotehničarem iz Centra za multidisciplinarne studije Elektrotehničkog fakulteta u Beogradu sa kojim je Kliničko-bolnički centar u Zemunu ostvario veoma plodnu i korisnu saradnju.

Paralelno sa razvojem stacionarnog dela Centra razvijala se i ambulantno-poliklinička i dispanzerska delatnost. U toj delatnosti je 1979. godine izvršeno 1.500.000 specijalističkih pregleda i usluga, a u 1984. godini 2.000.000 specijalističkih pregleda i usluga. Ova vrsta rada se odvijala u dvosmenskom radu. U organizaciji rada kako bolničke delatnosti tako i ambulantno-polikliničke je bio, tradicionalno prisutan stav da svaki pacijent mora biti pregledan, a po uspostavljenoj dijagnozi, ako je neophodan prijem u stacionar, bez obzira na popunjenost kapaciteta - primljen. Radi efikasnog lečenja je klasična dijagnostika bila obogaćena, ultrazvučnom dijagnostikom za celo telo i kompjuterizovanom tomografijom (skener CT) za celo telo.

U naučnoistraživački rad i stručno usavršavanje su se ulagali i ogromni naponi i izdvajala značajna sredstva. Prioritet se davao usavršavanju mladih kadrova i usmerenom usavršavanju. Za stručno usavršavanje u 1984. godini izdvojeno je pet puta više materijalnih sredstava.

U okviru napora za stručnu medicinsku afirmaciju Centra i njene politike razvoja usvajani su posebni programi osposobljavanja kadrova. Preko godišnjih i višegodišnjih planova ovaj centar je menjao strukturu svojih kadrova i to u više pravaca. Najpre je organizovano radio na podmlađivanju postojećih, tako da su onaj najstručniji deo kadra u službi činili lekari do 40 godina starosti (preko 40%) što je bio jedan od osnovnih potencijala za još bolje perspektive ovog centra. Stalno ulaganje sredstava u kadrovsko osposobljavanje rezultiralo je i činjenicom da je od 1969 do 1984. godine 16 zdravstvenih radnika steklo zvanje doktora nauka, da ovaj centar imao ukupno 21 zdravstvenog radnika sa tim zvanjem, da je u tom periodu 8 zdravstvenih radnika odbranilo magistarske radove i da je od 181 visokokvalifikovanog stručnjaka bilo 54 lekara sa zvanjem primarijusa, 4 profesora, 1 docent i 5 asistenata.

Godine 1972. klinički centar je postao nastavna baza Medicinskog fakulteta u Beogradu. Zaključen je jedan od najvažnijih samoupravnih sporazuma sa Medicinskim fakultetom pa je ovaj centar postao jedna od jedinica Fakulteta. Započela je nastavna delatnost studenata Medicinskog i Stomatološkog fakulteta i drugih viših skola.

Ovaj centar je, takođe, među prvima započeo saradnju sa republičkim i saveznim institucijama radi opredeljivanja svojih stručnih kadrova za rad u inostranstvu, pogotovu u nesvrstanim ili nerazvijenim zemljama. Uključen je u program Republičke zajednice za naučnu i tehničku pomoć zemljama u razvoju, i to još od 1972. godine. Radnici su po određenom programu i u okviru tog sporazuma, odlazili na rad u Libijsku Arapsku Republiku, Alžir, Nigeriju i Angolu.

U periodu od 1969-1984 je izgrađen, odnosno dograđen, deo objekta za formiranje nove neurohirurške službe za hospitalizaciju najtežih bolesnika, kao i deo traumatološkog odeljenja Hirurške službe gde je smeštena barokomora. Izvršena je rekonstrukcija internističke službe radi formiranja koronarne jedinice i laboratorija za kardiopulomalnu dijagnostiku, kao i jedinice intenzivne nege gastroenterološkog odeljenja. Znatno je proširena Služba za transfuziju krvi, formirana je Služba za kliničku patologiju, izvršene su rekonstrukcije u Rendgenološkoj službi radi uvođenja vaskularne radiologije, neuroradiologije i

posebno kompjuterizovane tomografije za celo telo. Rekonstruisana je laboratorija radi uvođenja laboratorije za radioizotopsku dijagnostiku. Završen je projekt i pristupilo se realizaciji i manje jedinice za hemodijalizu u okviru Nefrološkog odeljka Internističke službe. Takođe je završen projekt i pristupilo se rekonstrukciji prostorija za potrebe prosektura u okviru Službe za kliničku patologiju. Za sve ove i druge manje investicije ovaj centar je koristio više od 50% sopstvenih sredstava. Uložena sredstva u navedene programe razvoja putem organizovanja novih službi kroz njena dva srednjoročna programa, isključujući 1985. godinu, iznosili su (period 1978-1984. godine) 268.703.308 dinara, od čega je Centar investirao 153.045.427, a udružena sredstva SIZ-a i drugih radnih organizacija 115.657.881 dinar.

Godine 1984. Kliničko-bolnički centar Zemun raspolagao je sa 853 postelje i sledećom organizacijom strukturom: Internistička služba, Pedijatrijska služba, Dermatovenerološka služba, Pneumofiziološka služba, Služba fizikalne medicine, reumatologije i rehabilitacije Služba anestezije i reanimacije, Hirurška služba, Neurohirurška služba, Ginekološko akušerska služba, Otorinolaringološka služba i Urološka služba. Među 1.078 ukupno zaposlenih, od čega 758 su bili medicinski radnici nalazilo se i 17 časnih, a po struci medicinskih sestara. Od ukupnog broja njih 14 je zasnovalo stalni radni odnos 1979. godine.

Literatura

1. Dabižić M. Prvi hospitali i bolnički fond u: Dvesta godina Zmunske bolice 1748-1984, ured. Dabižić Beograd 1985, Bigz, Beograd 1985.
2. Izvješće Gradskog poglavarstva O sveopćoj upravi grada Zemuna u godini 1907, Zemun 1908.
3. Izvješće Gradskog poglavarstva O sveopćoj upravi grada Zemuna u godini 1908, Zemun 1909.
4. Građevine u Zemunu, str. 18. stafaia (fr. staff age) - sporedni, dodatni ukras, umetak
5. Zapisnik odborske sednice članova Podružnice Crvenog križa u Zemunu te prijavljenih bolničara i bolničarki oct 19. kolovoza 1914, str. 1--4.
6. Imenik dostojanstvenika, činovnika i javnih službenika Kraljevine Hrvatske i Slovenije 1918, Zagreb, str. 45 i 155.
7. Miodrag Dabižić, Dušan Ostojić, Uzdin Hadžagić, Dušan Gril, Tomislav Janjatović, Radoslav Ninković, Zoran Jocić, Dvesta godina Zemunske bolice 1748-1984, Beograd 1985.
8. Sremski glasnik, godine VI, br. 12, Zemun, 24. mart 1929, str. 2; isto, br. 20, Zemun, 19. maj 1929, str. 2
9. Sremski glasnik 10. jun 1928, str. 2--3; isto, 23. septembar 1928, str. 3 i 11. novembar 1928, str. 1. Tekst: „Ovaj dom izgradila je Opština grada Zemuna godine 1928. u spomen kralja Petra I Velikog oslobodioca. Dom je osvećen 5. novembra 1928. u spomen desetogodišnjice dolaska srpske vojske u Zemun.” Posle oslobođenja Dom je pretvoren u bolnicu. Danas je u njemu Služba za dečje bolesti KBC - Zemun.
10. M. S. Stevanović, Potpun adresar Beograda, Zemuna i Pančeva, Beograd 1932, str. 340 i Adresar Kraljevine SHS, Beograd 1929, str. 226 i 229; Milan Mičić, Zemunske apoteke od 1759. do 1949, Acta historica med. stom. pharm. vet. godine XX, sv. I-II, Beograd 1980, str. 49-56.

Summary of the 20th century

The society „Sisters of Charity of Saint Vincent De Paul“ were successfully running the Zemun General Hospital from 1891 to 1945. Their work was supervised by the Medical Committee of the Town Hall and the head of the committee, the town mayor. In 1899, a beautiful house was built for patients with infectious diseases. The hospital equipment was constantly being improved and in 1901, a new x-ray machine was bought, while they had already owned a sterilizer. After an adjustment was made to the building in 1905, the hospital structure was changed as well – until that point, it had only one General Ward. The new structure included a new Department of Surgery, Department of Internal Medicine and Department for Venereal Diseases. Throughout this period, a new operating room was arranged as well. In World War I, due to an increasing number of patients, a temporary Red Cross Hospital was opened in the building of the Boys' Primary School. After the liberation of Zemun on 5th of November 1918, the hospital continued its work under the same name and same administration.

Zemun General Hospital continued its work in a new country – Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes. In the first 20 years of the 20th century, the hospital had four departments: Department of Internal Medicine, Department of Surgery with Maternity, Department for Venereal Diseases and Department for Infectious Diseases. The staff consisted of 6 doctors, 40 Sisters of the Order and support staff. In 1928, there were 268 hospital beds and over 3000 treated patients. In 1931, the second floor construction of the hospital building was finished, which significantly increased the hospital capacity. In World War II, Zemun was a part of Independent State of Croatia, but the hospital remained under the administration of Sisters of the Order. After the liberation of Zemun on 22nd of October 1944, the hospital was turned into a military institution for admittance and treatment of the wounded. In October 1945, the hospital regained the name General Hospital – Zemun. There were a total of 432 hospital beds and 194 employees – 29 doctors and pharmacy workers, 30 members of medical staff with a degree in secondary education and 43 medics.

Afterwards, Zemun General Hospital changed its name a few times: City Hospital (1954), General Hospital in Zemun (1965), Clinical Hospital in Zemun (1973) and Clinical Hospital Center Zemun (1983). After the building was expanded, the hospital also increased the number of admitted and treated patients. From 1945 to 1985, they treated over 800,000 patients. Until 1984, Clinical Hospital Center Zemun had 853 hospital beds and the patients had the option of choosing between the Department of Internal Medicine, Pediatrics, Dermatology and Venereology, Pneumophysiology, Department of Surgery, Department of Neurosurgery, Gynaecology, Otorhinolaryngology and Urology, as well as the Department of Physical Medicine, Rheumatology and Rehabilitation and the Department of Anesthesia and Reanimation – with a total of 1078 employees.

Članak štampan u *Materia Medica* 2014;30(1):979-988.

Kliničko bolnički centar Zemun kroz vekove - 21 vek

U 21. vek i 3 vek svog postojnja KBC Zemun je ušao sa bremenom teškoća. Na čelu uprave je u početku bio Prim.dr Dragan Kolarović, a potom od 2001. godine do 2009.god Prof. dr Iva Berisavac. U kratkom periodu početkom 2009. godine (februar – jun) funkciju vršioca dužnosti je obavljao zamenik direktora Prof. dr Aleksandar Nešković. Povodom velikog jubileja - 220 godina postojanja, KBC Zemun je 2003. godine za svoj doprinos razvoju medicinske nauke i prakse odlikovan ordenom Nikola Tesla I stepena.

U junu 2005. godine je u okviru projekta Ministarstva zdravlja Republike Srbije "Hitna rekonstrukcija bolnica u Srbiji" koje je finansirano iz kredita Evropske investicione banke započeta dugotrajna rekonstrukcija KBC Zemun. Ministarstva zdravlja je obnovu zdravstvenih ustanova



Slika 1. Period rekonstrukcije 2006/7 godina

Iz sredstava donacija je ureden prijemni hol. Ugrađen je novi lift i na taj način obezbeđen ulaz za porodilište iz Vrtlarske ulice. Delom je obnovljena oprema iz projekata Ministarstva zdravlja, a među najvažnijom su bili: digitalni angiograf za službu radiologije i CT za službu neurologije.

Postojao je relativno mali broj razvojnih programa u medicini, ali se obavljala akademska

Reprint: *Materia Medica* 2014;30(1):979-988.

Clinical Hospital Center Zemun through the centuries - 21th century

finansiralo kreditom od 50 miliona evra i obuhvaćena je rekonstrukcija 20 zdravstvenih centara. U KBC Zemun-Beograd je bilo uloženo tri miliona evra kredita i to dva miliona evra u revitalizaciju objekata, a preostali milion u opremu.

Od 2008. godine osnivač KBC Zemun postaje grad Beograd. Do 2009. godine je jedan deo službi radio u skućenom prostoru, sa nedovoljnom operomom i smanjenih posteljnih kapaciteta, ali zahvaljujući trudu koji su poneli svi zaposleni centar je funkcionisao. Iako su uslovi bili teški otvorena je Služba neurologije, formiran odsek za interventnu kardiologiju, razvijala se Dnevna bolnica i program medikalne onkologije.

Tokom rekonstrukcije (Slika 1.) je urađena nova fasada na starom delu zgrade koja je sačuvala svoj autentičan izgled sa kraja 19. veka (Slika 2).



Slika 2. Renovirana fasada stare zgrade u Vrtlarskoj

visokokvalitetna dodiplomska i postdiplomska medicinska edukacije kroz nastavne baze za internu medicinu i otorinolaringologiju Medicinskog fakulteta u Beogradu, Visoke zdravstvene škole strukovnih studija u Beogradu i Visoke zdravstveno-sanitarne škole "Visan".

Tokom prvih deset godina 21 veka menjala se unutrašnja organizacija i od trenutka kada je kao

osnivač KBC Zemun postao grad usvajanjem novog statuta 2008. godine organizaciona struktura je bila: Klinika za hirurgiju, Klinika za internu medicinu, Pedijatrijska bolnica, Bolnica za ginekologiju i akušerstvo i Zajedničke medicinske službe (Služba za urgentnu medicinu sa specijalističkom poliklinikom, Služba za anesteziju i reanimatologiju, Služba za fizikalnu medicinu, rehabilitaciju i reumatologiju (za produženu negu i lečenje), Služba za radiološku dijagnostiku, Služba za transfuziologiju, Služba za kliničku patologiju, Služba za laboratorijsku dijagnostiku, Bolnička apoteka, Služba za naučno-istraživačku delatnost, Služba za organizaciju, planiranje i evaulaciju i medicinsku informatiku, Služba za zdravstvenu

negu) i prateće službe: Služba za pravne i opšte poslove, Služba za ekonomsko-finansijske poslove i Služba za tehničke i druge slične poslove.

KBC Zemun - Beograd je raspolagao sa 660 bolesničkih postelja, imao 1063 zaposlena, a od toga 223 doktora medicine (206 specijalista), 20 doktora nauka od kojih 16 sa akademskim i naučnim zvanjima, 34 magistra nauka, 32 primarijusa, 7 farmaceutta, 535 medicinskih sestara – tehničara, 4 zdravstvena saradnika, 54 administrativna radnika i 155 tehničkih radnika.

U odnosu na poslednju deceniju 20 veka menjala se struktura zaposlenih u 21. veku. Broj medicinskog osoblja je rastao, a smanjivao se broj administrativnog i tehničkog osoblja (Tabela 1.)

Godina	1990	1995	2000	2005	2007	2008	2010
Broj lekara	198	195	219	214	225	247	270
Broj sestara	661	598	600	602	630	698	753
Administrativno osoblje	106	77	64	53	56	59	70
Tehničko osoblje	236	187	177	184	178	181	163

Tabela 1. Broj osoblja u periodu od 1990-2010. godine

Godišnje se u KBC Zemun-Beograd lečilo i ispitivalo oko 20.000 građana, obavljalo više od 7000 hirurških intervencija u 10 operacionih sala. U polikliničkoj službi se obavljalo oko 300.000 specijalističkih pregleda.

Posteljni fond se kretao od 688 postelja prvih

godina 21 veka, a od 2007. godine je konstantan i iznosi 620 postelja (Tabela 2.). Broji ispisanih bolesnika se kretao od 13.495 za 2007. godinu do 18.716 ispisanih 2012. godine, dok je broj beo dana bio od 121.100 2007 godine do 143.972 2011. godine (Tabela 2.).



godina	broj postelja	broj ispisanih bolesnika	broj b.o. dana
2000	688	15.848	155.917
2001	688	17.417	171.510
2002	674	17.639	186.592
2003	674	17.163	177.407
2004	639	17.709	175.992
2005	674	18.051	181.394
2006	674	17.331	165.870
2007	620	13.495	121.100
2008	620	15.239	123.473
2009	620	16.847	128.877
2010	620	18.089	131.651

Tabela 2. *Broj postelja, ispisanih bolesnika i b.o. dana 2000 -2010. godine*

Direktori KBC Zemun kroz istoriju
Directors of KBC Zemun through the history

<i>1784-1788</i>	<i>Dr Jakob Lahbruner</i>
<i>1788 - 1789</i>	<i>Dr Andreas Šrof</i>
<i>1789 - 1802</i>	<i>Dr Jozef Vinkler</i>
<i>1802 - 1813</i>	<i>Dr Anton Gebhard</i>
<i>1813</i>	<i>Dr Vasa Stefanović</i>
<i>1813 - 1850</i>	<i>Dr Anton Valkoni</i>
<i>1850 - 1872</i>	<i>Dr Miloš Radojčić</i>
<i>1872 - 1883</i>	<i>Dr Jakov Milanković</i>
<i>1883 – 1884</i>	<i>Dr Đorđe Jovanović</i>
<i>1884 - 1889</i>	<i>Dr Vojislav Subbotić</i>
<i>1889</i>	<i>Dr Milutin Jovanović</i>
<i>1889 – 1910</i>	<i>Dr Adalbert Taler</i>
<i>1910 – 1921</i>	<i>Dr Milan Crlenjak</i>
<i>1921</i>	<i>Dr Dušan Jurinac</i>
<i>1921 - 1941</i>	<i>Dr Ivan Baboselac</i>
<i>1941 – 1945</i>	<i>Dr Ante Kovačević</i>
<i>1945 – 1947</i>	<i>Dr Ivan Baboselac</i>
<i>1947 – 1948</i>	<i>Dr Nikola Kešeljević</i>
<i>1948 – 1950</i>	<i>Dr Vuko Jovanović</i>
<i>1950 – 1956</i>	<i>Dr Petar Dujanović</i>
<i>1956 – 1964</i>	<i>Dr Nikola Kovačević</i>
<i>1964</i>	<i>Dr Miloš Konjović</i>
<i>1964 – 1965</i>	<i>Dr Velimir Jeremić</i>
<i>1965 - 1970</i>	<i>Dr Petar Dujanović</i>
<i>1970 – 1982</i>	<i>Dr Većeslav Vukman</i>
<i>1982 – 1992</i>	<i>Dr Izudin Hadžagić</i>
<i>1992 – 2000</i>	<i>Dr Radoslav Ninković</i>
<i>2000 – 2001</i>	<i>Dr Dragan Kolarović</i>
<i>2001 – 2009</i>	<i>Dr Iva Berisavac</i>
<i>2009 i dalje</i>	<i>Dr Dragoš Stojanović</i>

Kliničko bolnički centar Zemun-Beograd 21 vek (2010-2019)

Kao granični grad, Zemun je uvek morao da se prilagođava nastalim vremenima, što se odražavalo i na njegovu kulturu, način života i usvojene navike. Zajedno sa gradom u kome je nastao, menjao se i KBC Zemun, ali je njegov brži ili sporiji razvoj, kroz 235 godina postojanja, bio stalan. Bitna, istorijski neminovna, usporenja su nastajala u periodima ratova i kriza, tako čestim na ovim prostorima.

KBC Zemun je ušao u 21 vek sa bremenom teškoća proizašlih iz nemilih događaja devedestih godina prošlog veka. Pored truda i dobrih namera, centar se ipak našao u nezavidnoj situaciji krajem prve decenije 21 veka. Posle sporih i nedovršenih građevinskih projekata, kadrovski nedovoljno osposobljen, sa tek tu i tamo, obnovljenom opremom, morao je, shodno i prethodnim cikličnim ritmovima u svom razvoju, da krene napred.

Za direktora KBC Zemun, 2009. god. prvi put je izabran nastavnik Medicinskog fakulteta Univerziteta u Beogradu Prof. dr Dragoš Stojanović. Shodno Zakonu o zdravstvenoj zaštiti Republike Srbije, u centru se prvi put postavlja Pomoćnik direktora za obrazovnu i naučno istraživačku delatnost (Prof. dr Sanja Milenković).

Organi Kliničko bolničkog centra su: Direktor, Upravni odbor i Nadzorni odbor. Stručni organi Kliničko bolničkog centra su: Stručni savet, Stručni kolegijum, Etički odbor i Komisija za unapređenje kvaliteta rada. Nova uprava se susrela sa velikim brojem nasleđenih nepravilnosti i propusta u radu koje su pretile da ugroze celokupan rad KBC Zemun.

Napravljeni su generalni petogodišnji planovi razvoja Centra za period od 2009-2014. godine, a potom za period 2014-2019. godine koji su u potpunosti ispunjeni. KBC Zemun je počeo da razvija u više pravaca: pravno-administrativnom, građevinsko-tehnološkom, kadrovskom, akademskom i naučno istraživačkom, uz istovremeno sprovođenje programa racionalizacije i nove unutrašnje organizacije. Proces je podrazumevao niz aktivnosti vezanih za formiranje Projektnih timova na više nivoa, jer je do marta 2017.god. godine osni-

važ bio Grad Beograd, a potom Republika Srbija. Realizacijom projekata je omogućen građevinski, tehnološki, kadrovski, naučni i akademska razvoj i prosperitet. Aktivnosti su sprovedene fazno, prema projektnim planovima.

Struka, nauka, pozitivna energija i kolektivno delovanje ka ostvarenju zajedničkih ciljeva su bili vodiči razvoja u poslednjih deset godina. U KBC Zemun, je prvi put 2012. god., otvorena Nastavna baza Katedre hirurgije sa anesteziologijom, koja danas ima 3 nastavnika i 2 saradnika. Takođe su u organizacionom i kadrovskom smislu ojačane sve tri nastavne baze Medicinskog fakulteta Univerziteta u Beogradu (Nastavna baza Interne medicine, Nastavna baza ORL sa maksilofacijalnom hirurgijom i Nastavna baza Hirurgije sa anesteziologijom) u kojima danas radi 20 nastavnika i saradnika. U nastavnim bazama organizovan je stručno naučni rad i svi nastavni procesi u vidu predavanja, seminara, vežbi i ispita za studente, specijalizante i posle diplomsku nastavu Medicinskog fakulteta Univerziteta u Beogradu, Visokih i Viših strukovnih škola i studija, kao i srednjih medicinskih škola. Proces naučno-nastavnih aktivnosti sprovodi 20 nastavnika i saradnika i to 6 profesora, 4 docenta i 10 asistenata Medicinskog fakulteta, kao i 5 profesora i 7 saradnika iz ostalih oblasti strukovnih studija. Detaljan tekst o nastavnim bazama se nalazi u poglavlju Nastavne baze, ovog namenskog broja časopisa *Materia Medica*.

U prethodnom periodu, zahvaljujući Ministarstvu zdravlja, Ministarstvu pravde i oportuniteta, Gradskom sekretarijatom za zdravlje i Agenciji za investicije Grada Beograda, društveno odgovornih institucija, donacijama pojedinaca, donacijama dijaspora (Norveška dijaspora) i brojnih fondacija (Fondacija Karađorđević), bazu direktora, ostvarene su nabavke i visoko budžetne donacije savremene opreme, aparata, potrošnog materijala, sanitetskih vozila kao i podrška u organizaciji simpozijuma i usavršavanju kadrova kako u zemlji tako i u inostranstvu.

Na dan jubileja 25.02.2019. godine, KBC Zemun

ima 1250 zaposlenih:

- 270 lekara
- 10 zdravstvenih saradnika
- 770 višeg i srednje medicinskog kadra
- 200 nemedicinskog kadra

Uvođenjem modernih koncepata u svakodnevni rad, veoma pažljivo se pristupilo sistematizaciji i unutrašnjoj organizaciji. Shodno navedenom urađena je nova Unutrašnja organizacija centra i sprovedena je detaljna i opsežna sistematizacija radnih jedinica i kadra centra prema zakonskim regulativama. Promenom Statuta, u martu 2018. godine formirane su nove organizacione jedinice. Prema sistematizaciji KBC Zemun čini 9 nezavisnih celina u okviru koji je 37 službi. Detaljna organizaciona šema je odvojeno prikazana na strani XXX., a opisi pojedinih klinika i službi se nalaze na narednim, odgovarajućim stranama ovog namenskog broja Preduzete su mere da se stručni rad osavremeni, racionalno organizuje i dovede u realne potrebe koje se očekuju od Centra. Proširen je broj novih organizacionih jedinica koje su podigle na viši, kvalitativniji nivo rada i lečenja pacijenata. Službe neurologije i onkologije su dobile status Bolnice za neurologiju i Bolnice za onkologiju.

Strateški plan za prethodni desetogodišnji period razvoja i unapređenja rada KBC Zemun (2010-2019 god.) je u potpunosti ispunjen a podrazumevao je sledeće aktivnosti:

- Unapređen je kvalitet rada i bezbednosti pacijenata i zaposlenih kroz primenu novih adekvatnih protokola i procedura
- Proširen je broj novih organizacionih jedinica koje su podigle na viši, kvalitativniji nivo rada i lečenja pacijenata (Bolnica za neurologiju i Bolnica za medikalnu onkologiju).
- Povećan je broj naučno nastavnog kadra u svim nastavnim bazama.
- Povećan je broj Visoko specijalizovanih kadrova u svim oblastima kliničke prakse.
- Povećan je ukupan broj novih tehnoloških savremenih procedura kroz edukacije u domaćim i stranim referentnim centrima.
- Veliki broj lekara, saradnika i srednjeg medicinskog kadra, aktivno je učestvovao na edukacijama, edukativnim kursovima, simpozijumima, kako u zemlji, tako i u inostranstvu, a sam KBC Zemun je u velikom broju bio domaćin i sedište istih sa

prezentovanjem iskustava iz najsavremenijih načina i metoda lečenja kroz akreditovana predavanja i kurseve.

- Edukacijom i nabavkom opreme i aparata (najsavremenija magnetna rezonanca, angiografije, rendgen aparati za klasična i dinamička snimanja, ultrazvučni aparati sa eho endoskopijom, plazma sterilizatori) stvoreni su uslovi za primenu advans procedura kao što su minimalno invazivne endodokopske endoluminalne i laparoskopske abdominalne operacije, operacije kičme, lokomotornog aparata, endovaskularnih neinvazivnih i invazivnih procedura na krvnim sudovima glave i vrata, srca kao i centralnih i perifernih vaskularnih struktura.
- U saradnji sa Ministarstvom zdravlja i Kancelarijom za upravljanje javnim ulaganjima Vlade Republike Srbije započeta je kompletna rekonstrukcija i opremanje objekata pedijatrije, neurologije, poliklinike, apartmana u centralnom objektu, kao i parterno uređenje Centra.

KBC Zemun je sa velikim entuzijazmom i uspešno **rekonstruisao i namenski adaptirao** većinu objekata. Krajem 2010. godine završena je rekonstrukcija i opremanje tri sprata centralnog objekta sa bolesničkim sobama, kao i još jedna Slušaonica za studente. U periodu od 2010.god. do 2015.god. učinjena je kompletna rekonstrukcija operacionog bloka na I i II spratu KBC Zemun i tom prilikom smo dobili 7 novih, savremeno opremljenih operacionih sala. Početkom 2012. godine završena je rekonstrukcija i pušteno u rad 5 novih operacionih sala sa kompletnom savremenom opremom, a potom 2014. god. još dve sale u operacionom bloku neurohirurgije i traumatologije. Služba ortopedije sa traumatologijom, Služba laboratorije i Služba dijalize su 2014. god. useljenje u nove rekonstruisane prostore sa novom savremenom opremom. Iste, 2014 god. je adaptiran prostor Službe za finansije. Tokom 2018. god. u namenski sređenom i renoviranom prostoru instalirana je magnetna rezonanca i nova angiografija. U saradnji sa Ministarstvom zdravlja i Kancelarijom za upravljanje javnim ulaganjima Vlade Republike Srbije 2018 godine je započeta kompletna rekonstrukcija i opremanje objekata Službe pedijatrije, Bolnice za neurologiju, Službe za specijalističke i konsultativne preglede (Poliklinike), uređenje apartmana u centralnom objektu, kao i parterno uređenje Centra. Prilikom rekonstrukcija izvršene su i odgo-

varajuće nabavke, ugradnja i uređenje protivpožarnih puteva shodno Zakonu o zaštiti od požara. Svi objekti su fazno legalizovani i uknjiženi u vlasništvo KBC Zemun-Beograd.

U KBC Zemun se u poslednoj deceniji ostvaruje značajno **obnavljanje i unapređenje opreme**. U periodu od 2010 do 2018. godine, nabavljena je neophodna medicinska oprema i uređaji koji povećavaju radni standard na viši nivo. U ovom periodu obnovljena je medicinske opreme uz nabavku novih: laparoskopskih stubova, dva nova centralna sterilizatora, tri međusterilizatora, dva plazma sterilizatora, deset novih generatora za različite vidove hemostaze, najmoderniji aparati za veštačku ventilaciju, monitore, gasni analizator, nove savremene dekubitalne krevete. Nabavljena je i donirana brojna oprema za ceo Centar (4D EHO dijagnostički aparat, dva ultrazvučna noža, radiotalsni nož i dva Force triad noža, aparat za automatizovanu imunohistohemiju, brojni medicinski aparati i oprema, 3 sanitetska vozila, klima uređaji, nameštaj). Nabavljen je 128-slajсни skener najnovije generacije. Nabavljena je nova angiografija i uvedena je magnetna rezonanca kao jedan od najsavremenijih dijagnostičkih aparata. Obnovljeni su rendgen aparati za klasična i dinamička snimanja, ultrazvučni aparati sa eho endoskopijom, i stvoreni su uslovi za primenu naprednih procedura kao što su minimalno invazivne endodokopske endoluminalne i laparoskopske abdominalne operacije, operacije kičme, lokomotornog aparata, endovaskularnih neinvazivnih i invazivnih procedura na krvnim sudovima glave i vrata, srca kao i centralnih i perifernih vaskularnih struktura. Nabavljeni su aparati za dijalizu sa reverznom osmozom, kao kompletno nova oprema u Službi laboratorije.

Posebna pažnja se poklanja **edukaciji** kadra. Povećan je broj naučno nastavnog kadra u svim nastavnim bazama, kao i broj Visoko specijalizovanih kadrova u svim oblastima kliničke prakse. Veliki broj lekara, saradnika i visokog strukovnog i srednjeg medicinskog kadra je aktivno je učestvovao na edukacijama, edukativnim kursovima, simpozijumima, kako u zemlji, tako i u inostranstvu, a sam KBC Zemun je u velikom broju bio domaćin i organizator istih sa prezentovanjem iskustava iz najsavremenijih načina i metoda lečenja kroz akreditovana predavanja i kurseve. Dvadeset lekara i ostalog medicinskog osoblja je završilo edukacije za savremene medicinske procedura u Evropi, Americi i Japanu.

Namenska adaptacije prostora nabavka savremene opreme i edukativna aktivnost osoblja je omogućilo pravu platformu za uvođenje novih tehnologije i na taj način je u celini unapređen kvalitetan rad i bezbednost pacijenata i zaposlenih kroz primenu novih adekvatnih protokola i procedura.

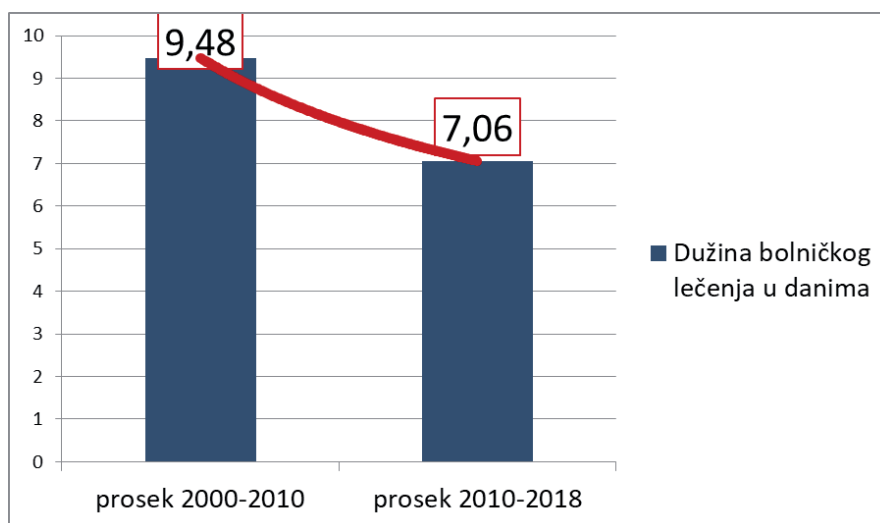
Od Ministarstva zdravlja Republike Srbije u periodu od 2010-2012 god. je dobijena saglasnost da se kroz projekte uvedu najsavremenije metode u dijagnostici i lečenju maligniteta i kardiovaskularnih bolesti, sa upućivanjem lekara i ostalog osoblja na usavršavanje u inostrane bolnice i fondom od 350.000 evra opredeljenih za nabavku savremene opreme. Centar je u periodu od 2010 godine do danas, zahvaljujući edukativnim projektima i nabavci savremene opreme uveo u rutinski rad 36 novih procedura (Tabela 1.)

1.	Imunohistohemijska detekcija molekularnih markera u tkivu tumora kao prediktor uspešnosti hemioterapije i biološkog ponašanja kolorektalnih tumora
2.	Unapređenje dijagnostike prekancerskih lezija kod pacijenata sa hroničnim laringitisom kontaktnom endoskopijom laringsa
3.	Edukacija dva radiologa za uvođenje interventnih radioloških programa u dijagnostici lezija dojke i prateća oprema (edukacija u Švedskoj)
4.	Dijagnostičko – terapijski pristup kod pleuralnog izliva pacijenata sa malignitetima.
5.	Dijagnostika i hirurški tretman tumora kičmene moždine i kičmenog stuba – edukacija neurohirurga i ortopeda i prateća oprema (edukacija u Nemačkoj)
6.	Rano otkrivanje sekundarnih depozita praćenjem promene protoka portne cirkulacije
7.	Uvođenje u rutinsku praksu aspiracione (FNA) i punkcione (CNB) biopsije pod kontrolom ultrazvuka uz intraoperativnu dijagnostiku na smrznutim rezovima kod tumora štitaste žlezde (usavršavanje u Italiji)
8.	Primena endoskopskih minimalno invazivnih metoda za procenu stadijuma proširenosti malignih bolesti i terapiju u rutinskoj urološkoj, hirurškoj i ginekološkoj praksi (usavršavanje u Sloveniji)
9.	Invazivno-morfološka dijagnostika u interventnoj kardiologiji primenom intravaskularnog ultrazvuka
10.	Uvođenje metode endomiokardne biopsije u KBC Zemun, edukacija
11.	Lečenje hipertrofične opstruktivne kardiomiopatije alkoholnom septalnom ablacijom edukacija
12.	Unapređenje perkutanih koronarnih intervencija primenom procene frakcione rezerve protoka (FFR) i edukacija
13.	Primena kontrolisane hipotermije kod terapije u postreanimacionoj komi
14.	Obavljanje postzpkva vantelesne oplodnje i asisitirane reprodukcije
15.	Frakciona rezerva protoka u sali za kateterizaciju srca
16.	Merenje intravaskularnog ultrazvuka u sali za kateterizaciju srca
17.	Endomiokardna biopsija
18.	Interventni tretman hipertrofične opstruktivne kardiomiopatije alkoholnom septalnom ablacijom
19.	Frakcione rezerve protoka u sali za kateterizaciju (FFR)
20.	Dijagnostika „Sleep-apnea“ sindroma
21.	Ugradnja veštačkog implanta-grafta „cage“ posle vađenja vratnog diskusa
22.	Trombolitička terapija u lečenju akutnog ishemijskog moždanog udara
23.	Čitanje PAP razmaza prema Betezda klasifikaciji od strane akreditovanog supervizora
24.	Implantacija stalnih veštačkih vodiča srčanog ritma
25.	Ugradnja totalne proteze kolena
26.	Intraoperativno spašavanje krvi
27.	Upotreba transpulmonalnog ehokardiografskog kontrasta u kardiološkoj dijagnostici
28.	Perkutano transkatetersko zatvaranje pretkomorskog –pregradnog nedostatka
29.	Vivostat sistem za pripremu i aplikaciju autolognog fibrinskog lepka
30.	Imidžing magnetna rezonanca (MRI)
31.	Mehanička endovaskularna intrakranijalna trombektomija
32.	Mehanaička separacija intrakranijalnog tromba i vakum aspiracija
33.	Hipertermijska intraperitonealna hemoterapija
34.	Rotablacija koronarnih arterija
35.	Intrakoronarna optička koherentna tomografija
36.	Metoda hemaglutinacije u mikrotitarskim pločama (Određivanje krvno grupnih sistema)

Tabela 1. Prikaz odobrenih i usvakodnevnu praksu uvedene nove savremene procedure

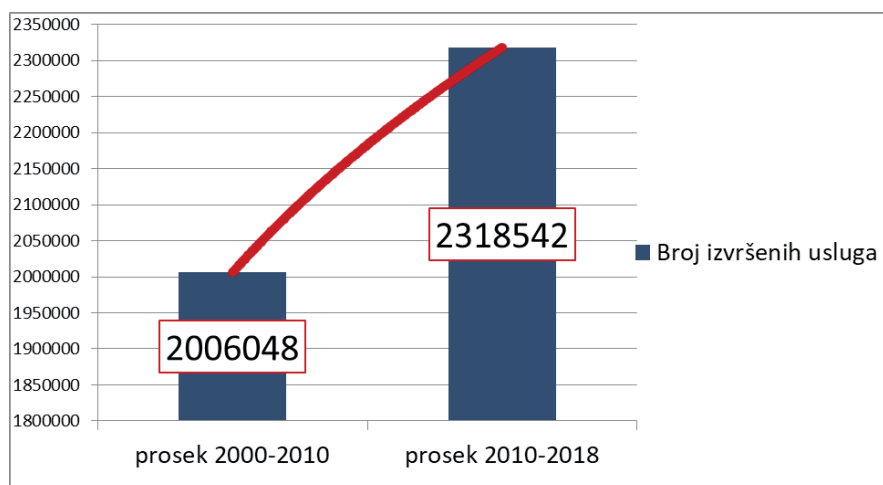
Radne aktivnosti pokazuju značajan porast u poslednjih deset godina gledano kroz broj pruženih usluga, dužinu ležanja i broj dnevnih bolnica. U 2018. godini je urađeno 276.026 pregleda, pruženo 3.158.833 stacionarnih i ambulantnih usluga, pružene 10.282 usluge u okviru dnevnih bolnica, urađeno 12.303 operacija, ukupno je ispisano 19.982 bolesnika sa 138.873 B.O.dana uz prosečnu dužinu

ležanja od 6,95 dana. KBC Zemun danas raspolaže sa 640 postelja. Broj operacija je značajno povećan, ali zahvaljujući edukaciji, nabavci opreme, razvoju nastavnih baza i uvođenju savremenih tehnologija značajno je postala i složenost operacija. Dužina bolničkog lečenja se u 21 veku smanjivala. Prosek od 2000-2010 godine je bio 9,48, a od 2010-2018 je iznosio 7,06 dana (Grafikon 1.).



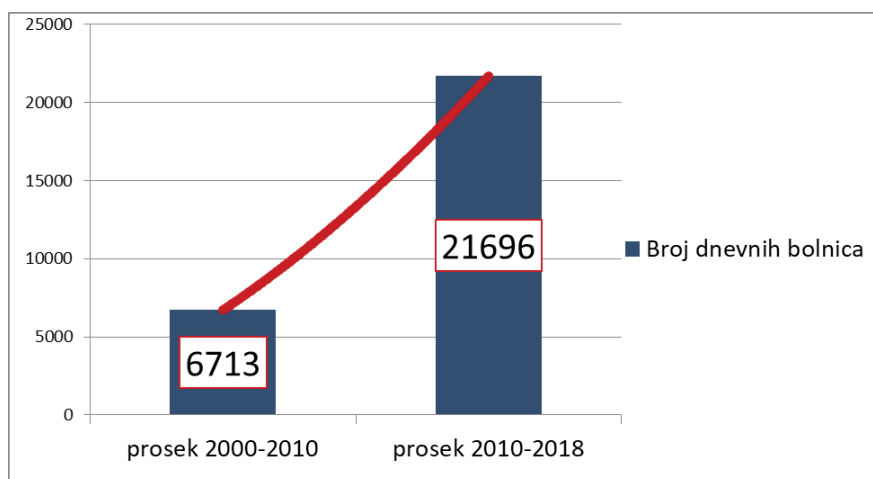
Grafikon 1. Prosečna dužina bolničkog lečenja u danima od 2000-2018 godine

Broj izvršenih usluga (Grafikon 2.) pokazuje značajan porast u poslednjih 10 godina.



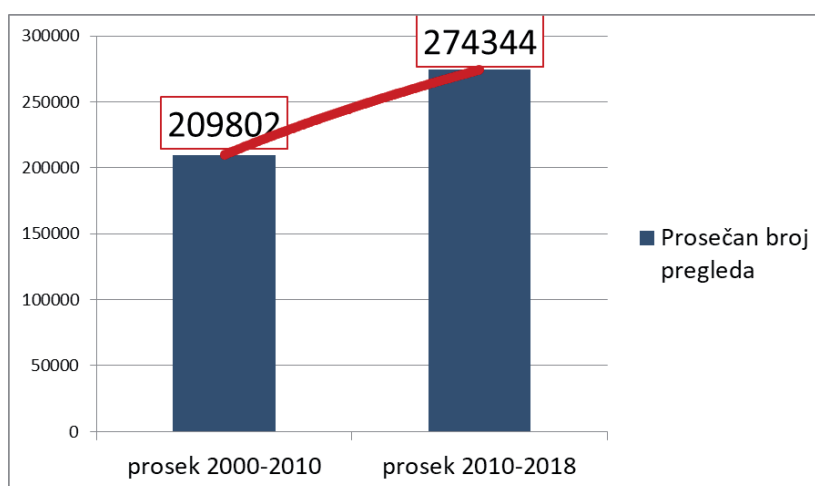
Grafikon 2. Prosečan broj pruženih usluga 2000-2018 godine

Kroz programe dnevnih bolnica se pregledao i lečio značajan broj pacijenata (Grafikon 3.)

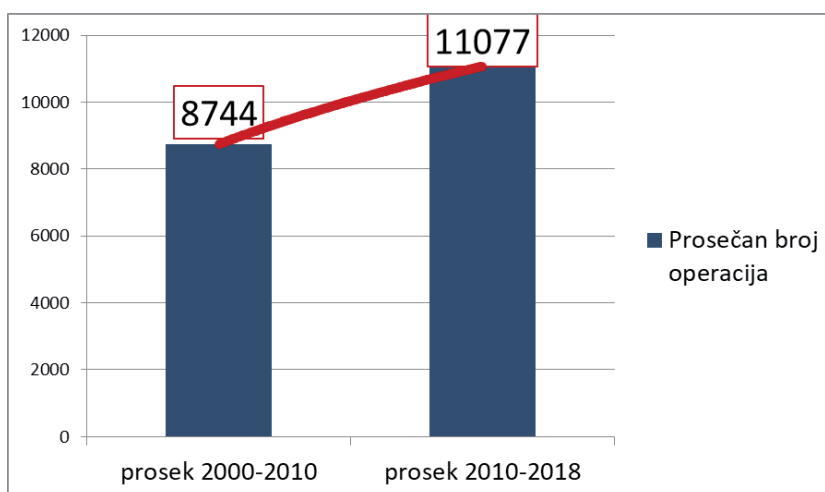


Grafikon 3. Prosečan broj dnevnih bolnica za period 2000-2018 godine

Prosečan broj pregleda i operacija u prve dve decenije 21 veka je prikazan Grafikonima 4. i 5.



Grafikon 4. Prosečan broj pregleda za period od 2000-2018 godine



Grafikon 5. Prosečan broj operacija za period od 2000-2018 godine

Pored realizacije programa, shodno potrebama savremenog društva urađene su brojne promene čija namena je usklađivanje sa pravnim regulativama. Izvršene su sve neophodne pripreme da se paralelno sa aktom o sistematizaciji donese i Akt o proceni rizika. Pristupilo se postupku akreditacije ustanove. Završen je proces kompjuterizacije (Projekt Ministarstva zdravlja) i elektronsko povezivanje stručnih jedinica kako bi administrativno tehnički deo bio ubrzan i kako bi bile formirane baze podataka shodno potrebama centra. Od 2015 godine u upotrebi je zdravstveni informacioni system (ZIS I IZIS) koji je u velikoj meri unapredio i ubrzao proces rada. centar od 1. januara 2019. god. primenjuje, novi način šifriranja usluga koji je koncipiran kroz Dijagnostički srodne grupe.

Obezbeđena su sredstva za isplatu plata, prevoza i toplih obroka u 100% iznosu. Inventarskim brojevima obeležena su sva osnovna sredstva. Od juna meseca 2009. godine do 2018., kadrovski plan je uvećan sa 1098 na oko 1250 zaposlenih ugovorenih radnika.

KBC Zemun-Beograd, kao referentna ustanova je pristupila implementaciji koncepta Eurotransplanta, pri čemu je oformljen tim za eksplantaciju organa i u više slučajeva su učinjene eksplantacione procedure. Ministarstvo zdravlja Republike Srbije je KBC Zemunu dodelilo status Nacionalne referentne laboratorije za dijagnostiku neuro-mišićnih biosija koja je ostvarila naučno-poslovnu saradnju sa Laboratorijom Medicinskog fakulteta u Beču.

U redovnim i čestim sastancima Kolegijuma kojima prisustvuju pored Načelnika službi i glavnih sestara i Šefovi odeljenja, godišnje se održi oko 20 stručnih kolegijuma na kojima se razmatraju teme vezane za svakodnevni rad centra, ali i teme vezane za strateška pitanja razvoja i unapređenja.

Shodno realizaciji Plana stručnog usavršavanja zaposlenih u KBC Zemun uočeno je da se, pored specijalizacija i subspecijalizacija, akademskih i doktorskih studija, veliki broj zaposlenih edukuje u renomiranim centrima u zemlji i inostranstvu doprinoseći na taj način unapređenju KBC Zemun i visokom nivou usluge koju pruža svojim pacijentima.

Centar kroz poslovno tehničku i akademsku saradnju ostvaruje tesnu saradnju sa Medicinskim fakultetom u Beogradu, Medicinskim fakultetom u Kragujevcu, Institutom za molekularnu biologiju i genetiku, Institutom za savremenu istoriju, i mnogim drugim naučno-istraživačkim institucijama u zemlji i inostranstvu.

Kroz intenzivan proces racionalizacije koji je ostvaren kroz brojne sastanke u ovom periodu postignut je zavidan nivo usaglašavanja sredstava kojima centar raspolaže i potreba, kao i prikazivanja usluga RFZO-u.

Strategija sprovedena u organizaciji rada u dosadašnjem periodu se nastavlja sa posebnom pažnjom na izvršenje osnovnih funkcija KBC Zemun (bolesnici i odnos prema njima, poboljšanje kadrovskog sastava, racionalizacija u troškovima, stimulisanje kadrova koji rade na novim tehnologijama).

KBC Zemun ide hrabro kroz treći vek svog postojanja vođen VIZIJOM: „Da nas prepoznate kao centar koji je savremen, kvalitetan i poverljiv partner u lečenju i unapređenju nacionalnog zdravlja a praćen MISIJOM da je „Kliničko bolnički centar Zemun javni servis koji svakodnevno svakom pacijentu pruža blagovremenu, kvalitetnu i savremenu multidisciplinarnu uslugu poštujući etiku i vodiče dobre prakse.“

*Nastavne baze Katedri medicinskog
fakulteta univerziteta u Beogradu*

*CHC Zemun Teaching Centers
Faculty of Medicine, University of Belgrade*



Nastavna baza KBC Zemun Katedre Interne medicine Medicinskog fakulteta u Beogradu

Prof. dr Aleksandar N. Nešković

Klinika za Internu medicinu istovremeno je i nastavna baza Interne medicine Medicinskog fakulteta u Beogradu. Nastavna baza Interne medicine u Zemunskoj bolnici osnovana je 1970. godine, dolaskom prof. dr Ivana Lambića. Tada je započela nova era u razvoju interne medicine i u bolnici je pokrenuta nastava na svim internističkim granama. Tokom četiri decenije postojanja, svoj doprinos edukativnom i istraživačkom radu u nastavnoj bazi dali su profesori Ivan Lambić, Mihailo Stajić, Dušica Čeleketić, Mirjana Krotin, Steva Plješa, docent Aleksandar D. Popović i asistenti Petko Ristić, Milorad Stojanović, Nikola Đukić, Branislav Milovanović, Gordana Maglić, Milica Dekleva, Predrag Dugalić, Alja Vlahović Stipac i Biljana Lazović-Popović.

Šefovi nastavne baze od njenog osnivanja do danas, pored profesora Lambića, bili su profesori Mihailo Stajić, Gradimir Golubović, Steva Plješa, Dušica Čeleketić i Aleksandar N. Nešković.

Pored redovne nastave, predavanja i vežbi, koje se održavaju za studente medicine II, III, IV i V godine, nastavnici učestvuju i u izvođenju svih oblika posrediplomske nastave (specijalizacije i uže specijalizacije iz interne medicine, akademske specijalizacije, doktorske studije).

Profesor Aleksandar N. Nešković je izabran za rukovodioca Katedre za kardiologiju na Medicinskom fakultetu u Beogradu u periodu 2015-2018. i 2018-2021. godine, a asistent Radosav Vidaković za sekretara Katedre za kardiologiju.

Formiranjem nastavne baze interne medicine, uz edukaciju studenata i unapređenje stručnog rada, u bolnici je započet i ozbiljan naučnoistraživački rad. Planirane su i sprovedene brojne studije iz oblasti kardiologije, nefrologije, gastroenterologije, pulmologije, hematologije i endokrinologije. Rezultati tih studija su prikazivani na najvećim međunarodnim kongresima i publikovani u elitnim međunarodnim časopisima. Kao posebno vrednu, pominjemo „Beogradsku ehokardiografsku studiju

CHC Zemun Teaching Center of Internal Medicine, Faculty of Medicine, University of Belgrade

Prof. dr Aleksandar N. Neskovic, PhD., MD

The Internal Medicine Clinic of the Clinical Hospital Center Zemun has been affiliated to the Faculty of Medicine, University of Belgrade as the Teaching center for Internal medicine since 1970, founded by professor Ivan Lambić. From that time, the new era of internal medicine in the hospital has begun, with involving all internal medicine divisions in the teaching process. During the next four decades, professors Ivan Lambić, Mihailo Stajić, Dušica Čeleketić, Mirjana Krotin, Steva Plješa, associate professor Aleksandar D. Popović and assistant professors Petko Ristić, Milorad Stojanović, Milica Dekleva, Branislav Milovanović, Gordana Maglić, Nikola Đukić, Predrag Dugalić, Alja Vlahović Stipac i Biljana Lazović-Popović, contributed to educational and research activities.

In addition to regular theoretical and practical lectures held for 2nd, 3rd, 4th and 5th year medical students, teachers and clinical teaching associates participate in all forms of postgraduate studies (internship, residency and fellowship programs, academic specializations and PhD studies).

Following professors have served as heads of the Teaching center of Internal medicine: Ivan Lambić, Mihailo Stajić, Gradimir Golubović, Steva Plješa, Dušica Čeleketić and Aleksandar N. Nešković.

Professor Neskovic was elected as a chair of the Cathedra of Cardiology at Faculty of Medicine, University of Belgrade, for 2015-2018 and 2018-2021, while clinical assistant Radosav Vidakovic has been appointed as a secretary of the Cathedra of Cardiology for the same period of time.

Besides the education of students and postgraduates, evolving of Internal Medicine Clinic to a teaching center promoted scientific research. A number of studies in the field of cardiology, nephrology, gastroenterology, pulmology, hematology and endocrinology were planned and carried out. The results of these studies were presented at the largest international congresses, and published in elite international journals. As a particularly valuable one, it should be mentioned the “Belgrade echocardiographic study on



remodelovanja leve komore nakon infarkta miokarda“, koju je osmislio docent Aleksandar D. Popović i čiji su rezultati publikovani u 17 radova u najprestižnijim međunarodnim časopisima, 4 doktorata i 3 magistarska rada.

Značajan doprinos istraživačkom radu u nastavnoj bazi dali su i lekari koji su stekli visoka naučna zvanja, Zorica Rašić-Milutinović i Gordana Peruničić-Peković.

Nastavnu bazu Interne medicine Medicinskog fakulteta u Beogradu trenutno čine dva redovna profesora: Prof. dr Aleksandar N. Nešković – rukovodilac nastavne baze i Prof. dr Biljana Putniković-Tošić, dva docenta: Doc. dr Miodrag Vukčević i Doc. dr Ratko Tomašević i sedam kliničkih asistenata: Ass. dr sci. med. Radosav Vidaković, Ass. dr sci. med. Zoran Gluvić, Ass. dr sci. med. dt Ivan Ilić, Ass. dr sci. med. Tamara Jemcov, Ass. dr sci. med. Ivan Stanković, Ass. dr sci. med. Zorica Cvetković i Ass. dr Milena Lačković.

left ventricular remodeling after myocardial infarction”, designed and conducted by associate professor Aleksandar D. Popović; the results of this study were published in 17 articles in the most prestigious international journals, 4 PhD theses and 3 master’s theses.

Scientific advisers Zorica Rašić-Milutinović and Gordana Peruničić-Peković, also made a significant contribution to the research work at the Clinic.

Currently, the Teaching center of internal medicine of the Clinical Hospital Center Zemun has two full professors: Professor Aleksandar N. Nešković (Head of the Teaching center) and Professor Biljana Putniković-Tosic, two associate professors: Associate professor Miodrag Vukcevic and Associate professor Ratko Tomasevic, and seven clinical assistants: Clinical assistant Radosav Vidakovic, Clinical assistant Zoran Gluovic, Clinical assistant Ivan Ilic, Clinical assistant Tamara Jemcov, Clinical assistant Ivan Stankovic, Clinical assistant Zorica Cvetkovic and Clinical assistant Milena Lackovic.

Nastavna baza KBC Zemun Katedre otorinolaringologije sa maksilofacijalnom hirurgijom Medicinskog fakulteta u Beogradu

Prof. dr Milan B. Jovanović, Ass. dr Ognjen Čukić,
Dr Svetlana Valjarević, Dr Sanja Nikolić

Služba za otorinolaringologiju sa maksilofacijalnom hirurgijom u KBC Zemun predstavlja najstariju nastavnu bazu Medicinskog fakulteta u ovoj zdravstvenoj ustanovi i naučno je povezana za mnogim centrima u zemlji i inostranstvu. Osnovana je 1976. godine, dolaskom prof. dr Božidara Stefanovića sa Klinike za otorinolaringologiju Kliničkog centra Srbije. Prof. dr Stefanović je bio prvi šef ove nastavne baze i tu funkciju je obavljao do svog odlaska u penziju 1991. godine. Nastavnu bazu su činili prof. dr Božidar Stefanović, doc. dr Tomislav Janjatović, a kasnije i asistent dr Miodrag Jovanović. U ovom period dolazi do značajnog napretka u onkološkoj hirurgiji larinksa farinksa i vrata, otahirurgiji i funkcionalnoj i estetskoj hirurgiji nosa.

Od 1991. godine šef nastavne baze je prof. dr Tomislav Janjatović, koji tu funkciju obavlja do 1996. godine, kada se penzionisao. Nastavnu bazu u tom periodu čine prof. dr Tomislav Janjatović, prof. dr Miodrag Jovanović i asistenti dr Zoran Milutinović i dr Mile Štrbac. Ovaj period karakteriše dalji napredak onkološke i rekonstruktivne hirurgije glave i vrata, kao i fonohirurgije. Takođe se obavlja intenzivna aktivnost na subspecijalističkom nivou, pre svega postoperativna rehabilitacija glasa, govora i gutanja kod onkoloških pacijenata, kao i fonijatrijsko lečenje pacijenata sa poremećajima glasa različite etiologije. Izborom dr Milana Jovanovića za asistenta 1996. godine, Nastavna baza je u tom periodu brojala pet članova.

Prof. dr Miodrag Jovanović postaje šef nastavne baze i vodi je od 1996. do 2002. godine, kada odlazi u penziju. Članovi Nastavne baze su tada bili prof. dr Miodrag Jovanović, doc. dr Zoran Milutinović, doc. dr Mile Štrbac i asistent dr Milan Jovanović. U novom milenijumu dr Milutinović i dr Štrbac dobijaju zvanje profesora. Ovo je period snažnog razvoja struke u svim oblastima otorinolaringologije. Prof. dr Mile Štrbac je bio šef nastavne baze od 2002. do 2006. godine, koju u tom periodu čine Prof. dr Mile

CHC Zemun Teaching Center of Otorhinolaryngology and Maxillofacial Surgery, Faculty of Medicine, University of Belgrade

Prof. dr Milan B. Jovanovic, Ass. dr Ognjen Cukic,
Dr Svetlana Valjarevic, Dr Sanja Nikolic

Department of Otorhinolaryngology and Maxillofacial Surgery of Zemun Clinical Centre represents the oldest teaching unit of School of Medicine within this hospital and is scientifically well connected with many healthcare institutions, both nationwide and abroad. It was established in 1976, with the arrival of professor Božidar Stefanović from Otorhinolaryngology Clinic of Clinical Hospital Centre of Serbia. Professor Stefanović was the first Head of the Unit, a position he held until his retirement in 1991. At the time, the Unit was comprised of associate professor Tomislav Janjatović alongside professor Stefanović, who were both soon joined by assistant professor Miodrag Jovanović. This period was marked by progress in the fields of the oncologic surgery of larynx, pharynx and neck, otologic surgery and functional and aesthetic surgery of the nose.

Professor Tomislav Janjatović was appointed Head of the Unit in 1991, a position he held until his retirement in 1996. At that time, the Unit consisted of professors Tomislav Janjatović and Miodrag Jovanović and assistant professors Zoran Milutinović and Mile Štrbac. This period was marked by further advance in the oncologic and reconstructive head and neck surgery, as well as in the phonosurgery. Furthermore, intensive subspecialist activity is performed, mostly in the field of postoperative voice, speech and swallowing rehabilitation in the oncologic patients, as well as voice therapy for various vocal pathology. As Dr. Milan Jovanović was elected assistant professor in 1996, the Unit consisted of five members for a short period of time.

Professor Miodrag Jovanović was appointed Head of the Unit in 1996, a duty which he performed until his retirement in 2002. Then, alongside professor Miodrag Jovanović, members of the Unit were associate professors Zoran Milutinović and Mile Štrbac and assistant professor Milan Jovanović. In this period doctors Milutinović and Štrbac were elected professors. This period was also marked by the strong development in all areas of ENT practice.

Štrbac, Prof. dr Zoran Milutinović i asistent dr Milan Jovanović. U ovom periodu asist. dr Milan Jovanović po prvi u Srbiji uvodi kontaktnu endoskopiju kao metod u dijagnostici maligniteta larinksa. Od 2006. godine do svog odlaska u penziju 2014. godine, Šef Nastavne baze je prof. dr Zoran Milutinović. U sastavu Nastavne baze su prof. dr Zoran Milutinović, prof. dr Mile Štrbac, doc. dr Milan Jovanović, a koji je od 2011. godine vanredni profesor.

Iste godine za asistenta je izabrana dr Ljiljana Čvorović. Ovo je period značajnog razvoja struke, operativnih tehnika, povećanja broja operacija, uz edukaciju zaposlenih – koji stižu brojna naučna i stručna zvanja. Otorinolaringologija doživljava dramatičan napredak (asist. dr Čvorović i prof. dr Jovanović).

Asist. Dr Ljiljana Čvorović 2013. godine prelazi na Kliniku za ORL i MFH Kliničkog centra Srbije, dok 2015. godine prof. dr Milan Jovanović postaje zamenik Šefa Katedre za otorinolaringologiju na Medicinskom fakultetu. Nastavna baza iz otorinolaringologije sa maksilofacijalnom hirurģijom je od osnivanja vodeća u prosvetnoj oblasti: redovna nastava - edukacija studenata, posle diplomstva (magistarske i doktorske studije), specijalistička, kao i subspecijalistička nastava.

Profesori Nastavne baze (prof. Štrbac i prof. Jovanović) su autori udžbenika i praktikuma iz predmeta otorinolaringologija sa maksilofacijalnom hirurģijom za studente medicine, kao i zbirke pitanja. Nastavnici baze su mentori i članovi komisija za odbranu magisterijuma, doktorata, završnih radova uže specijalizacije, specijalističkih akademskih studija, kao i za izbor nastavnika i saradnika na Medicinskom fakultetu Univerziteta u Beogradu. Prof. Štrbac kao predsednik i prof. Jovanović su članovi jedne od dve komisije za polaganje specijalističkog ispita iz otorinolaringologije, dok je prof. Štrbac i član komisije za polaganje subspecijalističkog ispita iz audiologije.

Nastavnici su moderatori i učesnici velikog broja okruglih stolova u okviru KME, kao i organizatori naučnih skupova. Nastavna baza je uvek pružala šansu mladim i ambicioznim specijalistima otorinolaringologije sa upisanim doktorskim studijama, koji svojim kvalitetom i volonterskim radom ističu kandidaturu za izbor saradnika u nastavi.

Professor Mile Štrbac was acting Head of the Unit from 2002 to 2006, while members of the Unit, besides professor Štrbac, were professor Milutinović and assistant professor Milan Jovanović. In this period assistant professor Jovanović introduced the contact endoscopy as a method in the diagnostics of laryngeal malignancy.

Professor Zoran Milutinović was appointed Head of the Unit in 2006, and held the position until his retirement in 2014.

Members of the Unit at the time were professors Milutinović, Štrbac and Jovanović, and since 2010 they have been joined by newly elected assistant professor Ljiljana Čvorović. This is the period of significant development in practice, surgical techniques, an increase in surgical output and education of the personnel, many of whom are gaining numerous scientific and professional titles. Otolaryngology of this particular period is characterized by an extraordinary advancement (Drs. Čvorović and Jovanović).

In 2013. assistant professor Čvorović left the Unit for a position at the Otorhinolaryngology Clinic of Clinical Centre of Serbia, while professor Jovanović was appointed deputy Chief of Otorhinolaryngology Department at School of Medicine in 2015.

Since its foundation, the Otorhinolaryngology and Maxillofacial Surgery Teaching Unit has had the leading role in the educational field, participating in graduate and postgraduate studies, as well as specialist and subspecialist training. Members of the Unit are the authors of current otorhinolaryngology textbook, guidebook for practical skills, and Q/A pre-exam review for students.

Professors of the Unit are also mentors and members of the committees for magisterial, PhD, and specialist academic studies' final exams, as well as members of the committees for electing and appointing teaching positions at University of Belgrade School of Medicine. Profs. Štrbac and Jovanović are members of one out of two committees for otorhinolaryngology board exam, while prof. Štrbac is also a member of committee for board exam in audiology subspecialist training.

Teachers are also moderators and participants of the round tables in continuing medical education (CME), as well as organisers of various scientific meetings. The Unit has always supported young and ambitious otorhinolaryngology specialists in PhD programs, who emphasise their candidacy for teaching assistant positions through their quality and volunteer work within the teaching unit.

Nastavna baza KBC Zemun Katedre Hirurgije sa anesteziologijom

Prof. dr Dragoš Stojanović, Doc. dr Dejan Stevanović,
Doc. dr Nebojša Mitrović

Nastavna baza KBC Zemun je najmlađa nastavna baza Katedre Hirurgije sa anesteziologijom na Medicinskom fakultetu u Beogradu. Odlukom Naučno-nastavnog veća od juna meseca 2011.godine, Klinika za hirurgiju KBC Zemun postaje Nastavna baza Katedre za hirurgiju sa anesteziologijom.

Od 2012.godine u KBC Zemun, u okviru Nastavne baze za Katedru hirurgije sa anesteziologijom, se obavlja nastava iz opšte hirurgije i anesteziologije i digestivne hirurgije za studente V godine, Prva pomoć za studente I godine, Osnovi kliničke prakse sa studente I i II godine, Letnja praksa, Nastava iz izbornog predmeta -Hirurška obrada rane i hirurški staž. Od 2014. Godine u KBC Zemun izvode se i ispiti iz predmeta Hirurgije sa anesteziologijom za studente V godine fakulteta. Ispitnu komisiju (XXVI) čine predsednik komisije prof.dr Dragoš Stojanović i članovi: Prof.dr Mila Stajević, Prof.dr Pavle Gregorić, Doc. Aleksandar Janičić i Doc. dr Dejan Stevanović.

U ovom trenutku nastavu u okviru Nastavne baze KBC Zemun Katedre za Hirurgiju i anesteziologiju Medicinskog fakulteta, izvode: prof. dr Dragoš Stojanović (šef Nastavne baze), doc. dr Dejan Stevanović, doc.dr Nebojša Mitrović, Ass dr Damir Jašarović i ass dr Mirko Lakićević.

CHC Zemun Teaching Center of Surgery and Anesthesiology, Faculty of Medicine, University of Belgrade

Prof dr Dragoš Stojanovic, Ass. Prof. Dejan Stevanović, Ass.
Prof. Nebojša Mitrović

The teaching department of the CHC Zemun is the youngest teaching department of the Department of Surgery and Anesthesiology of the Medical Faculty in Belgrade. By the decision of the Scientific Council in June of the 2011. the Clinic of Surgery CHC Zemun becomes a teaching Department for Surgery and Anesthesiology.

By founding a teaching base of the Medical Faculty in Belgrade, it was possible to form the Clinic for Surgery in the frames of CHC Zemun. From 2012., in CHC Zemun, in the frames of the Teaching Base for Surgery and Anesthesiology, teaching courses in general surgery, anesthesiology and digestive surgery for students of the fifth year, First aid for students of the first year, Basic of clinical practice for students of the first and second year, Summer practice, Elective Courses, Surgical wound treatment and Surgery residency are being held. From 2014., in the CHC Zemun teaching courses in Surgery and Anesthesiology for students of the fifth year are being held. The members of the Exam Board (XXVI) are the president of the Board prof.dr Dragoš Stojanović and members: Prof. dr Mila Stajević, Prof.dr Pavle Gregorić, Doc. Aleksandar Janičić i Doc.dr Dejan Stevanović..

At this moment, teaching in the frames of the Teaching Base of the Surgery and Anesthesiology of the Medical Faculty, in CHC Zemun, is held by: Prof. dr Dragoš Stojanović (Chair of the Teaching base), Doc.dr Dejan Stevanović, Doc.dr Nebojša Mitrović, Ass. dr Damir Jašarović i Ass. dr Mirko Lakićević.

Nastavne baze Visokih strukovnih škola

KBC Zemun je nastavna baza dve visoke zdravstvene škole strukovnih studija: Visoka zdravstveno-sanitarna škola strukovnih studija "Visan" i Visoka zdravstvena škola strukovnih studija u Beogradu.

Visoka zdravstveno-sanitarna škola strukovnih studija "Visan" u Beogradu je prva privatna škola koja obrazuje kadrove iz oblasti zdravstva i ekologije. Škola je osnovana 2006. godine kao viša škola a 2007. je prešla u visoku školu strukovnih studija.

Akreditovano je 5 studijskih programa osnovnih strukovnih studija: Strukovni sanitarno-ekološki inženjer, Strukovna medicinska sestra, Strukovni fizioterapeut, Strukovni farmaceut, Strukovni medicinski radiolog, Strukovni nutricionista dijetetičar i 4 programa specijalističkih strukovnih studija: Specijalista strukovni sanitarno-ekološki inženjer, Specijalista strukovna medicinska sestra, Specijalista strukovni fizioterapeut, Specijalista strukovni medicinski radiolog.

Visoka zdravstvena škola strukovnih studija u Beogradu je najstarija medicinska škola u Srbiji. Osnovana je 17. januara 1958. godine sa zadatkom da obrazuje kadrove više stručne sprema za rad u zdravstveno-socijalnim ustanovama, za organizatore patronažne službe, za rad na zdravstvenom vaspitanju kao i za rad u higijenskoj službi i sanitarnoj inspekciji.

Studenti Visoke zdravstveno-sanitarne škole strukovnih studija "Visan" i Visoke zdravstvene škole strukovnih studija u Beogradu stiču praktična i funkcionalna znanja iz oblasti zdravstvene nege i medicinske rehabilitacije. Praktična nastava opšte stručnih i užih stručnih disciplina koju studenti pohađaju u KBC Zemun realizuje se tako da omogućava formiranje kvalitetnih visoko obrazovanih stručnjaka, koji mogu neposredno po završetku studija da se angažuju za uspešno obavljanje svih vrsta poslova za koje su se školovali.

Teaching Base of High Vocational Schools

Clinical Hospital Centre Zemun, from Belgrade, Serbia, is a recognized partner institution for practical placement of students attending two higher education institutions in Belgrade: Sanitary Medical School of Applied Sciences "Visan" and Medical College for Vocational Studies.

Sanitary Medical School of Applied Sciences "Visan" is the first private higher education institution which provides high-quality education in the fields of health and ecology. It was founded in 2006 and accredited in 2007 as a higher education institution, in accordance with the Bologna model of education. Sanitary Medical School of Applied Sciences "Visan" offers 5 study programs of basic vocational studies have been accredited: Professional sanitary-ecological engineer, Professional Nurse, Professional Physiotherapist, Professional Pharmacist, Professional Medical Radiologist, Professional Nutritionist Dietetic and 4 Specialist Vocational Studies Programs: Specialist Professional Sanitary-Ecological Engineer, Specialist Professional Nurse, Specialist Professional Physiotherapist, Specialist Professional Medical Radiologist.

Medical College for Vocational Studies, founded on January 17, 1958, is the oldest higher medical school in Serbia, which educates and prepares students to work in health and social services, home care services, hygiene services and sanitary inspection services.

Students of Sanitary Medical School of Applied Sciences "Visan" and Medical College for Vocational Studies acquire practical and functional knowledge in the field of health care and medical rehabilitation. Practical instruction in both general and specialized vocational disciplines that students attend in the Clinical Hospital Centre Zemun is designed and carried out in such a way that provides the creation of future high-quality professional staff, capable of performing all kinds of tasks successfully, immediately after graduation.

Materia Medica - prvih 35 godina

Časopis *Materia Medica* je nastao 1985. godine u toku proslave 2 veka postojanja bolnice. Bio je to nastavak postojanja dotadašnjeg Bolničkog Glasnika čiji je urednik bio Stevan Dunderović i koji je izlazio od sredine 70-tih godina 20 veka.

Časopisu *Materia Medica* je ime dao dr Radomir Davidović, a naslovna strana je preuzeta od Gastrohepatološkog arhiva u plavo-srebrnom dizajnu koji je zadržan devet godina. Registrovan je u tadašnjem Komitetu za informacije Br. 651-617/ 85 - 02. Svi radovi koji su, inače, bili iz svih oblasti medicine su recenzirani od strane eminentnih stručnjaka. Prvi broj je imao 13 radova. Glavni i odgovorni urednik je bio Prof. dr Radoslav Ninković, sekretar dr Teodor Dunderović i dr Gradimir Golubović, a tehnički urednik Mihailo Glišić.

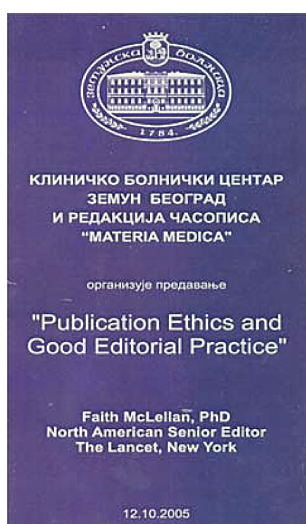
1993. godine urednik postaje T. Dunderović, a godinu dana ranije tehnički urednik postaje Grigorije Stanojević. Promenjena je naslovna strana i *Materia Medica* dobija u pozadini plavu boju sa belim grbom bolnice u sredini. Iste godine se formiraju i rubrike: stručni radovi, prikazi slučajeva i revijalni članci. 1996. godine se radi internacionalizacije uvodi dvojezično izdanje časopisa. 1997. godine urednik

časopisa postaje Velibor Stanojević, tradicionalista koji je u grafičkom domenu nastavio delo svog oca Grigorija. Dr Teodor Dunderović je predano, vredno sa najvećom ljubavlju uređivao časopis do svoje smrti 2005. godine. Uredio je poslednji volumen 2004. godine, ali, na žalost, nije video i štampani primerak.

Od 2005. godine urednik časopisa postaje dr sc dr Sanja Milenković, naučni saradnik koja uz ekipu entuzijasta, pre svega dr Ljiljane Vučković Dekić i Prof. Biljane Putniković koja postaje prvi ombudsman časopisa kreće da uvodi časopis u sferu savremenog izdavaštva naučnih publikacija. Povećava se broj svezaka po godištu, i to 2005. godine, dve sveske i od tada po četiri sveske po godištu. Uvode se internacionalni i domaći Uređivački odbori i časopis se indeksira u domaćoj bazi podataka „Biomedicina Serbica“.

U Cilju promovisanja publikovanja uredništvo organizuje više domaćih i međunarodnih radionica i štampa suplemente i namenske članke vezane za publikovanje i recenziranje. Najznačajniji organizovani skupovi su bili (Tabela):

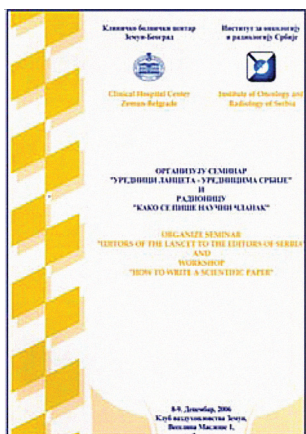




2005. godine

Seminar "O etici publikovanja"

Faith McLellan stariji urednik Lanceta za SAD je na Univerzitetu Texas Medical Branch odbranila doktorat iz oblasti Medicinska literatura, direktor WAME –Svetske asocijacije urednika biomedicinskih časopisa, Zamenik direktora Svetskog Komiteta za publikacionu etiku



2006. godine

Seminar "Urednici Lanceta urednicima Srbije" i Radionica "Kako napisati naučni članak"

Urednici Lanceta: Maja Zečević i Mike McCarthy



2008. godine

Seminar - "Publikovanje u prestižnim časopisima - iz perspektive urednika"

Prof. C Simon Herrington urednik Journal of Pathology



**КАТЕГОРИЗАЦИЈА НАУЧНИХ ЧАСОПИСА
ЗА 2017. ГОДИНУ ЧИЈИ ИЗДАВАЧИ СУ ИЗ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ,
а нису реферисани у Web of Science и у Journal Citation Report-у (JCR)**

Табела 6. Категоризација домаћих научних часописа за медицинске науке за 2017. годину

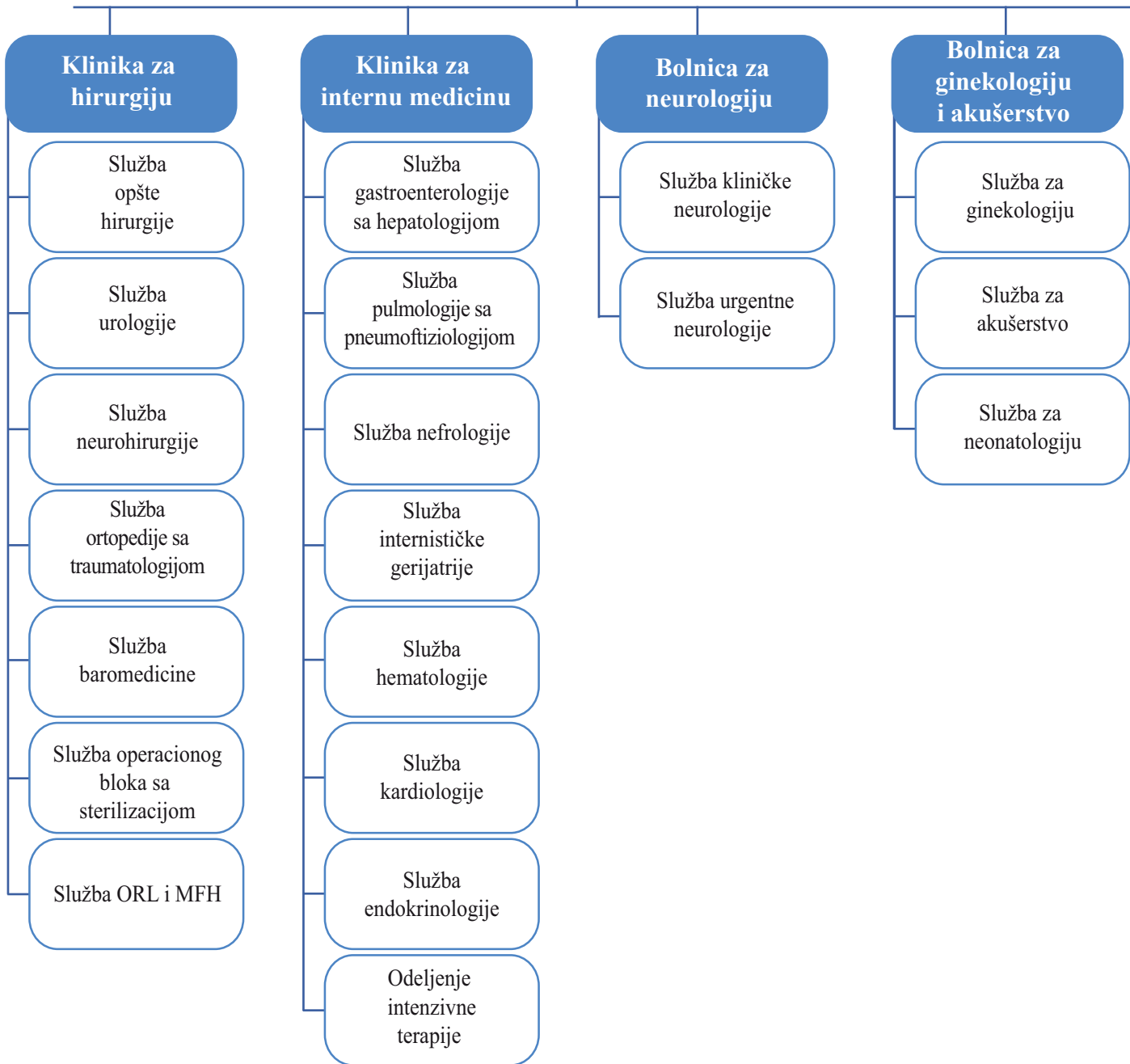
<i>Бр.</i>	<i>ISSN</i>	<i>Наслов часописа</i>	<i>Издавач</i>	2017
1.	0354-950X	Acta chirurgica Iugoslavica	Клинички центар Србије, Институт за болести дигестивног система, Београд	M51
2.	0351-6083	Acta facultatis medicae Naissensis	Медицински факултет, Ниш	M51
3.	0365-4478	Acta medica Medianae	Медицински факултет, Ниш	M51
4.	1820-9955	Arhiv veterinarske medicine	Научни институт за ветеринарство "Нови Сад"	M51
5.	0354-2017	Facta Universitatis. Series: Medicine and Biology	Универзитет у Нишу	M51
6.	1451-740X	Facta Universitatis. Series: Physical Education and Sport	Универзитет у Нишу	M51
7.	1820-8665	Serbian Journal of Experimental and Clinical Research	Медицински факултет, Крагујевац	M51
9.	0025-8105	Медицински преглед	Друштво лекара Војводине Српског лекарског друштва, Нови Сад	M51
10.	0039-1743	Стоматолошки гласник Србије	Српско лекарско друштво – Стоматолошка секција, Београд	M51
11.	0352-5252	Acta stomatologica Naissi	Медицински факултет и Клиника за стоматологију, Ниш	M52
12.	0350-5952	Balneoclimatologia	Удружење бањских и климатских места Републике Србије	M52
13.	0352-7786	Materia medica	Клиничко-болнички центар Земун	M52
14.	1821-1585	MD - Medical data	MOST ART d.o.o, Земун	M52
15.	0350-8773	Praxis medica	Медицински факултет Приштина, Друштво лекара Косова и Метохије Српског лекарског друштва, Косовска Митровица	M52
16.	1821-0538	Racionalna terapija	Медицинско друштво за рационалну терапију Републике Србије, Крагујевац	M52
17.	1452-662X	Sanamed	Удружење лекара Sanamed, Нови Пазар	M52

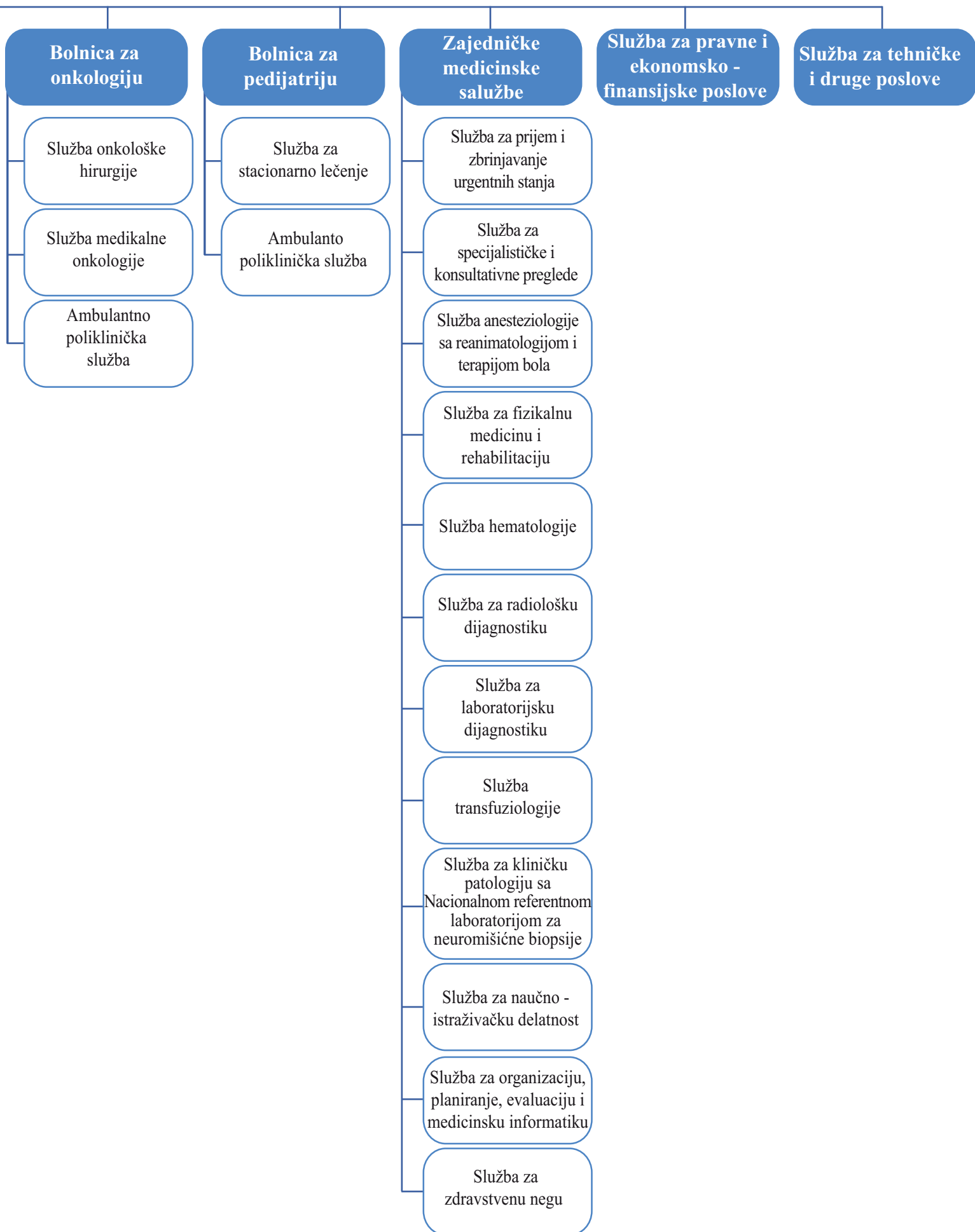
Materia Medica je već čitavu deceniju u kategoriji M52 naučnih časopisa Republike Srbije



Unutrašnja organizacija KBC Zemun je usklađena sa pravno formalnim aktima Republike Srbije i formirana u 9 celina koje čini 37 službi

KBC Zemun







KLINIČKO BOLNIČKI CENTAR
ZEMUN - BEOGRAD